

**VISITATIERAPPORT
REGULIERE BEOORDELING +
EXPERIMENT LEERUITKOMSTEN**

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad
cluster Gamma**

voltijd/deeltijd

**Fontys Lerarenopleiding Tilburg
(FLOT) - Fontys Hogescholen**

**De kracht van
kennis.**

VISITATIERAPPORT REGULIERE BEOORDELING + EXPERIMENT LEERUITKOMSTEN

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad
cluster Gamma**
voltijd/deeltijd

**Fontys Lerarenopleiding Tilburg
(FLOT)– Fontys Hogescholen**

CROHO nr. 35201, 35202, 35203,
35197, 35441 en 35411

Hobéon Certificering
6 december 2021

Panel

Kernpanel:

Drs. J.E.J. Rutten, Prof. dr. P.J. den Brok, Drs. C.J.M. Doumen en J. van der Laar

Vakpanel:

Dr. R.F. Grol, Drs. H.C. Diederiks en Drs. C.H.T. Gelinck

Student:

J. van der Laar

Secretarissen:

G.C. Versluis, Drs. G.W.M.C. Broers en S. Graves

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	3
3.	INLEIDING	7
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	11
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	31
6.	AANBEVELINGEN	32
7.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AARDRIJKSKUNDE	35
8.	ALGEMEEN EINDOORDEEL AARDRIJKSKUNDE	51
9.	AANBEVELINGEN AARDRIJKSKUNDE	52
10.	BIJLAGE SCORETABEL AARDRIJKSKUNDE	53
11.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AE EN BE	57
12.	ALGEMEEN EINDOORDEEL ALGEMENE ECONOMIE EN BEDRIJFSECONOMIE	71
13.	AANBEVELINGEN ALGEMENE ECONOMIE EN BEDRIJFSECONOMIE	72
14.	BIJLAGE SCORETABEL AE EN BE	73
15.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GESCHIEDENIS	77
16.	ALGEMEEN EINDOORDEEL GESCHIEDENIS	91
17.	AANBEVELINGEN GESCHIEDENIS	92
18.	BIJLAGE SCORETABEL GESCHIEDENIS	93
19.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GODSDIENST	97
20.	ALGEMEEN EINDOORDEEL GODSDIENST	111
21.	AANBEVELINGEN GODSDIENST	112
22.	BIJLAGE SCORETABEL GODSDIENST	113
23.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN MAATSCHAPPIJLEER	116
24.	ALGEMEEN EINDOORDEEL MAATSCHAPPIJLEER	131
25.	AANBEVELINGEN MAATSCHAPPIJLEER	132
26.	BIJLAGE SCORETABEL MAATSCHAPPIJLEER	133

BIJLAGE I	Programma, werkwijze en beslisregels	134
BIJLAGE II	Lijst geraadpleegde documenten	138
BIJLAGE III	Panelsamenstelling	152

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) - Fontys Hogescholen
status instelling	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief, 30 augustus 2019
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad 1. Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde 2. Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Algemene Economie 3. Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Bedrijfseconomie 4. Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis 5. Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst 6. Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer
registratienummer croho	1. 35201 2. 35202 3. 35203 4. 35197 5. 35441 6. 35411
domein/sector croho	Onderwijs
oriëntatie opleiding	hbo
niveau opleiding	Bachelor
graad en titel	Bachelor of Education
aantal studiepunten	240 EC
afstudeerrichtingen	Algemeen Vormend Onderwijs (avo) en Beroepsgericht Onderwijs (bgo)
locatie	Tilburg
varianten	Voltijd, deeltijd, kopopleiding, het traject Bilingual Education English Stream (BEES),

	learning college en flexibele deeltijd in het experiment leeruitkomsten
joint programme	n.v.t.
onderwijstaal	Nederlands
datum audit / opleidingsbeoordeling	15 t/m 17 september 2021

2. SAMENVATTING

De hbo-bacheloropleidingen Opleiding tot leraar voorgezet onderwijs van de tweede graad van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) in casu van Fontys Hogescholen leiden studenten op tot tweedegraads leraar Nederlands, Frans, Spaans, Engels, Duits, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Maatschappijleer, Algemene Economie, Bedrijfseconomie, Godsdienst, Wiskunde, Natuurkunde, Techniek, Scheikunde, Biologie, Omgangskunde en Gezondheidszorg & Welzijn.

Alle beoordeelde tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT vertonen een verstrekkende gelijkenis, qua doelstelling, structuur en reikwijdte van de onderwijsleeromgeving, wijze van toetsen en beoordelen, deskundigheid personeel en voorzieningen. Dit maakt het mogelijk op algemeen niveau kwalitatieve uitspraken te doen die dan voor alle onderzochte opleidingen gelden. Alleen daar, waar op het niveau van de individuele opleiding aanleiding is van dit algemeen oordeel af te wijken, wordt daar in de samenvatting melding van gemaakt.

Standaard 1. Beoogde leerresultaten

De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT baseren zich voor de voltijd- en de deeltijdvariant aantoonbaar op de landelijke bekwaamheidseisen en de generieke en vakspecifieke kennisbases en hebben hierover regelmatig contact met vakgenoten en het werkveld. Dit gebeurt o.a. in overleggen met de beroepsgroep – onder andere in 10voordeleraar-verband, in vaknetwerken en in het Algemeen Directeurenoverleg Educatieve Faculteiten (ADEF) - in overleggen met de elf partnerschappen en met werkveldvertegenwoordigers in verschillende raden en commissies.

De geformuleerde eenheden van leeruitkomsten voor de deeltijdopleidingen in het experiment leeruitkomsten voldoen aan de kwaliteitseisen.

FLOT heeft een duidelijke visie op het opleiden van goede leraren. Dit heeft ze in verschillende beleidsdocumenten nader uitgewerkt. Er is aantoonbaar aandacht voor het ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding. Dit aspect staat centraal in de zogenoemde Pijlers en de Plus van FLOT: i) een sterke theoretische basis, ii) oog voor elke leerling, iii) een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding, iv) een initiatiefrijke professional en v) de praktijk is uitgangspunt van het leren. Met name de kenmerken 'wendbare, initiatief-nemende, reflectieve professional die samenwerkt met anderen' zijn consistent waarneembaar. Het auditteam hoorde hiervan mooie voorbeelden.

FLOT heeft een duidelijke keuze gemaakt met betrekking tot de internationale dimensie en richt zich met name op het ontwikkelen van intercultureel leren en op de ontwikkeling van internationale en interculturele competenties.

Een oriëntatie op het beroepsonderwijs door alle studenten vraagt in sommige opleidingen nog aandacht.

Het auditteam is op grond van bovenstaande punten, waaronder een duidelijke visie op het leraarschap met kenmerken die consistent terug waren te zien en te horen, van oordeel dat de voltijd- en de deeltijdvariant van de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT 'voldoen' aan deze standaard.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

Het auditteam trof bij alle opleidingen open, toegankelijke, behulpzame en vakdeskundige docenten aan. De docenten die het auditteam sprak, lieten een grote drive zien. De studenten waren tevreden over hun docenten, over hun inhoudelijke kennis en hun kennis van het werkveld.

Het praktijkgerichte onderwijsprogramma van alle opleidingen kent een goede en stevig opbouw met vier leerlijnen: de generieke leerlijnen i) Algemene Professionele Vorming (APV) en ii) Professioneel Handelen (Werkplekleren) en de vakspecifieke leerlijnen iii) Vakinhoud en iv) Vakdidactiek. Het programma biedt de studenten voldoende mogelijkheden hun bekwaamheden, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger

niveau te ontwikkelen. De zogenoemde 'Pijlers en de plus van FLOT' zijn duidelijk terug te zien in de curricula.

De APV-leerlijn zit inhoudelijk goed in elkaar met een actuele focus op de huidige beroepspraktijk van de leraar, maar er zijn wel verschillen in de kwaliteit van de lessen. Ook is er een wens van studenten om de lessen APV just-in-time te kunnen volgen en/of de mogelijkheid te krijgen om op meerdere momenten in het jaar in te kunnen schrijven voor lessen.

Naast de generieke leerlijnen ontwikkelen de studenten ook via de vakinhoudelijke leerlijn en de vakdidactische leerlijn de kennis en vaardigheden die zij nodig hebben om op de scholen in het eigen vak les te kunnen geven.

FLOT kent inmiddels een elftal partnerschappen met ruim 100 opleidingsscholen waarmee zij in de leerlijn Professioneel Handelen (Werkplekieren) samenwerkt in het samen opleiden. Het percentage studenten dat op opleidingsscholen stage loopt is nog een aandachtspunt. Er is wel een groei zichtbaar (van 57% per 1-9-2020 naar 76% per 1-9-2021 in de voltijdvariant). Het is belangrijk dat FLOT er voor zorgt dat dit percentage groeit naar 100%, daar het samen leren en werken en samen onderzoeken op deze scholen voor alle studenten van meerwaarde is. Op de opleidingsscholen krijgen de studenten begeleiding van door FLOT-getrainde werkplekbegeleiders en schoolopleiders, die goed op de hoogte zijn van hetgeen de opleiding van de studenten verwacht.

Het ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding komt geïntegreerd in de verschillende leerlijnen, voldoende aan bod. Het regelmatig laten uitvoeren van kort-cyclische onderzoekjes is hierbij een interessante insteek.

De omvang van de huidige verdiepingsruimte (15 EC) vraagt nog aandacht. Deze past in de optiek van het auditteam niet goed bij de ambitie van FLOT om wendbare leraren op te leiden voor een veranderend werkveld. Studenten zouden zich ook moeten kunnen aanmelden voor andersoortige verdiepings- en/of verbredingsmodules bij andere opleidingen van Fontys of andere hogescholen. Die hebben veelal een omvang van 30 EC.

De internationale component is terug te zien in de aandacht voor culturele identiteit en diversiteit, door in het verdiepingsprogramma mogelijkheden te bieden voor internationalisation@home en internationalisation Abroad, door de mogelijkheid om deel te nemen aan het traject Bilingual Education English Stream (BEES) en in hoofdfase II stage te lopen in het buitenland.

Een sterk element is de nauwe betrokkenheid van de lectoraten bij de ontwikkeling van het onderwijs en de professionalisering van de docenten.

De opleidingen zorgen in het kader van het experiment leeruitkomsten voor een goede intake door een intakecoördinator vanuit de eigen opleiding die samen met elke deeltijdstudent in beeld brengt wat de beginsituatie van de student is en op welke wijze hij de opleiding zou kunnen en willen volgen. Dit wordt vastgelegd in het onderwijscontract.

Het auditteam heeft geconstateerd dat er nog flinke verschillen zijn in de mate van flexibiliteit in de curricula van de verschillende opleidingen, maar dat de opleidingen de deeltijdstudenten die dat wensen gedurende de studie wel maatwerk bieden. Studenten die al beschikken over veel bagage kunnen als ze dat wensen via een portfolio-assessment leeruitkomsten laten valideren. Dat gebeurt nog niet vaak. De meeste studenten kiezen voor het afleggen van een leerwegaafhankelijke toets. De procedure en communicatie rondom de mogelijkheden voor het verzilveren van elders verworven kwalificaties en competenties zou nog verbeterd kunnen worden.

De huisvesting, de generieke en vakspecifieke materiële voorzieningen en de informatievoorziening zijn op orde en werken ondersteunend aan de studie.

Gelet op de hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het deskundige docententeam, komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 2 voor de voltijd- en de deeltijdvariant van alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT.

Standaard 3. Toetsing

Alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT hebben met het Toetsbeleidsplan van FLOT en hun daarvan afgeleide toetsplannen, toetsprogramma's, de toetsmatrizen en de rubrics hun toetssysteem goed op orde. De opleidingen toetsen op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde bekwaamheidseisen en daarvan afgeleide leeruitkomsten en leerdoelen hebben bereikt. De opleidingen zorgen voor de deeltijdstudenten voor bij de leeruitkomsten passende leerwegaafhankelijke toetsen. Daar waar mogelijk en/of gewenst kunnen deeltijdstudenten leeruitkomsten laten valideren. Daar is de examencommissie ook bij betrokken.

FLOT zorgt voor adequate professionalisering van de docenten op het gebied van toetsen en beoordelen, o.a. via cursussen Basis- en Senior Kwalificatie Examinering (BKE en SKE), interne trainingen, intervisie en kalibratiebijeenkomsten. Aandachtspunten zijn nog de feedback en feedforward die niet (altijd) zichtbaar zijn op het beoordelingsformulier en het verschil in kwaliteit en kwantiteit van de feedback. De student die zelf om feedback vraagt, krijgt dat wel. De examencommissie met haar beleidskamer en drie sectoroverstijgende uitvoerende kamers vervult haar borgende rol naar behoren en heeft de afgelopen jaren veel processen op gang gebracht. Ze was o.a. betrokken bij het opzetten van een ander beoordelingsformulier voor de stage. De generieke toetscommissie en de drie toetscommissies per sector spelen een belangrijke rol in de monitoring van de kwaliteit van de toetsen. Aandachtspunt voor de examencommissie is de check op de kleine kwaliteit en de controle of afspraken ook worden nageleefd. Door naar een steekproef van eindwerken te kijken zou de commissie ook zelf een goed beeld kunnen krijgen van de inhoud en het gerealiseerde niveau en de mate waarin de beoordelaars hun oordeel hebben verantwoord, de gegeven feedback en wat de kwaliteit daarvan is.

De kwaliteit van de toetsing in coronatijd is door alle betrokkenen goed bewaakt.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande positieve punten en met in achtneming van de genoemde (kleinere) aandachtspunten tot het oordeel 'voldoet' voor deze standaard.

Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten

Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken Onderwijskundig Pedagogische Handelen (OPH), Vakdidactisch Ontwerpen (VDO) en Professioneel Handelen (PH) hebben aangetoond dat zij op het vereiste bachelorniveau beschikken over de bekwaamheden van een startbekwaam tweedegraads leraar. Daarnaast hebben alle afgestudeerde studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten. Alleen voor de vakken Spaans en Techniek is er geen landelijke toets. De studenten Spaans moeten uiteindelijk het Diploma de Español como Lengua Extranjera (DELE) behalen door voor alle vaardigheden een voldoende te scoren. Daarnaast doen de opleidingen Spaans en Techniek conform landelijke afspraken mee aan peerreview om de kennisbasis te borgen.

Het auditteam beoordeelde alle eindwerken met minimaal een voldoende. (Zie voor de beoordeling per opleiding de vakspecifieke rapporten.)

In de verslagen en artikelen van OPH en VDO hebben de studenten aangetoond dat zij op basis van hun verlegenheidsvraag/probleemstelling over het algemeen een duidelijke onderzoeksvraag hebben geformuleerd, die zij met behulp van verschillende methoden nader hebben onderzocht en in de eigen praktijk hebben uitgetoetst. Het auditteam beoordeelt de gekozen onderzoeksonderwerpen als relevant voor de betreffende vakken.

In de portfolio's behorend bij PH hebben de studenten op basis van bewijzen aangetoond dat zij de beoogde leeruitkomsten hebben gerealiseerd.

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden voldoende aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren. Met name vakkennis en houding bij het samenwerken zijn overtuigend aanwezig. De kernkwaliteiten ondernemende en onderzoekende houding worden door het werkveld eveneens herkend.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 4 voor de voltijd- en de deeltijdvariant van alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT.

Algemene conclusie:

Het auditteam is van oordeel dat de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT worden verzorgd door gedreven en deskundige docenten die met elkaar zorgen voor een stevig curriculumbouwwerk dat studenten de mogelijkheid biedt zich te ontwikkelen tot startbekwame wendbare en initiatiefrijke leraren waaraan het onderwijswerkveld behoefte heeft.

Het auditteam is van oordeel dat alle opleidingen voldoen aan de vier standaarden. Het eindoordeel luidt daarom 'positief' voor alle opleidingen. Het auditteam adviseert de NVAO derhalve tot het behoud van de accreditatie van de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT.

Na instemming van de panelleden is dit rapport vastgesteld door de voorzitter te Den Haag op 6 december 2021.

3. INLEIDING

Panelsamenstelling:

De audit bij de tweedegraads lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) is uitgevoerd binnen het cluster HBO Tweedegraads lerarenopleidingen groep 2.

Acht van de in totaal elf audits zijn uitgevoerd door panels vanuit Hobéon en drie audits zijn uitgevoerd door panels vanuit NQA. Bij Fontys Hogescholen voerde Hobéon in dit cluster drie audits uit: een audit FLOT, een audit bij Fontys Lerarenopleiding Sittard (FLOS) en een audit bij de Pedagogische Technische Hogeschool (PTH) die de tweedegraads lerarenopleiding Technisch Beroepsonderwijs en de associate degree opleiding Onderwijsondersteuner Technisch Beroepsonderwijs aanbiedt.

Voorafgaand aan deze audits hebben NQA en Hobéon met elkaar afgestemd over de opzet van de audits en de samenstelling van de auditpanels. Ook heeft er een vooroverleg plaatsgevonden met alle hoofdvoorzitters van Hobéon en NQA over de opzet en uitvoering van de audits en generieke gespreksthema's. Daar waar relevant is er tussentijds gekalibreerd over de bevindingen en gespreksthema's. (Zie hierover verder bijlage II 'Programma, werkwijze en beslisseregels.')

Onderstaande rapportage betreft de audit bij FLOT op 15, 16 en 17 september 2021. De rapportage bestaat uit een generiek rapport over alle aspecten die gelden voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT en een vakspecifiek rapport per opleiding.

Voor de driedaagse audit bij FLOT stelde Hobéon in overleg met de opleidingen een kernpanel samen. Het kernpanel voerde op de eerste auditdag de gesprekken over alle generieke onderwerpen die op al de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT van toepassing waren. Op de tweede en derde auditdag waren de drie kernpanelleden voorzitter van de audits bij de opleidingen in het cluster alfa respectievelijk beta+ respectievelijk gamma. Bij deze gesprekken voegden zich vakinhoudelijk panelleden met kennis van het betreffend vak/vakken.

De student uit het kernpanel sloot op basis van haar eigen achtergrond aan bij de opleidingen uit het cluster gamma. Twee andere studenten voegden zich op dag 2 en 3 bij de gesprekken van de opleidingen in het cluster alfa respectievelijk beta+.

Het kernpanel en de vakpanels werden ondersteund door drie secretarissen vanuit Hobéon. (Zie voor de panelsamenstelling bijlage IV.)

Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT)

FLOT is een van de 24 instituten van Fontys Hogescholen. FLOT biedt zowel 18 tweedegraads lerarenopleidingen aan in een voltijd- en een deeltijdvariant als 14 master lerarenopleidingen in een deeltijdvariant. FLOT verzorgt tevens de kopopleiding: een éénjarig, beroepsvoorbereidend onderwijs traject gericht op studenten met een afgeronde, specifieke vakopleiding in het hoger beroepsonderwijs (hbo) of wetenschappelijk onderwijs (wo).

Samen met Fontys Hogeschool voor Kind en Educatie (Pabo) heeft FLOT een bi-certificeringstraject opgezet waarbij studenten van de pabo, naast hun bevoegdheid voor het basisonderwijs, een tweede onderwijsbevoegdheid kunnen behalen voor het voortgezet onderwijs.

FLOT participeert sinds 2018-2019 met de deeltijdvariant van al haar tweedegraads lerarenopleidingen in het experiment leeruitkomsten.

Naast de 18 tweedegraads lerarenopleidingen in Tilburg biedt Fontys ook 9 tweedegraads lerarenopleidingen aan op de locatie Sittard bij Fontys Lerarenopleiding Sittard (FLOS). Sinds de zogenoemde BRIN-operatie gelden de lerarenopleidingen van FLOS en FLOT formeel als één opleiding en verzorgen de beide locaties de lerarenopleidingen in deellicentie. Vanwege de binnen Fontys gekozen besturingsfilosofie kennen beide locaties een relatief grote mate van onafhankelijkheid van elkaar. Dit komt tot uiting in verschillen in profilering en in de concrete vertaling van de bekwaamheidseisen naar de programma's. Ook werken er andere teams van docenten op beide locaties. Om deze reden is gekozen voor een aparte visitatie van FLOS en FLOT en aparte beoordelingsrapporten per locatie.

De audit bij de tweedegraads lerarenopleiding Technisch Beroepsonderwijs en de associate degree opleiding Onderwijsondersteuner Technisch Beroepsonderwijs van de PTH van Fontys wordt uitgevoerd in het voorjaar van 2022. In deze audit worden ook de tweedegraads lerarenopleiding Consumptieve Techniek I en II en de associate degree opleiding Onderwijsondersteuner Consumptieve Techniek I en II beoordeeld.

FLOT leidt studenten op voor twee werkcontexten: het algemeen vormend onderwijs (avo) en het beroepsgericht onderwijs (bo). In de afstudeerfase kiest een student voor de afstudeerrichting die hoort bij een van de twee werkcontexten.

Aan FLOT waren er ten tijde van de audit drie lectoraten verbonden:

1. Technology enhanced assessment;
2. Learning Design;
3. Wendbare onderwijsprofessionals.

De lectoraten met hun kenniskringen spelen een belangrijke rol bij ontwikkelingen binnen de opleidingen en in de samenwerking binnen Fontys, met het werkveld en met andere partners.

Ontwikkelingen sinds de vorige accreditatie (2015)

De vorige accreditatie vond plaats in 2015. Alle opleidingen zijn met een overall 'voldoende' beoordeeld. Het auditteam noemde een aantal aandachtspunten (generiek en op opleidingsniveau), waarmee de lerarenopleidingen aan de slag zijn gegaan:

Generiek:

	Aanbevelingen	Ondernomen acties
Standaard 1	Geen aanbevelingen	
Standaard 2	Het werkveld wil graag verbonden zijn/blijven met al hetgeen FLOT nu ontwikkelt rondom de afstudeerrichtingen, flexibilisering deeltijdopleiding, eindwerkstukken etc. Het visitatiepanel beveelt FLOT aan hier alert op te zijn.	Vanaf 2016 heeft een verdere intensivering van de samenwerking met werkveldpartners plaatsgevonden in het partnerschap Samen Opleiden. Er vindt periodiek een platformoverleg plaats met de opleidingsscholen waarin, vanuit de uitgangspunten in het partnerschap Samen Opleiden onder andere ontwikkelingen ten aanzien van de inhoud van het curriculum, de inrichting van het werkplekleren en de afstudeeronderzoeken OPH ¹ en VDO ² aan de orde worden gesteld.
	Het visitatiepanel beveelt FLOT aan, voortvarend door te gaan met de flexibilisering van de deeltijdopleidingen, daar veel deeltijdstudenten op basis van een eerdere opleiding, (levens)ervaring en/of privéomstandigheden andere wensen en behoeftes hebben dan voltijdstudenten. Dit kan ook de studeerbaarheid van het programma verbeteren.	Met ingang van het studiejaar 2018-2019 is de flexibele deeltijdopleiding voor alle opleidingen van FLOT ingevoerd. Omdat de flexibilisering van de deeltijdopleiding zich in de experimentfase bevindt, worden op basis van evaluaties aanpassingen gedaan.
	Het visitatiepanel beveelt aan aandacht te blijven besteden aan uniformiteit in de begeleiding van het werkplekleren door de instituutsopleider (IO-er).	Door het invoeren van een rollenportfolio en het opstellen van de handleiding Professioneel Handelen is gewerkt aan de vergroting uniformiteit in de begeleiding van

¹ OPH: Onderwijskundig Pedagogisch Handelen

² VDO: Vakdidactisch Ontwerpen

		het werkplekleren. Tijdens studiebijeenkomsten met IO-ers is aandacht besteed aan het stimuleren van uniforme begeleiding. Op basis van casuïstiek hebben IO-ers met elkaar gesproken over grenzen en aanpak.
	De rendementcijfers van sommige opleidingen zijn laag. Het visitatiepanel beveelt het management aan hierover met de opleidingen in gesprek te blijven.	In 2018 is een projectsamenwerking tussen FLOT en FLOS opgestart, om maatregelen te kunnen nemen ten aanzien van uitval van studenten en langstudeerders (Fontys, Kansrijk! Plan van aanpak 2018).
	Wat betreft de implementatie van de vernieuwingen in de hoofdfase zijn er tussen de verschillende voltijdopleidingen sterke faseverschillen. Het visitatiepanel vraagt aan betrokkenen voldoende aandacht/tijd te besteden aan de verdere concretisering van deze vernieuwingen.	De implementatie van curriculumvernieuwingen is verder uitgevoerd en heeft geleid dat de generieke onderdelen in alle voltijdopleidingen op dezelfde wijze worden uitgevoerd. Het gaat daarbij om: - de leerlijn Werkplekleren; - de leerlijn Algemene Professionele Vorming (APV); - de verdiepingscursus in het derde leerjaar.
Standaard 3	Geen aanbevelingen	
Standaard 4	Het visitatiepanel beveelt aan ervoor te zorgen dat studenten hun reflecties in hun portfolio en onderzoeksverslagen theoretisch onderbouwen op basis van literatuur. Het visitatiepanel beveelt FLOT aan de studenten waar nodig meer sturing te geven bij het formuleren van een onderzoekbare onderzoeksvraag. Dat kan het niveau van het onderzoek verhogen.	Vanaf studiejaar 2016-2017 is het onderzoek in de afstudeerfase gekoppeld aan de gekozen afstudeerrichting avo of bgo. Het afstudeeronderzoek bestaat uit twee onderdelen gericht op de bekwaamheidseisen en de generieke en vakspecifieke kennisbasis: - Onderwijskundig Pedagogisch Handelen (OPH). - Vakdidactisch Ontwerpen (VDO). Met de aanpassing wordt beoogd dat het afstudeeronderzoek, door studenten niet als een losstaande activiteit in hun afstudeerfase wordt ervaren maar dat het bijdraagt aan de ontwikkeling van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding in de dagelijkse onderwijspraktijk (FLOT, De Pijlers en de Plus, 2016). Vanaf 2020 wordt een afstudeerprotocol gehanteerd dat richtinggevend is voor begeleiders en examinatoren (Protocol Afstudeerfase bachelor FLOT, 2020). Het protocol biedt ondersteuning aan en formaliseert de toetsprocedure in de afstudeerfase. De studiehandleiding OPH en VDO voor de afstudeerfase is voor het studiejaar 2020-2021 verder aangescherpt. Bij aanvang van studiejaar 2020-2021 heeft, onder aansturing van de lectoren verdere professionalisering van begeleiders en examinatoren plaatsgevonden.

In onderstaand rapport (generiek en opleidingen binnen het cluster) worden bij de verschillende standaarden de bevindingen van het auditteam met betrekking tot de genoemde acties/ontwikkelingen beschreven.

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

4.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De visie van de instelling op flexibilisering is vertaald naar een onderwijskundig concept dat is doorgevoerd in de experimenteervariant. De leerresultaten zijn vertaald naar eenheden van leeruitkomsten van maximaal 30 EC, die gezamenlijk en in samenhang de student in staat stellen de leerresultaten te realiseren. Het aantal EC is een uitdrukking van de mate waarin de eenheid van leeruitkomsten bijdraagt aan het realiseren van de leerresultaten (een outputgerichte benadering, zoals vastgelegd in het Besluit experimenten flexibel hoger onderwijs, 8 april 2016).

Leeruitkomsten beschrijven wat een student geacht wordt te weten, te begrijpen en te kunnen toepassen na afronding van een leerperiode. Leeruitkomsten moeten voldoen aan de volgende kwaliteitseisen:

- Leerwegonafhankelijk: ze stellen studenten in staat een eigen leerweg te bepalen.
- Representatief voor de leerresultaten van de opleiding.
- Herkenbaar voor het werkveld.
- Specifiek en meetbaar: ze bieden een eenduidig beoordelingskader bij leerwegonafhankelijke toetsing.
- Transparant: de relatie tussen leerresultaten, eenheden van leeruitkomsten, leeractiviteiten en toetsing is duidelijk.
- Samenhangend: ze vormen een samenhangende eenheid en zijn te onderscheiden van andere (eenheden van) leeruitkomsten.
- Duurzaam: ze zijn op zo'n manier geformuleerd dat ze een aantal jaren gehanteerd kunnen worden.

Bevindingen

Voor de tweedegraads lerarenopleidingen gelden vanaf 1 augustus 2017 de vakinhoudelijke, vakdidactische en pedagogische bekwaamheidseisen voor de leraar voortgezet onderwijs en de leraar beroepsgericht onderwijs die zijn vastgelegd in het Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel. Op landelijk niveau heeft afstemming plaatsgevonden over deze drie bekwaamheidseisen. De bekwaamheidseisen voldoen ook aan internationale eisen met betrekking tot het niveau (NLQF³ 6) en de oriëntatie.

Het auditteam heeft geconstateerd dat FLOT de bekwaamheidseisen voor de verschillende onderwijsonderdelen nader heeft uitgewerkt voor de voltijd- en de deeltijdvariant:

- FLOT heeft de bekwaamheidseisen voor de voltijddopleidingen geconcretiseerd in leeruitkomsten voor de generieke leerlijn Professioneel Handelen (Werkplekleren) en in leerdoelen voor de vakinhoudelijke en vakdidactische leerlijnen. (Zie daarover verder de vakspecifieke rapporten.) Daarnaast heeft FLOT voor de leerlijn Algemene Pedagogische Vorming (APV) die in alle opleidingen aan bod komt, de generieke kennisbasis verder geconcretiseerd in leeruitkomsten. Het auditteam beveelt FLOT aan nu voor alle doelgroepen

³ NLQF: Nederlands Kwalificatie Raamwerk (Qualification Framework)

van de tweedegraads lerarenopleidingen leeruitkomsten te formuleren - dus ook voor de voltijdopleidingen - conform het Bestuursakkoord.

In een zogenoemd KLOTS⁴-schema heeft elke lerarenopleiding van FLOT de relatie tussen de bekwaamheidseisen (de kwalificaties), de leerdoelen, het programma, de toetsing en de studiepunten in beeld gebracht.

FLOT heeft de uitwerking van de wettelijke bekwaamheidseisen tevens gerelateerd aan de verschillende beroepscontexten waarin de student acteert (de eigen klas, de school(organisatie) en de samenleving) en de drie opeenvolgende fasen in de opleiding: propedeuse, hoofdfase en de afstudeerfase. Gedurende de opleiding is er sprake van een toenemende complexiteit in kennis en vaardigheden en van een toenemende complexiteit in de beroepscontext.

Bij de uitwerking van de wettelijke bekwaamheidseisen zijn vertegenwoordigers van het werkveld geconsulteerd. Dit heeft plaatsgevonden in het Platform Samen Opleiden.

- De bekwaamheidseisen gelden ook voor de kopopleiding. Omdat studenten van de kopopleiding reeds een specifieke vakopleiding in het hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs hebben afgerond, voldoen zij aan de vakinhoudelijke bekwaamheidseisen. De kopopleiding van FLOT richt zich op het realiseren van de vakdidactische en pedagogische bekwaamheidseisen. Het is de keuze van FLOT om ook aan het onderdeel vakdidactiek dat in de vakinhoudelijke kennisbasis zit, aandacht te besteden.
- FLOT heeft in het kader van het Experiment Leeruitkomsten de bekwaamheidseisen voor de deeltijdopleidingen uitgewerkt in acht eenheden van leeruitkomsten (EVL's) van 30 EC, die zij weer verder heeft uitgewerkt in kleinere met elkaar samenhangende eenheden van leeruitkomsten van 5 EC. Het auditteam heeft kennisgenomen van de leeruitkomsten voor de deeltijdvariant en is van oordeel, dat deze voldoen aan de kwaliteitseisen. De leeruitkomsten zijn leerwegaafhankelijk beschreven en representatief voor hetgeen de deeltijdstudenten in een tweedegraads lerarenopleiding moeten aantonen. In een zogenoemd BLETS⁵-overzicht heeft elke tweedegraads lerarenopleiding van FLOT de relatie tussen de bekwaamheidseisen, de leeruitkomsten, de toetsing en de studiepunten in beeld gebracht. De opleidingen organiseren afstemmingsoverleg met het werkveld over de vakinhoudelijke en vakdidactische leeruitkomsten en nemen suggesties mee voor aanpassingen. (Zie ook de vakspecifieke rapporten.)
Ten tijde van de audit is met het management en de docenten ook gesproken over de visie op flexibilisering en de mate van flexibiliteit die de verschillende opleidingen nu kunnen en willen bieden. Het werd het auditteam duidelijk dat dit nog een zoektocht is voor de opleidingen. De verschillende opleidingen bevinden zich nog in verschillende fasen van ontwikkeling. Er zijn duidelijk voortrekkers die pilots uitvoeren/experimenteren. Daarna verbreden de ideeën/uitwerkingen zich naar de andere deeltijdopleidingen. Het auditteam heeft geconstateerd dat er soms in de praktijk meer mogelijk blijkt (en plaatsvindt), dan in beleid is vastgelegd. (Zie daarover verder onder standaard 2 en de vakspecifieke rapporten.) Ook denken de verschillende opleidingen na over het betrekken van de voltijdvariant bij de verdere ontwikkelingen rondom het werken met leeruitkomsten en de mogelijkheden voor flexibilisering. (Zie ook verderop over het domeinplan Educatie.)

Eigen inkleuring/profilering

Het auditteam concludeert op basis van de documentatie en de verschillende gesprekken tijdens de audit dat FLOT een duidelijke visie heeft op het beroep van leraar. Ze heeft deze visie o.a. vastgelegd in de documenten 'De Pijlers en de Plus van FLOT' en de 'Bekwaamheidseisen leraar vo/bve Fontys, 2018'.

⁴ KLOTS: Kwalificaties - Leerdoelen - Onderwijseenheid - Toetsing - Studiepunten

⁵ BLETS: Bekwaamheidseisen - Leeruitkomsten - Eenheid van leeruitkomsten - Toetsing - Studiepunten

FLOT onderscheidt drie beroepscontexten waarin de student acteert en waaraan hij⁶ een bijdrage moeten leveren: i) het dagelijks werk in de klas (met de leerlingen) ii) door het jaar heen (in de school en het curriculum dat wordt aangeboden) iii) de schoolorganisatie en de samenleving (waarin de student met collega's samenwerkt en zijn onderwijs kan verantwoorden). Als een goede leraar moet hij innovatief en ondernemend zijn, samen kunnen werken en kritisch, onderzoekend en ontwikkelingsgericht kunnen handelen. In het visiestuk 'De Pijlers en de Plus van FLOT' zijn deze kernmerken verwoord in de volgend (vergelijkbare) termen:

- sterke theoretische kennisbasis
- oog voor elke leerling
- kritisch reflectieve en onderzoekende houding
- initiatiefrijke professional
- de praktijk is uitgangspunt voor het leren

De vijf pijlers vormen door hun onderlinge samenhang samen een +symbool

De pijler kritisch-reflectieve en onderzoekende houding staat centraal. De andere vier pijlers – de perspectieven theorie, leerling, leraar, praktijk – van waaruit naar onderwijs en leren wordt gekeken, staan hieromheen.

In de gesprekken hoorde het auditteam de verschillende hierboven genoemde uitgangspunten terug. Naast initiatiefrijk werd ook de wendbare docent genoemd. Dit herkennen de vertegenwoordigers vanuit het werkveld en de studenten ook. Studenten, docenten en werkveld konden mooie voorbeelden noemen van die wendbaarheid, onder andere uit de tijd van de coronapandemie.

Ook het samen met het werkveld opleiden van de studenten in de context van de dagelijkse praktijk was duidelijk zichtbaar in de documentatie en hoorde het auditteam terug in de verschillende gesprekken. Tevens zag het auditteam het kenmerk 'samenwerkend leren' terug in de uitwerking van de leeruitkomsten en de toetsing daarvan. De opleidingen geven de studenten daarvoor ook expliciete opdrachten mee en stimuleren de studenten op de scholen samen met anderen – het team, de vakgroep, de professionele leergemeenschap – het onderwijs aan leerlingen vorm te geven en hierop kritisch te reflecteren.

Tijdens de audit is in dit verband ook gesproken over de deeltijdstudenten, die hun eigen leerroute mogen inrichten. De deeltijdstudenten zouden in principe het samen leren en werken met medestudenten kunnen 'overslaan' als zij niet naar de lessen van de opleiding komen. In de praktijk gebeurt dit (nog) niet. Het auditteam geeft FLOT mee om na te gaan of zij op dit punt eisen moet stellen. (Zie verder onder standaard 2.)

Tijdens de audit heeft het auditteam ook kennis kunnen nemen van de toekomstige ontwikkelingen en ambities van Fontys in het opleiden van leraren. In 2019 heeft Fontys een domeinplan Educatie opgesteld, waarin ze beschrijft dat ze het huidige opleidingsaanbod wil vereenvoudigen door binnen alle educatieve opleidingen van Fontys voor po, vo, mbo en bovenbouw havo en vwo te gaan werken vanuit een gezamenlijk opleidingsprofiel, bestaande

⁶ overal waar 'hij', 'hem' of 'zijn' staat, kan ook 'zij' of 'haar' of 'diens' en 'hun' worden gelezen.

uit een kern van universele leeruitkomsten in combinatie met specifieke leeruitkomsten. Het auditteam acht dit een interessant idee met het oog op (verdere/bredere) flexibilisering/gepersonaliseerd leren en het hierin samen optrekken met het werkveld en is benieuwd naar de volgende stappen op dit terrein. Zoals al hierboven is beschreven beveelt het auditteam FLOT aan leeruitkomsten voor alle doelgroepen van de tweedegraads lerarenopleidingen – dus ook voor de voltijdvarianten – te formuleren conform het Bestuursakkoord.

Afstudeerrichtingen

Binnen hun bacheloropleiding kunnen studenten kiezen uit twee afstudeerrichtingen:

- afstudeerrichting algemeen vormend onderwijs (avo), gericht op de onderbouw van havo en vwo;
- afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs (bgo), gericht op vmbo, praktijkonderwijs en mbo.

De vormgeving van de gekozen afstudeerrichting vindt plaats in de eindfase van de opleiding waarbij de student kiest voor een schooltype dat aansluit bij de gekozen afstudeerrichting en door middel van het onderzoek dat binnen de context van de werkplek wordt uitgevoerd. Het kiezen van een afstudeerrichting biedt de student de mogelijkheid zich te specialiseren voor een bepaald schooltype. Het kiezen van een afstudeerrichting betekent dat een student zich meer gaat bekwaamen in het lesgeven in het avo of bgo. Na het afstuderen is een student bevoegd voor alle schooltypen in het tweedegraads werkveld (smal startbekwaam, breed bevoegd).

Het auditteam ziet nog wel een aandachtspunt met betrekking tot de oriëntatie op de beroepscontext van het mbo in sommige opleidingen. Weliswaar worden sommige vakken op het mbo niet (meer) aangeboden en is het minder logisch dat de student op het mbo stage loopt, maar de opleidingen laten het ook (te) veel afhangen van de student zelf of hij zich verdiept in wat het onderwijs op het mbo inhoudt. Van sommige (oud-)studenten hoorde het auditteam dat zij gedurende hun studie nooit op een ROC waren geweest. (Zie verder standaard 2.)

Kennisbasis

Zoals uit bovenstaande blijkt, is een sterke theoretische basis één van de vijf pijlers van FLOT. FLOT borgt de theoretische basis in het aanbod van de landelijk vastgestelde generieke kennisbasis (Kennisbasis Generiek, 2017) en vakspecifieke kennisbasis. Zowel de generieke als de vakspecifieke kennisbases zijn een inhoudelijke uitwerking van de bekwaamheidseisen ten aanzien van de beroepskennis, -kunde en -houding van de leraar. Deze kennisbases zijn, binnen het project 10voordeLeraar, in samenspraak met de beroepsgroep ontwikkeld en worden periodiek geactualiseerd. In 2017 heeft voor zowel de inhoud, het niveau en de breedte van de vakinhoudelijke, vakdidactische en algemeen didactische en pedagogische kennis een herijking plaatsgevonden. Deze herijking is landelijk gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen.

Onderzoek

Zoals al hierboven is te lezen, besteedt FLOT veel aandacht aan het ontwikkelen van een kritische-reflectieve en onderzoekende houding. Het auditteam heeft geconstateerd dat FLOT haar studenten niet expliciet opleidt tot onderzoekers. Ze stimuleert de studenten evenwel vanaf de start van hun opleiding een onderzoekende houding aan te nemen en te reflecteren op alles wat zij in de praktijk zien en doen. (Zie daarover verder standaard 2.)

Internationale dimensie

In de generieke en de vakspecifieke kennisbasis van elke opleiding is beschreven, welke eisen de opleiding stelt aan de studenten met betrekking tot internationale en interculturele kennis en vaardigheden.

In 2019 heeft FLOT de keuze gemaakt om internationalisering niet te zien als doel op zich maar als middel om een hoger doel te bereiken, namelijk dat de alumni van FLOT zich bewust zijn

van de eigen culturele identiteit ten opzichte van andere culturen (Beleidskaders Intercultureel Leren FLOT, 2019). FLOT besteedt hiermee structurele aandacht aan intercultureel leren en aan de ontwikkeling van internationale en interculturele competenties van studenten en docenten. (Zie voor de uitwerking hiervan in het generieke programma bij standaard 2 en voor de uitwerking per opleiding bij standaard 2 in de vakspecifieke rapporten.) Het auditteam constateert dat er nog wel een verschil bestaat in de mate waarop de verschillende opleidingen aandacht besteden aan deze internationale dimensie.

Afstemming met vakgenoten en het werkveld

Het auditteam heeft geconstateerd, dat FLOT regelmatig afstemt met andere (educatieve) instituten binnen Fontys Hogescholen, werkveldpartners in de regio en op landelijk niveau met andere lerarenopleidingen over de bekwaamheidseisen, de generieke en vakspecifieke kennisbasis en de uitwerking hiervan naar de generieke en vakspecifieke opleidingsprogramma's.

FLOT is vertegenwoordigd in het Algemeen Directeurenoverleg Educatieve Faculteiten (ADEF) waar de tweedegraads lerarenopleidingen van de verschillende hogescholen met elkaar afstemmen over eisen aan de leraren en actuele ontwikkelingen in het veld. Daarnaast participeren docenten van de verschillende opleidingen in vakinhoudelijke netwerken. FLOT werkt samen met het werkveld in een groot deel van Zuid-Nederland. Dit doet ze door middel van structureel overleg in de werkveldcommissies van de verschillende opleidingen, vaknetwerken, het Platform Samen Opleiden en in partnerschappen van de (academische) opleidingsscholen. FLOT en FLOS hebben een gezamenlijke Raad van Advies voor het Algemeen Vormend Onderwijs en een Raad van Advies voor het Beroepsgerichte Onderwijs. In deze overleggen vindt afstemming plaats over o.a. de bekwaamheidseisen en de vertaling daarvan naar leerdoelen en leeruitkomsten. Zoals al hierboven vermeld, raadpleegt FLOT in het kader van het experiment leeruitkomsten ook het werkveld over de generieke en de vakspecifieke leeruitkomsten die zij heeft geformuleerd.

(Zie voor de werkveldcommissies, de vaknetwerken en over het formuleren van de vakspecifieke leeruitkomsten verder de vakspecifieke rapporten.)

Weging en Oordeel: voldoet

De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT baseren zich voor de voltijd- en de deeltijdvariant aantoonbaar op de landelijke bekwaamheidseisen en de generieke en vakspecifieke kennisbases en hebben hierover regelmatig contact met vakgenoten en het werkveld.

De geformuleerde eenheden van leeruitkomsten voor de deeltijdopleidingen in het experiment leeruitkomsten voldoen aan de kwaliteitseisen.

FLOT heeft een duidelijke visie op het opleiden van goede leraren. Dit heeft ze in verschillende beleidsdocumenten nader uitgewerkt. Er is aantoonbaar aandacht voor ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding. Dit aspect staat centraal in de zogenoemde Pijlers en de Plus van FLOT. Met name de kenmerken 'wendbare, initiatief-nemende, reflectieve professional die samenwerkt met anderen' zijn consistent waarneembaar. Het auditteam hoorde hiervan mooie voorbeelden.

FLOT heeft een duidelijke keuze gemaakt met betrekking tot de internationale dimensie en richt zich met name op het ontwikkelen van intercultureel leren en op de ontwikkeling van internationale en interculturele competenties.

Een oriëntatie op het beroepsonderwijs door alle studenten vraagt in sommige opleidingen nog aandacht.

Het auditteam is op grond van bovenstaande punten, waaronder een duidelijke visie op het leraarschap met kenmerken die consistent terug waren te zien en te horen, van oordeel dat de voltijd- en de deeltijdvariant van de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT 'voldoen' aan deze standaard.

4.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven

begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*).

Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De leersituatie en -omgeving zijn passend bij de beoogde leeruitkomsten en bij de behoeften en omstandigheden van (een groep) studenten. De opleiding kan verantwoorden dat de leeractiviteiten en de begeleiding van studenten adequaat zijn om de leeruitkomsten te behalen. De opleiding laat hierbij zien hoe zij rekening houdt met verschillen tussen (groepen) studenten in kennis, ervaring, tijd, loopbaandoelen en omstandigheden.

Docenten (instructeurs, begeleiders e.d.) zijn aantoonbaar competent om studenten te begeleiden, bijvoorbeeld bij de keuze voor en vormgeving van leeractiviteiten.

De student voldoet aan de wettelijke instroomeisen. Uit een intake-assessment kan blijken dat de student de opleiding versneld kan doorlopen. Onvolledige opleidingen bepalen op grond van een toelatingsonderzoek of de student toelaatbaar is en voor welk traject de toegelaten student in aanmerking komt.

De opleiding en de student maken vooraf expliciete, inhoudelijke afspraken over de invulling van het individuele opleidingstraject per eenheid van leeruitkomsten en de begeleiding daarvan door de docent. Daarmee is inzichtelijk hoe de student in staat is de leeruitkomsten te realiseren. Als een praktijkorganisatie betrokken is, leggen opleiding, student en praktijkorganisatie de afspraken vast in een overeenkomst. Een tripartite overeenkomst is verplicht voor duale opleidingen en wenselijk voor deeltijdse opleidingen. Hierin komen onder meer aan de orde: de beschrijving van de inhoud van de leeractiviteiten binnen de eenheid, de aard en frequentie van de begeleiding en de wijze van toetsing en, indien van toepassing, afspraken tussen de opleiding en de praktijkorganisatie over bijscholing van praktijkbegeleiders. De student is mede-eigenaar van het leerproces en daarmee van de invulling van de overeenkomst en afspraken.

De opleiding verantwoordt hoe docenten tot een eenduidige interpretatie van leeruitkomsten komen. De opleiding heeft een gestructureerde praktijk van kwaliteitsborging van opleidingstrajecten van individuele studenten en versterking ervan door tussentijdse evaluatie en verbetering.

Bevindingen

I. Inhoud en vormgeving generieke programma

Koppeling bekwaamheidseisen en leeruitkomsten – programma

De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT hanteren drie niveaus van bekwaamheid: propedeuse, hoofdfase en afstudeerfase. FLOT heeft samen met de andere lerarenopleidingen

van Fontys⁷ de drie bekwaamheidseisen in het document 'Bekwaamheidseisen leraar vo/bve' (september 2018) nader uitgewerkt in een overzicht met gedragsindicatoren per niveau. Tevens zijn de bekwaamheidseisen verdeeld naar de drie beroepscontexten i) het dagelijks werk in de klas, ii) door het jaar heen en iii) de context van de schoolorganisatie en de samenleving. Uit de beschrijvingen blijkt, dat de mate van zelfstandigheid, complexiteit en volledigheid van handelen geleidelijk toeneemt.

Voorbeelden hiervan voor vakinhoudelijk bekwaam in de context 'door het jaar heen' zijn:

propedeuse	hoofdphase	afstudeerfase
De leraar beheerst de leerstof qua kennis en vaardigheden waarvoor hij verantwoordelijk is en kent de theoretische en praktische achtergronden van zijn vak. De leraar kan de leerstof op een begrijpelijke en aansprekende manier samenstellen, uitleggen en demonstreren hoe ermee gewerkt moet worden	De leraar kan de relatie van de leerstof voor zijn vak met de kerndoelen, eindtermen en eindexamenprogramma's toelichten. De leraar heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in de leerstof voor dat deel van het curriculum waarin hij werkt (praktijkonderwijs, vmbo, onderbouw havo/vwo, mbo). In de context van het beroepsgerichte onderwijs houdt dit in dat hij actuele kennis heeft van beroepen in de branche(-s) waarvoor hij opleidt en verband kan leggen tussen de leerstof en de kwalificatiedossiers.	De leraar overziet de opbouw van het curriculum van zijn vak, de plaats van zijn vak in het curriculum van de opleiding en de doorlopende leerlijnen. De leraar kan toelichten hoe zijn onderwijs voortbouwt op het voorgaande onderwijs en voorbereidt op vervolgonderwijs (zoals middelbaar beroepsonderwijs, hoger beroepsonderwijs, andere vervolgoopleidingen) of de beroepspraktijk. De leraar kan de samenhang tussen de verschillende verwante vakken, leergebieden en lesprogramma's benoemen.

Zoals al in standaard 1 is vermeld, heeft elke opleiding voor de voltijdvariant in een KLOTS-overzicht en voor de deeltijdvariant in een BLETs-overzicht schematisch de samenhang tussen de bekwaamheidseisen, de afgeleide leerdoelen/leeruitkomsten, programma, toetsing en studiepunten in beeld gebracht. Het auditteam (kernpanel en vakpanelleden) heeft kennisgenomen van deze KLOTS- en BLETs-overzichten voor elke opleiding en concludeert dat alle opleidingen hiermee aantonen dat de beoogde leerresultaten in het curriculum (generiek en vak) zijn geborgd.

Opzet en inhoud generieke delen van het curriculum

Het auditteam heeft geconstateerd dat het onderwijsprogramma van alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT een goede en stevige opbouw kent. De curricula van de opleidingen kennen eenzelfde opzet met vier leerlijnen. Generiek zijn: i) de leerlijn Algemene Professionele Vorming (APV) en ii) de leerlijn Professioneel Handelen (Werkplekleren). (Zie hieronder). Opleidingsspecifiek zijn iii) de leerlijn Vakinhoud en iv) de leerlijn Vakdidactiek. (Zie daarvoor de vakspecifieke rapporten.)

Deeltijdstudenten in het experiment leeruitkomsten kunnen zich aan de hand van hun onderwijsovereenkomst inschrijven voor de lessen die zij wensen te volgen, maar zij krijgen ook de mogelijkheid om op andere wijze de beoogde leeruitkomsten te ontwikkelen. (Zie hierover verder de paragraaf 'experiment leeruitkomsten'.)

Studenten in de kopopleiding krijgen drie leerlijnen aangeboden en volgen gezamenlijk de lessen APV en zitten in gemixte groepen bij (vak)didactiek. Studenten van de kopopleiding komen de voltijd- en deeltijdstudenten niet tegen in de lessen. Zij zijn op basis van hun vooropleiding vrijgesteld voor de leerlijn Vakinhoud en kunnen hun studie in principe in een jaar afronden.

⁷ dit zijn de lerarenopleidingen van FHK (docent kunstonderwijs), FLOS, PTH (leraar technische beroepen en consumptieve techniek I en II), FHP (leraar pedagogiek)

▪ Algemene Professionele Vorming (APV)

De leerlijn APV is gericht op de algemeen didactische en pedagogische ontwikkeling van de student tot docent. Het uitgangspunt daarbij is zowel de eigen ervaring en eigen doelstellingen van de student als de theoretische inzichten. Daarbij gaat het onder andere om: ontdekken wie je wilt zijn als docent, algemene didactische principes, groepsprocessen, klassenmanagement, gesprekken op school en morele en ethische aspecten van het beroep.

De leerlijn APV is opgebouwd uit leerinhouden die de drie hoofddomeinen van de generieke kennisbasis (Kennisbasis Generiek, 2017) omvatten:

- domein A: de school als leeromgeving; didactisch handelen van de docent;
- domein B: de school als onderwijs-pedagogische omgeving; pedagogisch handelen van de docent;
- domein C: de leraar als professional; professioneel handelen van de docent.

Ieder van deze domeinen is opgedeeld in subdomeinen.

Uit het studenthoofdstuk en de gesprekken met de studenten kwam naar voren, dat niet iedereen even tevreden was over de APV-lessen. De studenten van sommige opleidingen merkten op dat APV erg los staat van de lessen over vakinhoud en vakdidactiek en nog al eens losstaat van hetgeen de student op dat moment in de praktijk meemaakt. Wanneer een APV-docent tevens vakdocent is binnen de opleiding is er meer aansluiting, aldus de studenten. Ook vonden studenten de kwaliteit van de lessen wisselend, o.a. omdat niet elke docent precies wist wat er van hem werd verwacht en er niet altijd afstemming lijkt plaats te vinden tussen APV-docenten. De studenten die het auditteam sprak, vertelden dat zij hierover het gesprek hebben gevoerd/voeren met de betrokkenen bij APV. Er zijn al verbetermaatregelen getroffen waaronder het opstellen van duidelijkere handleidingen. De studenten zijn tevreden over de manier waarop er naar hen wordt geluisterd in student-docentoverleggen (SDO's), studentpanels en de opleidingscommissie.

Een grote wens van de studenten is de lessen APV just-in-time te kunnen volgen en/of de mogelijkheid om meerdere momenten in het jaar in te kunnen schrijven voor deze lessen; een soort 'cafeteria-model'. Het auditteam beveelt FLOT aan hierover na te denken. Wellicht dat met de verdere flexibilisering van het onderwijs en het inzetten van meer gedigitaliseerd onderwijs er andere, nieuwe mogelijkheden ontstaan om studenten te voorzien van de leerinhouden waaraan ze op een bepaald moment behoefte hebben.

Het auditteam is van oordeel dat de APV-leerlijn inhoudelijk wel goed in elkaar zit met een actuele focus op de huidige beroepspraktijk van de leraar.

▪ Werkplekleren/samen opleiden

Het auditteam heeft geconstateerd dat FLOT de studenten veel gelegenheid biedt om praktijkervaring op te doen. Al vanaf het eerste studiejaar staan er stages op het programma. Alle studenten sluiten hun opleiding af met een afrondende stage van een half jaar, waarin zij hun startbekwaamheid aantonen door in hoge mate zelfstandig onderwijs te verzorgen en een bijdrage te leveren aan de schoolontwikkeling. Daarvoor kiest de student een schooltype dat past bij de door hem gekozen afstudeerrichting algemeen vormend onderwijs (avo) of beroepsgericht onderwijs (bo).

De leerlijn Professioneel Handelen (Werkplekleren) neemt een centrale plaats in het curriculum in. In deze leerlijn komen de overige leerlijnen samen. De student moet tijdens zijn stage/het werkplekleren een verbinding leggen tussen de theorie (vakinhoud, (vak)didactiek, pedagogiek), praktijk én persoon en aan de ontwikkeling van een professionele identiteit en een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding werken.

FLOT werkt samen met circa 100 (academische) opleidingsscholen. Deze bestaan per 2021 uit elf partnerschappen (zes vo, drie mbo en twee vo/mbo) in het kader van Samen Opleiden. Dit aantal werd in de periode van de audituitvoering nog verder uitgebreid naar twaalf.

In de partnerschappen werkt FLOT met de scholen samen in het opleiden van leraren, het uitwisselen van kennis en ervaring, het versterken van professionalisering van zittende leraren en het vergroten van het onderzoekend vermogen van de scholen. Recent heeft FLOT samen met haar partners een kwaliteitsagenda opgesteld: 'Beleidskaders Werkplekleren FLOT 2020 &

Kwaliteitsagenda Samen Opleiden en Professionalisering'. Deze agenda bepaalt de koers in de te zetten stappen binnen Samen Opleiden.

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de audit is gebleken dat het aantal studenten dat nu op een opleidingsschool stage loopt (nog) laag is (57% in 2020-2021). Het percentage was ten tijde van de audit al toegenomen naar 76% in de deeltijd. FLOT streeft er naar dit percentage in 2022 te verhogen naar 80% door o.a. te zorgen voor meer bekendheid bij studenten en scholen in heel Zuid Nederland met het samen opleiden. FLOT stimuleert nu door middel van een expansiestrategie scholen, waaronder zogenoemde 'éénpitters', om aan te sluiten bij een van de huidige partnerschappen. Dit acht FLOT alsook het auditteam waardevol, omdat het opgeleid worden op een opleidingsschool meerwaarde heeft. Het auditteam adviseert FLOT zelfs te streven naar alle studenten (100%) op een opleidingsschool. FLOT meldde desgevraagd dat dit het streefgetal is voor 2024.

Op de opleidingsschool krijgen de studenten begeleiding van een door FLOT getrainde werkplekbegeleider (WPB'er), die op de hoogte is van het curriculum en de opdrachten die de studenten moeten uitvoeren. Op veel opleidingsscholen is ook een schoolopleider (SO'er) aanwezig. Studenten krijgen op de opleidingsschool de APV-inhouden aangeboden in een programma Samen opleiden in samenhang met werkplekleren en de specifieke context van de school. Ook voeren zij hun eindonderzoeken (OPH en VDO) uit op de opleidingsschool en krijgen daarin vanuit de school begeleiding. Het onderzoek kan daarmee goed aansluiten bij hetgeen er in de school gebeurt. Dat vindt het auditteam een sterk punt.

Vanuit FLOT krijgen de studenten begeleiding van een instituutopleider (IO'er), die de studenten minimaal tweemaal per stage op de school bezoekt en beoordeelt. Sinds de coronatijd is het contact tussen de scholen en de IO'er intensiever en beter geworden.

Afstemming vond en vindt nu heel vaak online plaats. Dat blijkt veel gemakkelijker te organiseren. Dit vinden alle betrokkenen een winstpunt van de coronapandemie.

Studenten op de 'gewone' stagescholen volgen de APV-lessen op de opleiding en ook de begeleiding van het onderzoeksdeel vindt plaats op de opleiding.

In het eerste studiejaar plaatst FLOT de studenten op een school. In de hoofdfase en de afstudeerfase solliciteert een student zelf naar een plek. Wanneer het FLOT lukt om meer opleidingsscholen aan zich te binden, wil ze toe naar toewijzing van elke student aan een partnerschap. Daarmee kan zij ervoor zorgen dat (nagenoeg) alle studenten stage lopen op een opleidingsschool. Binnen dat partnerschap kan de student vervolgens kiezen op welke school hij dan het liefst stage zou lopen, passend bij zijn eigen ontwikkeling en ambities.

(Zie voor het werkplekleren van de deeltijdstudenten verder onder de paragraaf 'experiment leeruitkomsten').

De studenten die het auditteam sprak waren tevreden over het leren en werken op de opleidingsschool, zij het dat ze gedurende de studie soms het idee hadden dat ze meer moesten doen dan de studenten die niet op een opleidingsschool stage liepen. Achteraf zagen zij wel de meerwaarde van de extra uren intervisie waarin ze met medestudenten ervaringen hadden kunnen uitwisselen en hadden kunnen reflecteren op hun eigen ontwikkeling.

Daarnaast constateerden zij ook verschillen tussen wat de ene of de andere begeleider van hen vroeg bij de verslaglegging/opdrachten: sommige instituutopleiders vroegen veel reflectieverslagen, andere weinig. Het auditteam beveelt FLOT aan ervoor te zorgen dat er meer afstemming/vergelijkbaarheid komt voor alle studenten en er ook voor te zorgen dat de verschillen voor studenten die wel en die niet op opleidingsscholen zitten, verder afnemen.

Zoals al onder standaard 1 is vermeld, is de oriëntatie door alle studenten op het werken in het mbo nog een aandachtspunt. Weliswaar krijgen alle studenten in het derde studiejaar een module waarin het werken op een mbo centraal staat en moeten ze opdrachten maken, zoals het ontwerpen van een lessenserie of het kunnen lezen en toepassen van vakjargon in een andere taal binnen het beroepsonderwijs, maar de studenten zijn niet verplicht deze lessen/het geleerde ook daadwerkelijk in de praktijk uit te voeren.

- Onderzoek

Zoals al onder standaard 1 is beschreven, staat het ontwikkelen van een kritisch reflectieve en onderzoekende houding centraal in het curriculum. Onderzoek is geïntegreerd in de verschillende leerlijnen en er is geen sprake (meer) van een aparte 'klassieke' onderzoekslijn die toewerkt naar een groot eindonderzoek.

Elke opleiding zorgt nu voor een inbedding van het ontwikkelen van die onderzoekende houding in haar curriculum. Studenten voeren gedurende hun studie regelmatig kort-cyclische onderzoekjes uit: ze zien een probleem, verdiepen zich hierin, zoeken naar een oplossing, proberen vervolgens uit of een gevonden oplossing werkt en evalueren.

Dat acht het auditteam een interessante insteek. Daarnaast geven de opleidingen de studenten ook gerichte onderzoekopdrachten. Studenten zijn vrij in de keuze van de onderzoeksmethodiek. Velen kiezen voor ontwerpgericht onderzoek, maar ook andere vormen zoals beschrijvend onderzoek, zijn mogelijk.

Binnen de opleidingsscholen participeren de studenten in professionele leergemeenschappen (PLG's), waar ze ook met leraren van de school en medestudenten onderzoek uitvoeren in het licht van de onderzoeksagenda van de school. Zoals al hierboven is beschreven, krijgen de studenten op de opleidingsschool vanuit de school zelf begeleiding bij hun afstudeeronderzoeken.

Alle studenten – voltijd en deeltijd – sluiten hun studie af met twee afstudeeronderzoeken: Onderwijskundig Pedagogisch Handelen (OPH) en Vakdidactisch Ontwerpen (VDO). (Zie voor de beschrijving daarvan standaard 3 'afstuderen'.)

Ten tijde van de audit waren de volgende lectoraten verbonden aan FLOT: 1. Technology enhanced assessment; 2. Learning Design; 3. Wendbare onderwijsprofessionals.

Het auditteam heeft geconstateerd dat de lectoraten nauw betrokken zijn bij het onderwijs.

In het 'Onderzoeksbeleidsplan FLOT (2018)' hebben de lectoren hun visie op praktijkonderzoek en de uitwerking daarvan in het curriculum en de organisatie binnen de lerarenopleiding weergegeven. In 2020 hebben de lectoren het onderzoeksbeleidsplan een vervolg gegeven dat concreet heeft geleid tot aanknopingspunten voor de uitvoering en begeleiding van de afstudeeronderdelen OPH en VDO.

Tevens doen de lectoraten onderzoek naar de ontwikkelingen binnen het onderwijs en het werkveld, naar het opleiden van leraren en adviseren zij over het ontwikkelen van het onderzoekende vermogen en het professionele handelen van de lerarenopleiders zelf.

Elk lectoraat kent een kenniskring waarin docenten van de verschillende lerarenopleidingen participeren. Bij de lectoraatsonderzoeken worden eveneens het werkveld en andere partners betrokken. Ook studenten kunnen participeren in (deel)onderzoeken.

Daarnaast leveren de lectoraten een concrete bijdrage aan het onderwijs door het opstellen van handleidingen voor lerarenopleiders en (aankomende) leraren. Het auditteam trof daarvan een aantal interessante voorbeelden aan.

Internationale/interculturele dimensie

Zoals al onder standaard 1 is beschreven, ziet FLOT internationalisering niet als doel, maar als middel. FLOT streeft ernaar dat studenten zich bewust worden van hun eigen culturele identiteit ten opzichte van andere culturen. In het generieke programma besteedt FLOT binnen de leerlijn APV aandacht aan diversiteit binnen de klas. In het verdiepingsprogramma zijn er mogelijkheden voor internationalisation@home en internationalisation Abroad of voor het volgen van het onderwijsaanbod Preparing for Culturally Responsive Teaching. (Zie over het verdiepingsprogramma verderop en voor de nadere invulling van de internationale/interculturele dimensie ook de vakspecifieke rapporten.)

Ook kunnen studenten deelnemen aan het traject Bilingual Education English Stream (BEES): een extra-curriculair excellentietraject van 30 ECTS. BEES maakt onderdeel uit van het aanbod voor Nederlandse studenten en internationale (Erasmus) studenten en draagt bij aan de international classroom. Voor het BEES-traject gelden toegangseisen. Tijdens de audit vernam het auditteam van studenten dat het BEES-traject op tijden plaatsvindt, waarop er ook reguliere lessen zijn. Dat maakt dit traject minder toegankelijk voor studenten van FLOT.

Tot slot bestaat er de mogelijkheid voor alle studenten om in hoofdfase II stage te lopen in het buitenland. Voor de studenten moderne vreemde talen is een verblijf in het buitenland verplicht. (Zie daarover de vakspecifieke rapporten talen.)

Keuzevrijheid studenten

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de opleidingen de studenten verschillende mogelijkheden bieden voor het naar eigen wens invullen van hun studiep pad. Zoals al hierboven is vermeld, kunnen de studenten vanaf de hoofdfase zelf kiezen op welke (opleidings)school/scholen zij het werkplekleren willen uitvoeren. Daarnaast kunnen zij in het laatste studiejaar kiezen voor de afstudeerrichting algemeen vormende onderwijs (avo) of beroepsgericht onderwijs (bo).

Tevens bieden alle opleidingen de voltijdstudenten in het derde studiejaar de mogelijkheid te kiezen voor een van de Verdiepingsmodules (15 EC) die FLOT aanbiedt:

- 'Onderwijs, ontmoeting en samenleving', waarin de student zijn pedagogisch didactisch handelingsrepertoire verdiept en verbreedt met de focus op concepten diversiteit, eigenwijsheid, creativiteit. De student ontwikkelt zich binnen de concepten in één of meer van de volgende thema's: Zorg, Krachtige leeromgeving, Gedrag Verstaan.
- 'Intercultureel leren', waarin de student kan kiezen voor:
 - ii) een internationalisation@home programma binnen de TRION (opleidings)scholen in Eindhoven, Bladel en Helmond; scholen waarin studenten kennismaken en ervaring opdoen met de contexten van een internationale school, Tweetalig Onderwijs (TTO) en eerste opvang anderstaligen;
 - iii) internationalisation Abroad met een buitenlandverblijf/-stage op basis van een persoonlijk leerplan van de student;
 - iv) Preparing for Culturaly Responsive Teaching, waarin studenten bouwstenen krijgen aangereikt om zich tot een cultureel responsieve docent te ontwikkelen aan de hand van het 'Framework of Teacher Competences of Diversity'.
- 'Vakdidactiek Beta+', waarin studenten aan de slag gaan met het thema van TEC for society. De afkorting TEC staat voor Technologie, Entrepreneurship en Creativity.
- 'Vakdidactiek gamma' voor studenten aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer, levensbeschouwing en (Algemene en Bedrijfs)economie waarin verrijking vanuit de eigen vakdidactiek en vakinhoud én vanuit de samenwerking met de andere gammavakken centraal staat.
- 'Vakdidactiek Nederlands NT2' voor studenten Nederlands, dat hen voorbereidt op een LIO-stage in een schakelklas of een andere NT2 opleiding.

Ook de deeltijdstudenten in het experiment leeruitkomsten krijgen ruimte voor verbreding en/of verdieping (15 EC) via i) een andere opleiding, een opleidingsminor of verdiepingsmodule bij een andere lerarenopleiding of hbo-opleiding of via ii) een bedrijfsstage of werkervaringsplek.

Tijdens de audit is stilgestaan bij de omvang van de verdiepings-/verbredingsruimte. Het auditteam heeft geconstateerd dat de keuzevrijheid die de studenten hiermee krijgen (te) beperkt is. Studenten kunnen bijvoorbeeld geen minor volgen bij een andere opleiding binnen Fontys of aan een andere hogeschool, daar een minor veelal een omvang heeft van 30 EC. De studenten moderne vreemde talen, die verplicht zijn om een studie in het buitenland te volgen blijken daarin meer tijd te moeten investeren dan die 15 EC. (Zie daarvoor de vakspecifieke rapporten.)

Het auditteam zou het passend vinden bij de ambitie van FLOT om wendbare leraren op te leiden voor een veranderend werkveld, dat studenten meer kunnen kiezen dan de hierboven beschreven verdiepingsmodules en zich ook zouden kunnen aanmelden voor andersoortige verdiepings- en/of verbredingsmodules passend hun de eigen ontwikkeling en ambities, die wellicht 30 EC beslaan. Het auditteam beveelt FLOT aan te onderzoeken welke mogelijkheden zij in de curricula ziet voor meer vrije keuzeruimte.

Instroom en doorstroom

De opleidingen voldoen voor de toelating van de studenten aan de wettelijke vereisten. Er stromen zowel studenten in die direct vanaf het havo of vwo komen, maar ook studenten met een mbo-4 diploma of een reeds eerder gevolgde hbo- of wo-opleiding. Op basis van de vorige studie kunnen studenten instromen in de voltijdvariant, de kopopleiding of de flexibele deeltijd. Deeltijdstudenten kunnen zowel in augustus als in februari instromen. De februari-instromers sluiten aan bij bestaande groepen. (Zie voor de deeltijdopleidingen verder de paragraaf 'experiment leeruitkomsten'.)

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de rendementcijfers van sommige opleidingen laag zijn. Tijdens de audit is over dit onderwerp met de afzonderlijke opleidingen gesproken. (Zie de vakspecifieke rapporten).

Experiment leeruitkomsten

Binnen het experiment leeruitkomsten voeren de opleidingen een zorgvuldige intakeprocedure uit, waarbij de intakecoördinator van het vak samen met elke student in beeld brengt wat de beginsituatie van de student is en op welke wijze hij de opleiding zou kunnen en willen volgen. Studenten die al over veel bagage beschikken, maar geen vrijstelling krijgen op basis van diploma's, krijgen de mogelijkheid een portfolio samen te stellen met bewijzen. Twee assessoren toetsen op basis hiervan of de student de beoogde leeruitkomst(en) heeft aangetoond. Dit gebeurt evenwel niet vaak. De meeste studenten kiezen in dat geval voor het afleggen van de leerwegaafhankelijke toets.

Afspraken worden vastgelegd in een onderwijsovereenkomst. Samen met de SLB'er bespreekt de student hoe hij vervolgens de beoogde leeruitkomsten wil ontwikkelen en wil aantonen. Daarna kan de student zichzelf in het digitale systeem aanmelden voor onderwijsseenheden die hij wenst te volgen in een bepaalde periode.

FLOT beoogt dat ook de deeltijdstudenten zoveel mogelijk stage (gaan) lopen op opleidingsscholen. Op dit moment is het ook voor de betrokkenen bij de opleidingsschool nog zoeken wat de deeltijdstudent tijdens het werkplekleren precies moet doen om de beoogde leeruitkomsten aan te tonen en hoe de WPB'ers de deeltijdstudenten hierin kunnen begeleiden. De IO'ers (instituufoopleiders) voeren hierover overleg met de SO'ers (schoolopleiders). Ook het Platform Samen Opleiden is gestart met het voeren van het gesprek hierover ten einde meer maatwerk te kunnen bieden aan deze doelgroep en de begeleidingsmethodiek op deze doelgroep aan te passen.

Studenten die al een baan hebben in het onderwijs (avo of bo) werken aan het ontwikkelen van de leeruitkomsten op hun eigen werkplek.

Het auditteam heeft geconstateerd dat er nog aanzienlijke verschillen zijn in de mate van flexibiliteit in de curricula van de verschillende opleidingen, maar dat de opleidingen de deeltijdstudenten die dat wensen gedurende de studie wel maatwerk bieden. Het auditteam hoorde hiervan mooie voorbeelden in de gesprekken met de docenten en studenten van de opleidingen. (Zie daarvoor de vakspecifieke rapporten.) De procedure en communicatie rondom de mogelijkheden voor het verzilveren van elders verworven kwalificaties en competenties zou nog verbeterd kunnen worden.

Voor veel opleidingen is het nog een zoektocht of en hoe zij de volgordelijkheid van de lesstof kunnen loslaten en wat er gebeurt als een student die daarvoor tijd heeft alvast aan een andere eenheid van leeruitkomsten (EvL) uit een hoger studiejaar werkt. De volgorde(on)afhankelijkheid van de te volgen EvL'en is nog in ontwikkeling.

De docenten van de opleiding Biologie vertelden in dit kader dat zij dit tijdens een aantal zogenoemde 'heidagen' voor het hele curriculum in beeld gaan brengen. Het auditteam zou het mooi vinden als de docenten daarna hun bevindingen delen met verwante vakken in het cluster exact zoals Natuurkunde en Scheikunde.

Binnen FLOT zijn er een drietal voorlopers – de opleidingen Wiskunde, Algemene Economie en Bedrijfseconomie – die experimenteren/pilots uitvoeren/uitgevoerd hebben. Op basis van de bevindingen die werden gedeeld in het coördinatorenoverleg, volgden daarna de andere

lerarenopleidingen. Zo vertelden de docenten Economie dat zij op dit moment samen met het werkveld met vier studenten een pilot uitvoeren, waarbij studenten die al een rugzak vol (vakinhoudelijke) bagage hebben direct voor de klas gaan en daar mogen aantonen over welke leeruitkomsten zij al beschikken los van het aanbod vakinhoud, vakdidactiek en APV. Op basis van een drietal assessments (begin-, tussen- en eindassessment) wordt vervolgens bekeken waar nog hiaten zitten in de kennis en vaardigheden van de studenten. Vervolgens kan de student gerichte cursussen gaan volgen, bijvoorbeeld over autisme. Het auditteam acht dit een interessante ontwikkeling en in de geest van het Experiment Leeruitkomsten.

De coronapandemie heeft bij alle opleidingen gezorgd voor een versnelling in het aanbieden van gedigitaliseerd onderwijs. Daarmee zijn er ook voor de deeltijdstudenten meer mogelijkheden ontstaan om leeruitkomsten op een eigen manier en via een zelfgekozen tijdpad te verwerven.

Zoals al onder standaard 1 is vermeld, vraagt het kenmerk 'samen' (werken en leren en onderwijs ontwikkelen) in relatie tot flexibilisering aandacht. Het auditteam acht het belangrijk dat FLOT een visie ontwikkelt op de mate waarin zij volledig gepersonaliseerd leren voor de student kan en wil aanbieden. Het kunnen en moeten samenwerken is immers een essentieel onderdeel van het leraarschap.

Conclusie generiek:

Het auditteam zag wendbare docenten van opleidingen die in de coronatijd hun curriculum heel snel hebben weten aan te passen en docenten met goede ideeën en wensen. Het zag deeltijdopleidingen in het experiment die in beweging zijn en willen doorontwikkelen. Het auditteam acht het essentieel dat de opleidingen nu doorpakken: er niet over blijven praten, maar aan de slag gaan en met elkaar delen en niet terugvallen in 'oude' routines. Daarin ziet het auditteam ook een belangrijke rol voor het management weggelegd. Het management moet nu gaan kaderen, moet sturing bieden, faciliteren en borgen dat de kwaliteitscyclus helemaal wordt doorlopen. Een strakke organisatie is nodig om te flexibiliseren. Goede ideeën moeten worden geïmplementeerd, geëvalueerd en op basis daarvan weer worden bijgesteld. Afstemming hierover binnen en tussen de clusters is belangrijk.

II. Personeel

Het auditteam trof bij alle opleidingen open, toegankelijke, behulpzame en vakdeskundige docenten aan. De docenten die het auditteam sprak, lieten een grote drive zien. Het auditteam beveelt het management in dit verband wel aan om de werkdruk in de gaten te houden. Die is bij sommige opleidingen – vooral die met een klein team – fors.

Uit de gesprekken werd ook duidelijk dat FLOT de docenten voldoende mogelijkheden biedt om zich verder te professionaliseren. Zo organiseert FLOT bijvoorbeeld professionaliseringsweken voor alle docenten rondom een bepaald onderwerp. Vorig jaar zijn de docenten bijvoorbeeld met elkaar in gesprek gegaan over het aanscherpen van de beoordelingsrubric van het afstuderen. Daarbij heeft FLOT ook het werkveld betrokken.

Zoals al hierboven is beschreven, spelen ook de lectoraten bij de professionalisering een rol. Docenten onderzoeken in de kenniskring bijvoorbeeld het werkplekleren of hun eigen praktijk. (Leraren Onderzoeken hun eigen praktijk (LOEP)).

(Zie over professionalisering verder de vakspecifieke rapporten.)

De docenten hebben binnen de opleidingen een rol als vakinhoudelijk opleider, vakdidacticus, APV-opleider, onderzoeksbegeleider, instituutsopleider (IO'er), studieloopbaanbegeleider (SLB'er) of examiner. De docenten vervullen veelal meer dan een rol.

De deeltijdvariant van elke opleiding wordt door hetzelfde team van lerarenopleiders verzorgd als de voltijdvariant.

Binnen de kopopleiding wordt de leerlijn APV verzorgd door lerarenopleiders met kennis van pedagogiek en algemene didactiek. Een klas in de kopopleiding heeft minimaal twee docenten, die complementair aan elkaar lesgeven. Eén van deze docenten is ook de studieloopbaanbegeleider. Dit zorgt ervoor dat studenten frequent contact met de SLB'er hebben.

Instituutsopleiders zijn veelal verbonden aan een aantal scholen en begeleiden daar alle studenten die er stage lopen. De IO'er is dus niet gekoppeld aan het vak waarin de studenten lesgeven. Indien nodig raadpleegt de IO'er de vakdidacticus of vakinhoudelijk docent van de lerarenopleiding die de student volgt.

Het auditteam heeft van de studenten vernomen dat er wel verschil is tussen de IO'ers in kwaliteit van begeleiding en ook in de eisen die zij stellen aan de opdrachten die de studenten moeten uitvoeren. De ene IO'er vraagt veel meer reflectieverslagen dan een andere, aldus de studenten die het auditteam sprak. Het auditteam adviseert FLOT hier meer lijn in aan te brengen.

Daarnaast kwamen de studenten in de gesprekken met het auditteam met de suggestie om voor startende docenten een soort 'on-boarding' programma op te stellen, zodat zij zo snel mogelijk op de hoogte zijn van alle afspraken (generiek, vakspecifiek, over stages, regels etc.) en goed de weg weten in alle systemen. Daarmee zorgt FLOT ervoor dat alle docenten (nieuwe) studenten met vragen ook vlug kunnen helpen en dat iedereen eenzelfde antwoord geeft.

Op de stage-/opleidingsschool krijgt de student begeleiding van een WPB'er. FLOT streeft ernaar dat alle WPB'ers een begeleidingscursus bij FLOT volgen; of ze nu op een opleidingsschool werkzaam zijn of op een 'gewone' stageschool. Dat acht het auditteam een sterk uitgangspunt. De studenten die het auditteam sprak, meldden dat er wel verschillen zijn in de kwaliteit van de WPB'ers. Als een student geen goede begeleiding krijgt, neemt FLOT maatregelen. FLOT vraagt alle studenten om na afloop van hun stage een evaluatieformulier in te vullen.

Daarnaast is er op veel van de opleidingsscholen ook een schoolopleider (SO'er) betrokken bij het opleiden van de studenten als toekomstige leraren.

FLOT en de opleidingsscholen gebruiken het vernieuwde rollenportfolio (2020) dat door het ADEF is opgesteld als input voor de begeleidingsstructuur. Dit document geeft richting aan de invulling van de rollen van WPB'er, SO'er en IO'er.

III. Generieke voorzieningen

De lerarenopleidingen van FLOT zijn gevestigd op de onderwijscampus Stappegoor in Tilburg waar Fontys meerdere opleidingen aanbiedt. In het gebouw waarin FLOT is gehuisvest zijn in principe voldoende grotere en kleinere lokalen aanwezig om de lessen te verzorgen, in groepen te werken en begeleidingsgesprekken te voeren. Vlak na de zomer van 2021 - toen alle gebouwen na de coronamaatregelen weer open mochten - was het echter in sommige lokalen erg vol met studenten, met name bij de grote lerarenopleidingen. Het auditteam acht het belangrijk dat de facilitering ook op dit punt op orde is/wordt gebracht.

De mediatheek beschikt over voor de lerarenopleidingen actuele, nationale en internationale vakliteratuur en (wetenschappelijke) tijdschriften en over vakspecifieke databestanden voor het zoeken van literatuur. Studenten kunnen ook vanuit huis inloggen en bronnen raadplegen.

De ICT-voorzieningen zijn adequaat. In een groot aantal lokalen zijn voor het digitaal kunnen lesgeven aan studenten thuis tijdens de coronapandemie grote schermen en digitale apparatuur geplaatst. Op de digitale portal kunnen studenten alle relevante informatie over de studie vinden. Wel leeft er een wens onder de studenten om door éénmaal in te loggen bij alle informatie te komen. Nu zijn er nog verschillende plekken en systemen, waar de student de informatie vandaan moet halen, waarin hij samen kan werken met anderen, zijn werk kan uploaden en zijn cijfers kan inzien. FLOT is daar al wel mee bezig, onder andere door het in gebruik nemen van de digitale leeromgeving Canvas. Tevens wilden de studenten graag (nog) meer moderne technologieën in de opleiding kunnen toepassen; technologieën die zij (in de toekomst) terug zullen zien en gaan gebruiken in het onderwijs. Daar is uiteraard een kostenplaatje aan verbonden, maar het auditteam geeft dit FLOT wel ter overweging mee. (Zie voor opleidingsspecifieke voorzieningen de vakspecifieke rapporten.)

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel dat de lerarenopleidingen van FLOT een stevig en praktijkgericht programma bieden aan alle studenten in de voltijd- en flexibele deeltijdvariant en in de kopopleiding. Door dit programma te volgen, kunnen de studenten de bekwaamheidseisen, de daarvan afgeleide leeruitkomsten en leerdoelen en kennis en vaardigheden ontwikkelen. Zie voor de weging en het oordeel over standaard 2 verder de vakspecifieke rapporten per opleiding.

4.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De opleiding hanteert een passende vorm van toetsing van de leeruitkomsten. De gehanteerde methoden en instrumenten zijn geschikt voor leerwegaafhankelijk toetsen en beoordelen. De opleiding hanteert een heldere procedure voor toetsing, waarop de examinatoren zijn voorbereid. De examencommissie heeft daarbij een uitgesproken, proactieve rol. Zij hanteert een adequate methode om te borgen dat leeruitkomsten door individuele studenten worden gerealiseerd en dat examinatoren voldoen aan de vereiste kwalificaties om de leeruitkomsten op een eenduidige wijze te toetsen en beoordelen.

Bevindingen

Systeem van toetsen en beoordelen

Het auditteam is van oordeel dat FLOT haar visie op het toetsen en beoordelen helder heeft vastgelegd in het document 'Toetsbeleid FLOT' (2018). FLOT focust met toetsing niet alleen op het toetsen van en feedback geven op de eigen ontwikkeling van de student. Ze beoogt tevens dat de studenten zich als aankomend leraar bewust worden van de wijze waarop ze in de eigen onderwijspraktijk de ontwikkeling van hun leerlingen kunnen toetsen en beoordelen.

Elke opleiding heeft dit toetsbeleid nader uitgewerkt in een opleidingsspecifiek toetsplan. De opleidingen maken gebruik van een toetsmix met een diversiteit aan toetsvormen waaronder kennistoetsen, casustoetsen, dossiers en beroepsproducten die het mogelijk maken de prestaties van de student op een valide en betrouwbare manier te meten. Dit geheel is per opleiding beschreven in het toetsprogramma van de opleiding. (Zie daarvoor het vakspecifieke rapport.)

Voor de leerlijn APV en de leerlijn Professioneel Handelen (Werkplekleren) is het toetsbeleid uitgewerkt in een FLOT-breed toetsprogramma.

Kennisbasistoetsen

De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT nemen conform de landelijk gemaakte afspraken binnen de Vereniging Hogescholen de digitale landelijke kennisbasistoets (LKT) van het vak af. Alleen voor het vak Techniek en Spaans is geen LKT beschikbaar en wordt de kennis op een andere wijze getoetst. (Zie verder de paragraaf 'afstuderen'.)

De toetsing van de generieke kennisbasis gebeurt merendeels in de toetsen behorende bij APV.

Validiteit, betrouwbaarheid, inzichtelijkheid

De opleidingen zorgen er op verschillende manieren voor dat de toetsen, valide, betrouwbaar en transparant zijn, conform de afspraken in het Toetsbeleidsplan. Dat doen zij zowel voor het generieke als vakspecifieke curriculum o.a. door:

- de relatie tussen toetsen en leeruitkomsten zichtbaar te maken in het KLOTS⁸-schema voor de voltijdopleidingen en het BLETS⁹-schema voor de deeltijdopleidingen;
- in de studiegidsen en studiewijzers de wijze van toetsing en de samenhang tussen kennisbases, leeruitkomsten, leerdoelen en beoordelingscriteria te beschrijven;

⁸ KLOTS: Kwalificaties – Leerdoelen – Onderwijseenheid – Toetsing - Studiepunten

⁹ BLETS: Bekwaamheidseisen – Leeruitkomsten – Eenheid van leeruitkomsten – Toetsing - Studiepunten

- gebruik te maken van een mix van toetsvormen;
- voor de beoordelingen antwoordformulieren of rubrics op te stellen die zijn gebaseerd op de bekwaamheidseisen, de leeruitkomsten en de kennisbases;
- bij de constructie van de toets het zogenoemde vierogenprincipe toe te passen. Bij de beoordeling van de eindwerken zijn altijd twee examinatoren betrokken. Bij de beoordeling van het werkplekleren is altijd een werkplekbegeleider en/of schoolopleider betrokken;
- van elke docent in het eerste jaar van zijn aanstelling te eisen dat hij de cursus Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) behaalt waarin ook aandacht is voor toetsen en beoordelen. Afhankelijk van de rol en positie van de docent in de organisatie kan hij zich voorts extra professionaliseren op het gebied van toetsing door het volgen van de cursus BasisKwalificatieExaminering (BKE), SeniorKwalificatieExaminering (SKE), interne leertrajecten en intervisie. Ook vinden er kalibratiesessies met examinatoren plaats.

Tevens borgen de beleidskamer en uitvoerende kamers van de examencommissie samen met de vier toetscommissies de kwaliteit van het toetsen en beoordelen. De examencommissie wijst jaarlijks op basis van profielen examinatoren aan. (Zie verder de paragraaf 'examencommissie en toetscommissie'.)

Het auditteam heeft ook zelf een steekproef van toetsen genomen. Het heeft bij het bestuderen van de ingevulde beoordelingsformulieren behorende bij de verschillende eindwerken geconstateerd dat de kwantiteit en kwaliteit van de feedback en feedforward een aandachtspunt is. Het auditteam trof bij alle opleidingen een aantal beoordelingsformulieren aan waar de examinatoren de betreffende student weinig tot geen schriftelijke feedback hadden gegeven op de realisatie van de verschillende beoogde leeruitkomsten. Uit gesprekken met studenten en beoordelaars bleek dat de nodige feedback gaandeweg het proces wel al (mondeling) was gegeven. Het auditteam acht het echter waardevol als alle studenten na afronding van het eindwerk ook terug kunnen lezen wat goed ging en waar nog ontwikkelpunten liggen met het oog op een levenlang ontwikkelen. Niet alleen feedback is dan van waarde maar ook feedforward. Het auditteam beveelt alle opleidingen van FLOT aan hier met de examinatoren afspraken over te maken. (Zie voor overige bevindingen rondom de toetsen de vakspecifieke rapporten.)

Experiment leeruitkomsten (generiek)

Deeltijdstudenten kunnen gebruik maken van de leerwegaafhankelijke toetsen die vanuit de opleiding worden aangeboden, maar ze kunnen ook een alternatieve manier van toetsing aanvragen. In overleg met de studietoetscoach moet de student de keuze voor een alternatieve toetsing beargumenteren. Daarbij maakt FLOT gebruik van een format. Op basis van het ingevulde format controleert de examencommissie of de alternatieve toets valide en betrouwbaar is en op basis daarvan is aangetoond dat de leeruitkomsten kunnen worden gerealiseerd. Zoals al onder standaard 2 is beschreven, zou de procedure en communicatie rondom de mogelijkheden voor het verzilveren van elders verworven kwalificaties en competenties nog verbeterd kunnen worden.

Examencommissie en toetscommissie

FLOT kent één centrale examencommissie waarin elke opleiding met een eigen lid is vertegenwoordigd. De examencommissie bestaat uit drie uitvoerende kamers en één beleidskamer. FLOT heeft de clusters gemixt over de uitvoerende kamers, zodat de verschillende leden met en van elkaar kunnen leren (over de clusters heen). Elke uitvoerende kamer houdt zich bezig met uitvoerende zaken, zoals vrijstellingen, bezwaren. De master lerarenopleidingen hebben eveneens zitting in deze kamers. De voorzitters van de uitvoerende kamers vormen samen de beleidskamer. In deze beleidskamer zit ook een opleidingsafhankelijke lid en een extern lid vanuit het werkveld. De leden van de beleidskamer houden zich bezig met beleidsmatige en evaluatieve taken in het kader van de borging van de kwaliteit van het toetsen en beoordelen.

Het auditteam is van oordeel, dat de examencommissie haar borgende rol naar behoren vervult. Uit de gesprekken werd duidelijk dat de commissie de afgelopen jaren veel processen op gang heeft gebracht. Ze is o.a. betrokken geweest bij het opzetten van een ander beoordelingsformulier voor de stage waarin de beoordelaar thans invult: niet voldaan, voldaan of excellent. Hiermee is het teveel aan ruimte dat beoordelaars voorheen hadden in het geven van hun beoordeling ingekaderd. Het auditteam dat bij de bestudering van de eindwerken beide beoordelingsformulieren aantrof, onderschrijft dat het herziene formulier een verbetering heeft gebracht. Het auditteam acht het van belang dat FLOT ervoor zorgt dat er geen interpretatieverschillen meer zijn bij het gebruik van de rubrics. Het auditteam adviseert om ook de studenten daarbij te betrekken.

De examencommissie is betrokken bij de kwaliteit van de toetsing in de deeltijdopleidingen in het experiment leeruitkomsten, het verlenen van vrijstellingen en het maken van afspraken rondom validering van leeruitkomsten.

De borging van de kleine kwaliteit – aanwezigheid van handtekeningen, vinkjes, uitvoering plagiaatscan e.d. – en met name de controle of de beoordelaars daarin verbetering laten zien, is nog een punt waaraan de leden van de examencommissie explicieter aandacht zouden moeten besteden. Het auditteam trof beoordelingsformulieren aan waarin deze punten niet op orde waren.

Het auditteam beveelt de examencommissie ook aan om zelf steekproeven te nemen van de verschillende eindwerken waardoor ze ook zelf een goed beeld krijgt van de inhoud en het gerealiseerde niveau en de mate waarin de beoordelaars hun oordeel hebben verantwoord, de gegeven feedback en wat de kwaliteit daarvan is. Nu had de examencommissie dat 'uitbesteed' aan het werkveld.

Naast de examencommissie zijn er vier toetscommissies: een toetscommissie voor het generieke deel van de opleidingen en een toetscommissie voor elk cluster. De toetscommissies monitoren de kwaliteit van de toetsen op verschillende momenten en op verschillende manieren. Ze rapporteren over hun bevindingen direct aan de directie. De toetscommissies ondersteunen ook de kennisdelings- en kalibratiesessies. Het auditteam beveelt de examencommissie aan de samenwerking met de toetscommissies te versterken.

Afstuderen

De ijkpunten van de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOT om het gerealiseerde niveau van de studenten vast te stellen, zijn voor alle opleidingen gelijk. Deze bestaan uit de Landelijk Kennisbasistoets en drie beroepsproducten (het nieuwe afstuderen):

- Landelijke kennisbasistoets (LKT): een digitale kennisbasistoets van het vak (behalve voor de vakken Spaans en Techniek). De studenten Spaans moeten uiteindelijk het Diploma de Español como Lengua Extranjera (DELE) behalen door voor alle vaardigheden een voldoende te scoren;
- Onderwijs Pedagogisch Handelen (OPH): voor dit beroepsproduct moet de student op basis van theoretische inzichten en input van betrokkenen uit zijn eigen onderwijspraktijk een beargumenteerde keuze maken voor een te onderzoeken pedagogisch vraagstuk, vervolgens een interventie ontwerpen, uitvoeren en systematisch evalueren. Op basis van zijn bevindingen en opgedane inzichten moet de student zijn visie beschrijven op zijn onderwijspedagogisch handelen.
- Vakdidactisch Ontwerpen (VDO): in dit beroepsproduct ligt het zwaartepunt op de vakdidactische bekwaamheid van de student. De student moet laten zien dat hij, binnen de specifieke schoolcontext, op basis van theoretische inzichten en een systematische verkenning van het vakdidactisch vraagstuk tot lessen, lesmaterialen of verbetering van een vakdidactische aanpak kan komen en deze op systematische wijze kan evalueren. Om een goed educatief ontwerp te kunnen maken, uitvoeren en evalueren moet de student ook vakinhoudelijke, pedagogische en professionele bekwaamheid laten zien.
- Professioneel Handelen (PH): in dit beroepsproduct moet de student een beschrijving geven van de manier waarop hij de leeruitkomsten behorend bij het werkplekleren heeft gerealiseerd met bewijzen hiervan.

Voor de deeltijdstudenten vanaf cohort 2016 zijn de beroepsproducten die de studenten moeten opleveren identiek aan die voor voltijdstudenten.

Uit het studenthoofdstuk (onderdeel van de zelfevaluatie) en de gesprekken met studenten en alumni tijdens de audit, kwam de wens van sommige studenten naar voren om de verschillende eindproducten te mogen combineren. De verschillende opleidingen meldden desgevraagd dat hierover wordt nagedacht. Een van de afstudeerbegeleiders gaf aan dat zij studenten die daarom vragen ook wijst op mogelijkheden om onderdelen te integreren. Zo kunnen studenten aspecten uit de uitgevoerde onderzoeken gebruiken als bewijs voor de realisatie van de leeruitkomsten of een onderzoeksvraagstuk vanuit een pedagogische invalshoek en een vakdidactische invalshoek benaderen. Het auditteam beveelt de opleidingen aan dit verder te exploreren. Dit dient de flexibele deeltijdgedachte.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel de vakspecifieke rapporten per opleiding.

4.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De toetsen en eindwerken dragen aantoonbaar bij aan het behalen van de leeruitkomsten.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren

Uit evaluaties en gesprekken met vertegenwoordigers vanuit het werkveld en alumni komt een positief beeld naar voren van het gerealiseerde niveau. Alumni zijn tevreden over de aansluiting van de opleidingen van FLOT op de arbeidsmarkt en waarden de relevantie en kwaliteit van het onderwijs. Uit de contacten met de opleidingsscholen en stagescholen blijkt dat het werkveld tevreden is over de studenten en alumni van FLOT. Het werkveld vindt de FLOT-afgestudeerden goed opgeleid en daarmee startbekwaam. Met name vakkennis en samenwerkende houding zijn overtuigend aanwezig. De kernkwaliteiten ondernemende en onderzoekende houding worden door het werkveld herkend. Innovatie – vernieuwingen in het onderwijs inbrengen – is minder sterk aanwezig. FLOT geeft naar aanleiding hiervan aan dat zij nog meer wil inzetten op het vergroten van lef, out of the box denken, lesmethode onafhankelijk denken om daarmee meer eigentijds onderwijs mogelijk te maken.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het kern- en vakpanel hebben in totaal van acht studenten van elke opleiding eindwerken bestudeerd uit 2019-2020 en 2020-2021, verdeeld over de voltijdvarianten (inclusief de kopopleidingen) en deeltijdvarianten met waar van toepassing een spreiding in cijfers. Van drie studenten (twee voltijd en een deeltijd) van elke opleiding bestudeerde het auditteam het volledige dossier bestaande uit de beroepsproducten Professioneel Handelen (PH), Onderwijs Pedagogisch Handelen (OPH) en Vakdidactische Ontwerpen (VDO). Van de overige studenten bestudeerde het auditteam een van deze drie beroepsproducten. Omdat er bij een aantal opleidingen onvoldoende studenten waren afgestudeerd op de nieuwe manier – dus met de drie beroepsproducten – heeft het auditteam bij die opleidingen een aantal relevante tussenproducten opgevraagd. (Zie daarover de vakspecifieke rapporten.)

De bevindingen van het auditteam met betrekking tot de eindwerken staan beschreven in de vakspecifieke rapporten.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel de vakspecifieke rapporten per opleiding.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

Zie voor het eindoordeel het vakspecifieke rapport per opleiding.

6. AANBEVELINGEN

- Formuleer nu voor alle doelgroepen leeruitkomsten conform het Bestuursakkoord; dus ook voor de voltijdopleidingen.
- Onderzoek de mogelijkheden om Algemene Professionele Vorming (APV) meer just-in-time beschikbaar te stellen. Wellicht dat met de verdere flexibilisering van het onderwijs en het inzetten van meer gedigitaliseerd onderwijs er andere, nieuwe mogelijkheden ontstaan om studenten te voorzien van de leerinhouden waaraan ze op een bepaald moment behoefte hebben.
- Zorg dat er meer afstemming/vergelijkbaarheid komt in begeleidingsomvang en gevraagde verslaglegging/opdrachten (sommige opleiders vragen veel reflectieverslagen, andere weinig). Zorg er ook voor dat de verschillen voor studenten die wel en die niet op opleidingsscholen zitten, verder afnemen.
- Onderzoek welke mogelijkheden er zijn in de curricula voor meer vrije keuzeruimte, zodat de studenten zich nog verder kunnen verdiepen en/of verbreden en zich kunnen ontwikkelen tot de wendbare leraren die FLOT beoogt.
- Ontwikkel een visie op de mate waarin FLOT volledig gepersonaliseerd leren voor de student die leraar wil worden kan en wil aanbieden. Breng in kaart welke eisen er gesteld moeten worden aan de student voor het volgen van (onderwijs)bijeenkomsten. Verbeter de procedure en communicatie rondom de mogelijkheden voor het verzilveren van elders verworven kwalificaties en competenties.
- Overweeg om voor startende docenten een 'on-boarding' programma op te stellen.
- Zorg ervoor dat er geen interpretatieverschillen meer zijn bij het gebruik van de rubrics. Betrek daar ook de studenten bij. Zorg ervoor dat de feedback en feedforward op (eind)werken meer vergelijkbaar wordt in aard en omvang en (ook) wordt vastgelegd.
- Zorg er als examencommissie voor dat ook de kleine kwaliteit goed bewaakt wordt en bekijk en beoordeel in dit verband o.a. ook zelf een steekproef van eindwerken. Versterk de samenwerking met de toetscommissies.
- Exploreer de mogelijkheid voor (deeltijd)studenten om de verschillende eindproducten te combineren.
- Het is essentieel dat de opleidingen nu doorpakken en niet alleen blijven praten over flexibilisering, het werken met leeruitkomsten en leerwegaafhankelijke toetsing. Breng als management kaders aan, bied sturing, faciliteer en borg dat de kwaliteitscyclus helemaal wordt doorlopen. Een strakke organisatie is nodig om te kunnen flexibiliseren. Zorg dat goede ideeën worden geïmplementeerd, geëvalueerd en op basis daarvan weer worden bijgesteld. Zorg voor afstemming hierover binnen en tussen de clusters.

VISITATIERAPPORT REGULIERE BEOORDELING + EXPERIMENT LEERUITKOMSTEN

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad in
Aardrijkskunde
voltijd/deeltijd**

Fontys Hogescholen

CROHO nr. 35201

Ontwikkelingen sinds de vorige accreditatie (2015)

In de laatste accreditatiebesluiten over de opleiding is een aantal adviezen ter verbetering geformuleerd. Hieronder volgen de adviezen die gelden voor de opleiding Aardrijkskunde gevolgd door de verbeteracties die vervolgens in gang zijn gezet.

Aanbevelingen	Ondernomen acties
Het taalgebruik van studenten, goed leesbaar en correct Nederlands, is een belangrijk aandachtspunt van de opleiding. Daar moet meer op gestuurd worden.	Verslagen en opdrachten worden beoordeeld op taalgebruik. Als sprake is van ondermaats schrijven wordt het werk, los van de inhoud, teruggestuurd ter verbetering. Daarnaast besteedt de opleiding in jaar 1 ook aandacht aan schrijf- en onderzoeksvaardigheden en is er een zogeheten taalwerkplaats voor extra ondersteuning.
Het gebruik van artikelen in de afstudeerproducten is een aandachtspunt op de punten kwantiteit en kwaliteit. Het theoretisch kader mag sterker.	FLOT-breed zijn er nieuwe rubrics ontwikkeld voor de afstudeeronderzoeken OPH en VDO. Hierin staat aangegeven aan welke eisen met betrekking tot het gebruik van (wetenschappelijke) bronnen de studenten moeten voldoen. De VDO-begeleiders van de opleiding hebben afspraken gemaakt over wat onder goede bronnen wordt verstaan. Het gebruik van alleen handboeken acht de opleiding niet voldoende. De docenten die het VDO-traject begeleiden, beschikken over een goed inzicht in vakdidactische literatuur en ontwikkelingen.
Meer theorie en andere bronnen uit voorgaande jaren (gerelateerd aan inhoudelijke en didactische cursussen) laten functioneren in het afstuderen en afstudeerwerk.	
Meer gebruik maken op didactisch gebied van de mogelijkheden die digitale techniek en digitaal beschikbare bronnen bieden zoals op het terrein van software, <i>web-lectures</i> en de schier eindeloze mogelijkheden die internet dit vakgebied biedt.	Het vak GEO-Informatie in het propedeusejaar heeft een prominenter rol gekregen in de opleiding. De digitale middelen die hier worden ingezet, zijn steeds meer verbonden met andere cursussen in het curriculum zoals bijvoorbeeld: bevolkingsgeografie, geografisch onderzoek, bodem, water en vegetatie en het Nederlands landschap. Het gebruik van digitale leermiddelen heeft door corona een sterke impuls gekregen.

In onderstaand rapport worden bij de verschillende standaarden de bevindingen van het auditteam met betrekking tot de genoemde acties/ontwikkelingen beschreven.

7. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AARDRIJKSKUNDE

7.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De visie van de instelling op flexibilisering is vertaald naar een onderwijskundig concept dat is doorgevoerd in de experimenteervariant. De leerresultaten zijn vertaald naar eenheden van leeruitkomsten van maximaal 30 EC, die gezamenlijk en in samenhang de student in staat stellen de leerresultaten te realiseren. Het aantal EC is een uitdrukking van de mate waarin de eenheid van leeruitkomsten bijdraagt aan het realiseren van de leerresultaten (een outputgerichte benadering, zoals vastgelegd in het Besluit experimenten flexibel hoger onderwijs, 8 april 2016).

Leeruitkomsten beschrijven wat een student geacht wordt te weten, te begrijpen en te kunnen toepassen na afronding van een leerperiode. Leeruitkomsten moeten voldoen aan de volgende kwaliteitseisen:

- Leergewonafhankelijk: ze stellen studenten in staat een eigen leerweg te bepalen.
- Representatief voor de leerresultaten van de opleiding.
- Herkenbaar voor het werkveld.
- Specifiek en meetbaar: ze bieden een eenduidig beoordelingskader bij leergewonafhankelijke toetsing.
- Transparant: de relatie tussen leerresultaten, eenheden van leeruitkomsten, leeractiviteiten en toetsing is duidelijk.
- Samenhangend: ze vormen een samenhangende eenheid en zijn te onderscheiden van andere (eenheden van) leeruitkomsten.
- Duurzaam: ze zijn op zo'n manier geformuleerd dat ze een aantal jaren gehanteerd kunnen worden.

Bevindingen

De opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde hanteert voor haar onderwijs als leidraad de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. Daarnaast hanteert de opleiding de drie bekwaamheidseisen, zoals in het generieke gedeelte van dit rapport is beschreven.

Vakspecifieke kennisbasis

De vakspecifieke kennisbasis Aardrijkskunde en de bekwaamheidseisen vormen het fundament voor met name de vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheidseisen. In 2017 heeft een herijking plaatsgevonden van de kennisbasis van de tweedegraadslerarenopleidingen Aardrijkskunde. Deze herijking was gericht op de inhoud, het niveau en de breedte van de vakinhoudelijke en vakdidactische kennis. De herijking is landelijk gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen. De opleiding Aardrijkskunde ziet conform de visie van FLOT een sterke theoretische basis als een belangrijke factor voor goed leraarschap (De Pijlers en de Plus van FLOT, 2016). Vanuit die visie hecht de opleiding veel belang aan de vakinhoudelijke en vakspecifieke kennisbasis.

De tweedegraadslerarenopleiding kennisbasis Aardrijkskunde kent de volgende domeinen:

- Domein 0: Kroondomein
- Domein 1: Natuurlijke systemen
- Domein 2: Milieugeografie
- Domein 3: Landschappen
- Domein 4: Sociaal-economische systemen
- Domein 5: Politieke en culturele systemen
- Domein 6: Plaatsbepaling
- Domein 7: Vakdidactiek

Eigen profilering/inkleuring

De kenmerken van een 'wendbare, initiatiefrijke en zelfreflecterende' professional, zoals beschreven in het generieke gedeelte van dit rapport, zag het auditteam terug bij de opleiding Aardrijkskunde. De opleiding heeft haar visie en de bijbehorende uitgangspunten met betrekking tot het opleiden van tweedegraads docenten Aardrijkskunde vastgelegd in een *Mission-statement* bacheloropleiding aardrijkskunde. Het auditteam heeft zijn bewondering hiervoor uitgesproken. Uit het visiedocument blijkt dat de opleiding geografie als middel beschouwt. Geografie stelt studenten in staat om een kritische en verantwoordelijke houding te ontwikkelen ten opzichte van geografische en maatschappelijke vraagstukken. De opleiding beoogt betrokken leraren aardrijkskunde op te leiden, die in hun latere beroepspraktijk in staat zijn een kritische en verantwoordelijke houding bij hun leerlingen te ontwikkelen. De opleiding streeft ernaar om studenten op te leiden tot leraren die aandacht hebben voor ethische aspecten bij de behandeling van relevante ruimtelijke vraagstukken in de klas. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding ervoor heeft gekozen om ethische kwesties aan de orde te stellen naar aanleiding van de thema's die prominent aanwezig zijn in de samenleving. Zo expliciteerde de docenten van de opleiding morele afwegingen die gepaard gaan met klimaatverandering en duurzaamheid. Het auditteam beschouwt dit als een relevante keuze.

Naast de bekwaamheidseisen en de landelijk vastgestelde kennisbases heeft de opleiding een aantal bekwaamheidseisen en kennisinhouden geformuleerd die specifiek zijn voor de opleiding Aardrijkskunde van FLOT:

Vakinhoudelijk	Vakdidactisch
De startbekwame leraar aardrijkskunde kan: • lessen en leeractiviteiten vormgeven onafhankelijk van een methode en meer vanuit een eigen visie; • algemene en geografische methodieken en onderzoeksvaardigheden toepassen; • geografische kennis, inzichten en werkwijzen toepassen op ruimtelijke vraagstukken; • ruimtelijke verschijnselen, processen, vraagstukken en bijbehorende toekomst- en oplossingsperspectieven, beoordelen vanuit het concept duurzame ontwikkeling; • geografische werkwijzen toepassen bij het bestuderen van regio's.	De startbekwame leraar: • kent belangrijke middelen voor het aardrijkskundeonderwijs en kan deze beoordelen op gebruik in de klas, op basis van een onderwijsgeografische visie en op basis van het vmbo-examenprogramma en kerndoelen; • kan leerlingen begeleiden bij de ontwikkeling van hun waardenbesef en oordeelsvermogen en zich verplaatsen in andere standpunten waarin ethische vraagstukken gerelateerd aan aardrijkskunde, bespreekbaar worden; • kan met collega's uit andere secties vorm en inhoud geven aan vakoverstijgende projecten (in de context van het leergebied mens en maatschappij), vanuit een geografisch perspectief.

Contacten/samenwerking werkveld

Naast de contacten die er FLOT-breed zijn met onder andere de Raden van Advies en het Platform Samen Opleiden, hebben de docenten van de opleiding Aardrijkskunde over de opzet en inhoud van de opleiding overleg met vakgenoten en het werkveld. Er vinden regelmatig overleggen en *peerreviews* plaats met andere hogescholen, waaronder de Hogeschool Rotterdam, de Hogeschool van Amsterdam en Fontys Lerarenopleiding Sittard (FLOS).

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel het generieke gedeelte van dit rapport. Er is voor de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel 'voldoet'.

7.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven

begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*).

Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De leersituatie en -omgeving zijn passend bij de beoogde leeruitkomsten en bij de behoeften en omstandigheden van (een groep) studenten. De opleiding kan verantwoorden dat de leeractiviteiten en de begeleiding van studenten adequaat zijn om de leeruitkomsten te behalen. De opleiding laat hierbij zien hoe zij rekening houdt met verschillen tussen (groepen) studenten in kennis, ervaring, tijd, loopbaandoelen en omstandigheden.

Docenten (instructeurs, begeleiders e.d.) zijn aantoonbaar competent om studenten te begeleiden, bijvoorbeeld bij de keuze voor en vormgeving van leeractiviteiten.

De student voldoet aan de wettelijke instroomeisen. Uit een intake-assessment kan blijken dat de student de opleiding versneld kan doorlopen. Onvolledige opleidingen bepalen op grond van een toelatingsonderzoek of de student toelaatbaar is en voor welk traject de toegelaten student in aanmerking komt.

De opleiding en de student maken vooraf expliciete, inhoudelijke afspraken over de invulling van het individuele opleidingstraject per eenheid van leeruitkomsten en de begeleiding daarvan door de docent. Daarmee is inzichtelijk hoe de student in staat is de leeruitkomsten te realiseren. Als een praktijkorganisatie betrokken is, leggen opleiding, student en praktijkorganisatie de afspraken vast in een overeenkomst. Een tripartite overeenkomst is verplicht voor duale opleidingen en wenselijk voor deeltijdse opleidingen. Hierin komen onder meer aan de orde: de beschrijving van de inhoud van de leeractiviteiten binnen de eenheid, de aard en frequentie van de begeleiding en de wijze van toetsing en, indien van toepassing, afspraken tussen de opleiding en de praktijkorganisatie over bijscholing van praktijkbegeleiders. De student is mede-eigenaar van het leerproces en daarmee van de invulling van de overeenkomst en afspraken.

De opleiding verantwoordt hoe docenten tot een eenduidige interpretatie van leeruitkomsten komen. De opleiding heeft een gestructureerde praktijk van kwaliteitsborging van opleidingstrajecten van individuele studenten en versterking ervan door tussentijdse evaluatie en verbetering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, APV, werkplekleren/samen opleiden, onderzoek, keuzevrijheid, instroom/doorstroom, experiment leeruitkomsten, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Inhoud en vormgeving programma

Opzet en inhoud van het vakspecifieke programma Aardrijkskunde

Het opleidingsspecifieke programma van de lerarenopleiding Aardrijkskunde kent drie leerlijnen: een vakinhoudelijke leerlijn, een vakdidactische leerlijn en een onderzoeksleerlijn.

Het auditteam vond dit opmerkelijk gezien in de generieke zelfevaluatie enkel de vakinhoudelijke en vakdidactische leerlijn worden benoemd. Vanuit de visie van FLOT dat een sterke theoretische basis een belangrijke factor is voor goed leraarschap, hecht de opleiding veel belang aan de vakinhoudelijke en vakspecifieke kennisbasis in de leerlijnen. In de KLOTS (Kwalificaties, Leerdoelen, Onderwijseenheid, Toetsing, Studiepunten) en BLETs (Bekwaamheidseisen, Leeruitkomsten, Eenheid van leeruitkomsten, Toetsing, Studiepunten) schema's heeft de opleiding de koppeling gemaakt tussen de kwalificaties/bekwaamheidseisen, de leerdoelen/leeruitkomsten en de vakspecifieke onderdelen van de drie leerlijnen. Het auditteam constateert op basis van deze overzichten dat de opleiding ervoor zorgt dat de studenten die de studie doorlopen de beoogde bekwaamheidseisen kunnen ontwikkelen. Wel merkt het auditteam op dat er sprake is van relatief grote verschillen in studiebelasting tussen de verschillende perioden van de opleiding Aardrijkskunde en tussen de opleidingen van het cluster Gamma. Dit vindt het auditteam opmerkelijk.

De vakinhoudelijke leerlijn bestaat uit fysische geografie, sociale geografie en regionale geografie. In de propedeuse legt de opleiding de basis. Studenten leren de sociaal- en fysisch geografische basisconcepten en komen in aanraking met de oriëntatie op het schoolvak aardrijkskunde. De propedeuse bevat tevens een meerdaags veldwerk in Zuid-Limburg en de Eifel. Tijdens dit veldwerk komt de inhoud van de verschillende cursussen geïntegreerd aan bod. Dit maakt de veldwerken zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch van aard. De cursussen in de hoofdfase bouwen voort op de propedeuse en zijn gerelateerd aan de examendomeinen voor het vmbo. Ook bevat de hoofdfase een verbredend programmaonderdeel, enkele verdiepende cursussen en twee meerdaagse veldwerken naar Berlijn en Marokko. Tijdens een speciale cursus worden studenten voorbereid op het meerdaagse veldwerk naar Marokko. Studenten bereiden tijdens deze cursussen onder ander activiteiten voor die ze in Marokko moeten uitvoeren. Zo leren zij om bepaalde aardrijkskundige thema's uit te leggen in een relatief onbekende omgeving met beperkte middelen.

De vakdidactische leerlijn begint in de propedeuse door studenten zich te laten oriënteren op het schoolvak aardrijkskunde. Ook ontwikkelen zij geografische vaardigheden voor hun vakdidactisch handelen. In de hoofdfase ontwikkelen studenten zich verder op vakdidactisch gebied door zich te richten op werkvormen, leermiddelen en toetsing. Zodoende ontwikkelen studenten geleidelijk aan vakdidactisch vakmanschap. De stage speelt hierbij een belangrijke rol gezien studenten daar de koppeling maken tussen theorie en handelen in de praktijk. Het curriculum van de hoofdfase van de voltijdopleiding bevat twee verdiepende en ontwerpgerichte vakdidactische cursussen. Binnen de vakdidactische leerlijn legt de opleiding een relatie tussen de vakinhoudelijke cursussen en het schoolvak aardrijkskunde. Dit gebeurt onder andere in de lessen door gebruik te maken van actuele lesmethodes en toepasbare werkvormen. Docenten passen modelling toe om studenten te laten zien hoe bepaalde lessen gegeven kunnen worden. Zo kunnen studenten de opgedane kennis direct vertalen naar en toepassen tijdens hun stage. Naast modelling, maakt de opleiding op het gebied van didactiek gebruik van *powerfull knowledge* ofwel krachtige kennis. Door meer aandacht te besteden aan krachtige kennis stelt de opleiding studenten in staat om relaties te zien en informatie goed te verwerken. De verbinding tussen de werkelijkheid en de theorie kan zo beter worden gemaakt. Dit gebeurt onder andere in practica en veldwerken. Ook wordt de relatie tussen de vakinhoud en het schoolvak aardrijkskunde gelegd door samen te werken met werkplekbegeleiders (waaronder master studenten en alumni) in het vakdidactisch netwerk. Begeleiders die onderdeel zijn van het vakdidactisch netwerk weten precies wat er van studenten wordt verwacht.

Tot slot kent de lerarenopleiding een onderzoeksleerlijn. De onderzoeksleerlijn is, conform FLOT-beleid, geïntegreerd in de vakdidactische en vakinhoudelijke leerlijnen. Binnen de doorlopende leerlijn onderzoek is sprake van een oplopende complexiteit.

Studenten voeren gedurende hun studie kleine onderzoekjes uit rondom vakinhoud en vakdidactiek. De onderzoeksleerlijn gaat over geografische vraagstukken en draagt bij aan de ontwikkeling van een onderzoekende houding bij studenten. De opleiding hanteert hierbij de onderzoekscyclus, bestaande uit zes concrete stappen:

- a. verkennen van een geografisch vraagstuk,
- b. geografische vragen stellen,
- c. geografische gegevens verzamelen,
- d. geografische gegevens ordenen,
- e. geografische gegevens analyseren en interpreteren en
- f. resultaten communiceren.

Binnen de cursussen Geografisch onderzoek en omgevingsonderwijs, en Vergelijkende Regionale Analyse VS/China komen onderzoeksvaardigheden aan bod. Ook komen onderzoeksvaardigheden aan de orde tijdens de meerdaagse veldpractica.

De landelijke kennistoets vormt qua inhoud de leidraad van het curriculum. Studenten krijgen alle benodigde kennis voor de landelijke kennistoets aangeboden voordat deze wordt afgenomen. Voorafgaand aan de toets organiseert de opleiding voorbereidingsbijeenkomsten. Studenten spraken tijdens de visitatie hun tevredenheid uit over de wijze waarop zij worden voorbereid op de toets. Zowel studenten als docenten bleken tevreden over de resultaten van de landelijke kennistoets. Het overgrote deel van de studenten behaalt deze toets bij de eerste poging.

Met betrekking tot het programma kwam tijdens de gesprekken ook nadrukkelijk de verbinding tussen APV en vakdidactiek naar voren. Studenten gaven aan meer integratie te wensen, zowel qua lessen als qua toetsing (Zie Standaard 3). Ook docenten ambiëren een betere match en meer samenhang tussen beide. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten. Wel waren de studenten zeer te spreken over de aardrijkskundedocenten die de APV-lessen verzorgen. Ook studenten van andere opleidingen spraken hun tevredenheid uit over de aardrijkskundedocenten.

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de studenten van de opleiding Aardrijkskunde in jaar 1 en 2 worden geplaatst voor de stage. In jaar 1 worden de studenten geplaatst door het stagebureau. In jaar 2 worden de studenten geplaatst door de opleiding zelf. De opleiding maakt bij de stageplaatsing gebruik van het vakdidactisch netwerk, bestaande uit masterstudenten en alumni. Masterstudenten en alumni zijn bij uitstek geschikt als begeleiders gezien zij weten wat studenten moeten doen tijdens de stage, zo merkt de opleiding op. Door de studenten zelf te plaatsen zorgt de opleiding ervoor dat alle studenten ook in jaar 2 een passende stageplek hebben. Studenten spreken wisselende waardering uit over de stageplaatsing. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat sommige studenten er heel erg blij mee zijn en andere studenten juist liever zelf een stageplaats zoeken. Studenten die liever zelf een stageplaats zoeken geven concreet aan dat het vinden van een stageplaats een leerzaam proces is. Zij vinden het daarom jammer dat de opleiding ook studenten plaatst in jaar 2. Daarnaast geven diverse studenten aan dat ze het jammer vinden dat ze in jaar 2 dezelfde soort stageplaats hebben als in jaar 1. Ook deze studenten geven aan liever zelf een stageplaats te zoeken in jaar 2. Het panel is van oordeel dat de stageplaatsing in jaar 2 in principe een mooi initiatief is, maar adviseert de opleiding ook aandacht te besteden aan de kritische geluiden die ermee gepaard gaan.

Daarnaast kwam de verbinding tussen de verschillende opleidingen van het cluster Gamma tijdens de visitatie aan de orde. De opleidingen blijken op verschillende manieren verbinding te realiseren. Docenten treffen elkaar op de gang, bij het project Leraren onderzoek eigen praktijk (LOEP), in het Gamma café en in de toetscommissie Gamma. Binnen het programma werken de opleidingen onder andere samen bij de module mens en maatschappij. Voorheen was er ook

sprake van een gezamenlijk programma voor de studenten Aardrijkskunde en Geschiedenis tijdens het veldwerk in Berlijn. De studenten van Aardrijkskunde gaan nu nog wel naar Berlijn, maar studenten van de opleiding Geschiedenis gaan ergens anders naar toe. Het auditteam moedigt de opleiding aan om zowel in de modules als in de veldwerken meer te zoeken naar de verbinding tussen de opleidingen. Dit mede naar aanleiding van de waardering die studenten uitspraken over de verdiepingsmodules met andere opleidingen van het cluster Gamma. Daarnaast is het auditteam van oordeel dat het voor de opleiding Aardrijkskunde relevant is om verbinding te zoeken binnen het leergebied mens & natuur. Het auditteam moedigt de opleiding daarom aan om ook samenwerkingen met de bèta opleidingen aan te gaan.

Internationale component

Het auditteam stelt op basis van de documentatie en gesprekken tijdens de visitatie vast dat internationalisering op diverse manieren terugkomt in de opleiding. Zo zijn er cursussen, waaronder ontwikkelingsgeografie, waarbij aandacht is voor internationale oriëntatie. Ook maakt de opleiding gebruik van internationale literatuur, waaronder zowel boeken als artikelen. Tevens participeert de opleiding in meerdere internationale projecten en is het huidige vakdidactisch netwerk gebaseerd op de visie en werkwijze van de lerarenopleiding van de Universiteit van Cambridge. Tot slot krijgen studenten de mogelijkheid om stage te lopen of onderwijs te volgen in het buitenland en bevatten de meerdaagse veldwerken ook een internationale component.

De opleiding ontwikkelt en verzorgt de Fontys minor Global Development Issues die toegankelijk is voor internationale studenten. Daarnaast heeft de opleiding contacten met buitenlandse instituten. Dit biedt studenten de mogelijkheid om deel te nemen aan uitwisselingsprogramma's en het lopen van internationale stage.

Naast de aandacht die opleiding besteedt aan internationalisering, heeft de opleiding ook oog voor interculturele aspecten. In haar visie benoemt de opleiding expliciet docenten te willen opleiden die oog hebben voor ethische aspecten bij de behandeling van relevante ruimtelijke vraagstukken in de klas (Zie Standaard 1). Uit de gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat deze aspecten onderdeel uitmaken van het onderwijs. Studenten geven aan voldoende inhoudelijke kennis te vergaren over culturele en ethische aspecten in verschillende aardrijkskundige vakken. Zij voelen zich inhoudelijk voorbereid om thema's omtrent dit onderwerp aan de orde te stellen in de klas. Overigens voelen studenten zich niet voldoende toegerust als het gaat om de omgang met culturen op pedagogisch gebied. Zo benoemden studenten tijdens de visitatie concreet dat het omgaan met andere culturen in een klas wel meer aan bod mag komen in de opleiding.

Keuzevrijheid/zelfregie

Studenten hebben aan het einde van studiejaar 3 een keuzemodule (15 EC). Zoals aangegeven in het generieke gedeelte van dit rapport vindt het auditteam dit beperkt. Ook studenten van de opleiding Aardrijkskunde gaven aan behoefte te hebben aan meer keuzeruimte. Studenten kunnen ervoor kiezen om tijdens de keuzemodule te studeren of les te geven. Wanneer studenten ervoor kiezen om te studeren, kunnen zij kiezen uit verschillende modules, waaronder een module gewijd aan internationalisering. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat studenten er ook geregeld voor kiezen om hun keuzemodule in te vullen door les te geven in het buitenland. Zo was er een student die naar Bonaire was geweest. De studenten gaven aan dat de opleiding meedenkt en studenten stimuleert om daadwerkelijk te doen wat hen interessant lijkt. Het auditteam waardeert de ondersteuning die de opleiding hierbij aan studenten biedt.

Deeltijd (flexibilisering)

Het programma van de deeltijdopleiding heeft dezelfde inhoud als het programma van de voltijdopleiding. Overigens verschillen de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding op enkele punten van elkaar. Waar voltijdstudenten verplicht zijn om aan alle veldwerken deel te nemen, zijn deeltijdstudenten dit niet. Wel is het meerdaagse veldwerk naar Marokko verplicht voor deze laatste groep. Het vakdidactisch programma wordt in de deeltijdvariant van de opleiding in een compactere vorm aangeboden. Dit is bedoeld om de studeerbaarheid te vergroten. Tot slot is het aantal contacturen in de deeltijdvariant van de opleiding minder. Van deeltijdstudenten wordt dan ook meer zelfstudie verwacht.

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleiding nog zoekende is in het vormgeven en implementeren van flexibel onderwijs en leerwegaafhankelijke toetsing. De opleiding is voornemens om het programma van de voltijd- en deeltijdopleidingen meer op elkaar af te stemmen. De opleiding wil de flexibiliteit van het onderwijs verhogen door het voor studenten mogelijk te maken om meer vakken door de jaren heen en naast elkaar te volgen. Momenteel is dit vanwege roostering beperkt mogelijk. Zo sprak het auditteam met een student die graag wilde versnellen, maar voor wie het niet mogelijk was om specifieke vakken op andere momenten te volgen. Ook ambieert de opleiding om verdere stappen te zetten in het leerwegaafhankelijk toetsen (Zie Standaard 3). Momenteel is de deeltijd flexibilisering nog vooral gebaseerd op het bieden van maatwerk aan individuele studenten. Het auditteam adviseert de opleiding om hier verdere stappen in te zetten.

Studeerbaarheid/studievoortgang

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding niet geheel tevreden is met de gerealiseerde rendementen. Studenten vallen vanwege diverse redenen uit. Zo ontdekken studenten dat het leraarschap niet bij hen past, hebben studenten moeite met de vakinhoudelijke vakken of is er sprake van problemen in de algemene eigen ontwikkeling van studenten. Gezien de redenen van uitval zeer divers zijn, vindt de opleiding het lastig om hier concreet beleid voor vorm te geven. Het gaat vaak om persoonlijke verhalen waardoor de opleiding meer op individueel niveau aandacht besteedt aan de uitval van studenten. Ook benoemt de opleiding dat studenten regelmatig uitvallen vanwege redenen die buiten de macht van de opleiding liggen. De opleiding geeft aan dit lastig te vinden, maar beseft zich ook dat het niet mogelijk is om aan 'alle knoppen' te draaien. De opleiding ambieert meer studenten 'binnenboord' te houden en indien mogelijk studenten door te verwijzen naar een andere opleiding binnen het educatieve domein. Het auditteam ondersteunt deze ambitie en beveelt de opleiding aan om hier aandacht aan te blijven besteden.

De opleiding in corona-tijd

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding het onderwijs snel heeft omgezet van fysiek naar online onderwijs naar aanleiding van de coronacrisis. Zowel docenten als studenten spraken hun tevredenheid uit over de wijze waarop het onderwijs is voortgezet ten tijde van corona. Er is geen of nauwelijks lesuitval geweest en docenten zorgden ervoor dat zij beschikbaar en benaderbaar waren voor vragen en voor begeleiding van de studenten. De veldwerken die voorheen in het buitenland plaatsvonden, zijn gedurende corona vervangen door veldwerken in Nederland. Zo werd een bezoek aan een islamitische school georganiseerd. Het auditteam waardeert de wijze waarop de opleiding naar oplossingen heeft gezocht om het onderwijs zo goed mogelijk te continueren.

Naast het continueren van de lessen en overige onderdelen van het inhoudelijke onderwijs, heeft de opleiding aandacht besteed aan begeleiding en contact. In coronatijd heeft de opleiding Aardrijkskunde frequenter contact gehad met studenten. Zo zijn er wekelijks online koffiemomenten ingepland voor studenten en hun studieloopbaanbegeleiders en is studenten de mogelijkheid geboden om op het instituut zelfstandig te studeren.

Voorzieningen

De opleiding beschikt over de benodigde voorzieningen om de opleiding te verzorgen. Zo heeft de opleiding een collectie van actuele schoolmethodes, zijn er ICT voorzieningen beschikbaar en heeft de opleiding veldwerk- en practicummaterialen tot haar beschikking. Wel spreekt de opleiding de wens uit om meer geografische informatiesystemen aan te schaffen. Het auditteam acht het eveneens van belang om aandacht te besteden aan digitale hulpmiddelen.

In de voltijdopleiding heeft elke jaargroep een eigen studieloopbaanbegeleider die studenten informeert over relevante zaken betreffende de studie en hen begeleidt bij hun studieloopbaan. De studieloopbaanbegeleider is verbonden aan een specifiek jaar en weet zodoende welke knelpunten kunnen spelen. De intensiviteit van de begeleiding neemt af naarmate de studie vordert. Ook is er binnen het instituut tweedelijnsbegeleiding beschikbaar indien nodig. De langstudeerders worden begeleid door een afzonderlijke studieloopbaanbegeleider tot zij zijn afgestudeerd. Voor studenten met bijzondere omstandigheden treedt de coördinator van de voltijdopleiding op als studieloopbaanbegeleider. Om een goed overzicht te hebben van alle individuele studietrajecten is de coördinator van de deeltijdopleiding tevens de studieloopbaanbegeleider. Dit draagt bij aan het maatwerk dat een grote rol speelt bij de individuele studietrajecten. Er vinden met alle studenten regelmatig gesprekken plaats over hun studievoortgang.

Personeel

Uit de documentatie blijkt dat de opleiding wordt verzorgd door vijftien docenten, die allemaal ervaring hebben in het voortgezet onderwijs en een master hebben gehaald (wo sociale geografie, wo fysische geografie, wo onderwijskunde of hbo-master leraar Aardrijkskunde). Eén van hen is gepromoveerd en één van hen verwacht in de nabije toekomst te promoveren. De docenten onderhouden relaties met scholen in het vo en zijn verbonden aan organisaties in het aardrijkskundeonderwijs. De docenten leveren bijdragen aan relevante publicaties en zijn actief op congressen. Ook onderhouden de docenten relaties met externe partijen. Zo zijn twee docenten van de opleiding betrokken bij de professionalisering van werkplekbegeleiders van opleidingsscholen, is één docent actief als auteur van een aardrijkskundemethode, en is één docent voorzitter van de vakgroep Aardrijkskunde van het College voor Toetsing en Examens en eindverantwoordelijk voor de landelijke eindexamens havo en vwo aardrijkskunde. Ook hebben docenten van de opleiding contacten met buitenlandse instituten, waaronder de Universiteit van Potsdam en de Universiteit van Keulen.

Studenten omschrijven de docenten als (inhoudelijk) specialistisch, bereikbaar, welwillend en (persoonlijk) betrokken. De band tussen studenten en docenten is goed. Studenten geven aan altijd binnen te kunnen lopen in de docentenkamer. Ook zijn zij tevreden over de wijze waarop docenten omgaan met feedback en kritiek. Studenten hebben het gevoel dat er echt naar hen geluisterd wordt. Tot slot waarderen studenten de wijze waarop docenten de toepassing van kennis centraal stellen en het goede voorbeeld als docent geven tijdens hun lessen.

Weging en Oordeel: voldoet

Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde wordt verzorgd door een open, toegankelijk, behulpzaam en vakdeskundig team van docenten. FLOT/de opleiding zorgt voor voldoende formele en informele professionalisering. De studenten zijn tevreden tot zeer tevreden over hun docenten.

De opleiding zorgt voor een sterk opgebouwd praktijkgericht onderwijsprogramma met vier leerlijnen. Hierin krijgen de studenten voldoende mogelijkheden hun bekwaamheden, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De zogenoemde 'Pijlers en de plus van FLOT' zijn duidelijk terug te zien in de curricula.

De APV-leerlijn zit inhoudelijk goed in elkaar met een actuele focus op de huidige beroepspraktijk van de leraar, maar er zijn wel verschillen in de kwaliteit van de lessen.

Een wens van de studenten is de lessen APV just-in-time te kunnen volgen en/of de mogelijkheid te krijgen om op meerdere momenten in het jaar in te kunnen schrijven voor deze lessen. Ook mag de verbinding tussen APV en de vakspecifieke lessen Aardrijkskunde meer zichtbaar gemaakt worden. Ook adviseert het auditteam de opleiding om zowel in de modules als in de veldwerken meer naar de verbinding tussen de opleidingen binnen het cluster Gamma te zoeken. Zo kan de opleiding de mogelijkheden onderzoeken om meer samenwerking en verbinding binnen het cluster te realiseren. Daarnaast moedigt het auditteam de opleiding aan om verbinding te zoeken binnen het leergebied mens & natuur door samenwerkingen met de bèta opleidingen aan te gaan.

FLOT kent inmiddels een elftal partnerschappen met ruim 100 opleidingsscholen waarmee zij in de leerlijn Werkplekleren samenwerkt in het samen opleiden. Het percentage studenten dat hier stage loopt is nog een aandachtspunt. Het is belangrijk dat FLOT er voor zorgt dat dit percentage vlug toeneemt, daar het samen leren en werken en samen onderzoeken op deze opleidingsscholen voor alle studenten van meerwaarde is. Het panel is van oordeel dat de stageplaatsing van de opleiding Aardrijkskunde in jaar 1 en 2 in principe een mooi initiatief is, maar adviseert de opleiding ook aandacht te besteden aan de kritische geluiden die ermee gepaard gaan.

Via de vakinhoudelijke leerlijn en de vakdidactische leerlijn ontwikkelen de studenten ook de kennis en vaardigheden die zij nodig hebben om in de scholen Aardrijkskunde te kunnen geven.

Het ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding komt geïntegreerd in de verschillende leerlijnen, voldoende aan bod. Het regelmatig laten uitvoeren van kort-cyclische onderzoekjes is hierbij een interessante insteek.

De omvang van de huidige verdiepingsruimte (15 EC) vraagt met het oog op het opleiden van wendbare leraren nog aandacht. Studenten zouden zich ook elders moeten kunnen aanmelden voor andersoortige verdiepings- en/of verbredingsmodules van 30 EC.

De opleiding besteedt voldoende aandacht aan de internationale component door cursussen met aandacht voor de internationale oriëntatie, internationale literatuur, internationale projecten en veldwerken. Studenten voelen zich inhoudelijk goed voorbereid om culturele en ethische thema's aan de orde te stellen in de klas. Overigens hebben zij meer behoefte aan pedagogische begeleiding met betrekking tot de omgang met verschillende culturen. Het auditteam geeft daarom aan dat de opleiding meer aandacht dient te besteden aan het werken als leerkracht in een multiculturele omgeving.

Een sterk element is de nauwe betrokkenheid van de vier lectoraten bij de ontwikkeling van onderwijs, onderzoek en professionalisering van de docenten.

De opleiding zorgt in het kader van het experiment leerruimten voor een goede intake door een intakecoördinator vanuit de eigen opleiding. Afspraken over de leerroute worden vastgelegd in het onderwijscontract.

De opleiding is nog zoekende hoe ze het flexibel onderwijs moet implementeren. Daar waar studenten het willen/kunnen, biedt de opleiding maatwerk aan. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten door het onderwijs flexibeler te maken.

De huisvesting, de generieke en vakspecifieke materiële voorzieningen en de informatievoorziening zijn op orde en werken ondersteunend aan de studie. De opleiding begeleidt studenten intensief en is nauw betrokken bij hun ontwikkeling. Het auditteam adviseert de opleiding, gezien de uitval, om actief te blijven monitoren wat redenen zijn voor uitval en daar waar nodig/gewenst verbetermaatregelen te treffen.

Gelet op de hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het deskundige docententeam, komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 2 voor de voltijd- en de deeltijdvariant van de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde.

7.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De opleiding hanteert een passende vorm van toetsing van de leeruitkomsten. De gehanteerde methoden en instrumenten zijn geschikt voor leerwegaafhankelijk toetsen en beoordelen. De opleiding hanteert een heldere procedure voor toetsing, waarop de examinatoren zijn voorbereid. De examencommissie heeft daarbij een uitgesproken, proactieve rol. Zij hanteert een adequate methode om te borgen dat leeruitkomsten door individuele studenten worden gerealiseerd en dat examinatoren voldoen aan de vereiste kwalificaties om de leeruitkomsten op een eenduidige wijze te toetsen en beoordelen.

Bevindingen

Systeem van toetsen en beoordelen

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleiding het FLOT-toetsbeleid in haar toetsplan op opleidingsniveau heeft geconcretiseerd. In dit plan wordt de kleur en identiteit van de opleiding ten aanzien van toetsing zichtbaar. De opleiding beschrijft in het toetsplan wat haar doelstellingen en de specifieke uitgangspunten van haar toetsprogramma zijn. Het toetsplan sluit aan op het visiedocument van de opleiding, waarin de visie van de opleiding nadrukkelijk naar voren komt.

De opleiding maakt de relatie tussen toetsen en leerdoelen/leeruitkomsten zichtbaar in het KLOTS/BLETS schema. Het KLOTS schema hoort bij de voltijdvariant van de opleiding en het BLETS schema bij de deeltijdvariant. De opleiding werkt met een mix van toetsvormen. De opleiding maakt gebruik van de volgende toetsvormen:

• Kennistoetsen	• Portfolio's
• Vaardigheidstoetsen	• Onderzoeksverslagen
• Casustoetsen	• Presentaties
• Reflectieverslagen	• Mondelinge tentamens
• Dossiers	• Performance assessments
• Essays	• Veldpractica

De opleiding zorgt er met deze mix voor dat de studenten op verschillende manieren aantonen dat zij de beoogde leerdoelen hebben gerealiseerd. Het auditteam is van oordeel dat de opleiding gebruik maakt van een mooie variatie aan toetsvormen en stelt vast dat het toetsprogramma van de opleiding een samenhangend geheel van toetsen vormt. Tijdens de visitatie kwam ten aanzien van toetsing de verbinding tussen APV en vakdidactiek naar voren. Studenten gaven aan meer integratie te wensen. Studenten zijn van mening dat er meer geïntegreerd getoetst kan worden waardoor de samenhang tussen elementen ook duidelijker wordt. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten.

De opleiding toetst zowel summatief als formatief. De summatieve toetsen liggen vast in het toetsprogramma en zijn vooral de afrondende toetsen van een cursus. Daarentegen liggen de formatieve toetsen niet vast in het toetsprogramma. Deze verwerken docenten binnen de cursussen in verschillende mate en gedaantes. Bij de beoordeling van summatieve toetsen maken beoordelaars gebruik van een antwoordmodel of een rubric. De formatieve toetsing is vooral gericht op het geven van mondelinge en schriftelijke feedback. De opleiding maakt ten behoeve hiervan gebruik van onderwijsleergesprekken, diagnostische toets- en evaluatiemomenten, en peerfeedback tussen studenten onderling.

De opleiding heeft laten zien dat zij met betrekking tot het leerwegonafhankelijk toetsen van de leeruitkomsten in de deeltijdvariant in ontwikkeling is. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat studenten momenteel nog voornamelijk gebruik maken van de standaard toetsen. In het toetsplan beschrijft de opleiding de ambitie om duidelijke en solide leerwegonafhankelijke toetsen voor de flexibele deeltijd studenten te ontwikkelen. Het auditteam ondersteunt deze ambitie en moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten.

Validiteit, betrouwbaarheid en transparantie

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat de opleiding op verschillende manieren zorgt voor een valide, betrouwbare en transparante manier van toetsen en beoordelen. Het toetsplan van de opleiding Aardrijkskunde bevat afspraken van de opleiding ten aanzien van kwaliteitsborging als aanvulling op en concretisering van het FLOT toetsbeleid. Alle docenten van de opleiding Aardrijkskunde zijn examinerator en professioneel op het gebied van toetsing. In eerste instantie zijn de docenten zelf verantwoordelijk voor het construeren van toetsen. Wel past de opleiding het meerogenprincipe toe door elke toets door ten minste één andere collega te laten bekijken en te laten voorzien van feedback. Hierbij is aandacht voor inhoudsvaliditeit, betrouwbaarheid en transparantie. Ook worden toetsen besproken tijdens de toetsvergaderingen die twee keer per jaar plaatsvinden. Het toetsplan bevat tevens afspraken over het afnemen en beoordelen van toetsen en het kalibreren over beoordelingen.

Het auditteam heeft ook zelf naar een steekproef van toetsen gekeken en acht deze relevant en passend bij de leerdoelen en leeruitkomsten. Zoals al in het generieke deel van dit rapport is gesteld, is de kleine kwaliteit en het geven van geschreven feedback een aandachtspunt. Dat geldt ook voor de opleiding Aardrijkskunde, zo blijkt uit de beoordelingsformulieren bij de eindwerken die het auditteam bekeek. De kwaliteit en kwantiteit van de feedback en -forward op de beoordelingsformulieren varieert, zo merkt het auditteam op. Het auditteam benadrukt dat het overgrote deel van de feedback hout snijdt. Toch adviseert het auditteam de opleiding om scherp te blijven op de wijze waarop examinatoren feedback en -forward geven. Zowel het auditteam als de studenten hechten waarde aan uitgebreide en duidelijke feedback en -forward. Ook vereist de nauwkeurigheid van de beoordelingen extra aandacht. Diverse beoordelingsformulieren waren namelijk niet volledig correct ingevuld. Zo ontbraken er gegevens op diverse beoordelingsformulieren en/of waren bepaalde feitelijke aspecten van de eindwerken onterecht als juist beoordeeld op de beoordelingsformulieren. Het auditteam acht het belangrijk dat de docenten met elkaar kalibreren en dat breder trekken dan alleen de twee beoordelaars die betrokken zijn bij de beoordeling van de betreffende student.

Met betrekking tot feedback gaven studenten tevens aan dit te missen na afloop van de toetsing van de overige programma onderdelen. Een student benoemde concreet dat er na afloop van een toets beperkte tijd en aandacht is voor feedback. Terugkijken en evalueren vindt zodoende gering plaats. Studenten missen dit moment van feedback en beschouwen het als een gemist leermoment.

Weging en Oordeel: voldoet

De tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde heeft met het Toetsbeleidsplan van FLOT en het daarvan afgeleide toetsplan en met het toetsprogramma, de toetsmatrijzen en de rubrics haar toetssysteem goed op orde. De opleiding toetst op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde bekwaamheidseisen en daarvan afgeleide leeruitkomsten en leerdoelen hebben bereikt. Het auditteam adviseert de opleiding om te onderzoeken in hoeverre het mogelijk is om APV en vakspecifieke elementen geïntegreerd te toetsen.

De opleiding werkt aan passende leerwegonafhankelijke toetsen voor de deeltijdstudenten om de leeruitkomsten aan te kunnen tonen. Het auditteam adviseert de opleiding om hier verdere stappen in te zetten. Daar waar mogelijk en/of gewenst kunnen deeltijdstudenten leeruitkomsten laten valideren. Daar is de examencommissie ook bij betrokken.

FLOT zorgt voor adequate professionalisering van de docenten op het gebied van toetsen en beoordelen. Aandachtspunten zijn nog de feedback en feedforward die niet (altijd) zichtbaar zijn op het beoordelingsformulier en het verschil in kwaliteit en kwantiteit hiervan van de feedback. De student die zelf om feedback vraagt, krijgt dat wel. Het auditteam adviseert de opleiding om tevens meer aandacht te besteden aan feedback na afloop van toetsing. Dit kan worden benut als leermoment.

De examencommissie met haar verschillende kamers vervult haar borgende rol naar behoren en heeft de afgelopen jaren veel processen op gang gebracht. De toetscommissies spelen een belangrijke rol in de monitoring van de kwaliteit van de toetsen. Aandachtspunt voor de examencommissie is de check op de kleine kwaliteit en de controle of afspraken ook worden nageleefd. Door naar een steekproef van eindwerken te kijken zou de commissie ook zelf een goed beeld kunnen krijgen van de inhoud en het gerealiseerde niveau en de mate waarin de beoordelaars hun oordeel hebben verantwoord en wat de kwaliteit daarvan is.

De kwaliteit van de toetsing in coronatijd is door alle betrokkenen goed bewaakt.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande positieve punten en met in achtneming van de genoemde (kleinere) aandachtspunten tot het oordeel 'voldoet' voor deze standaard voor zowel de voltijd- als de deeltijdvariant van de betreffende opleiding.

7.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De toetsen en eindwerken dragen aantoonbaar bij aan het behalen van de leeruitkomsten.

Bevindingen

In het generieke deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau van de tweedegraads lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk en/of een vervolgopleiding functioneren. Alumni zijn over het algemeen tevreden over de wijze waarop zij zijn voorbereid op het functioneren in de praktijk en/of een vervolgopleiding. Het werkveld spreekt tevens zijn tevredenheid uit en vindt studenten redelijk tot goed startbekwaam. Deze bevindingen zijn onverkort van toepassing op de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde.

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de docenten van de opleiding aardrijkskunde ook regelmatig gesprekken voeren met alumni. Alumni geven tijdens deze gesprekken aan goed voorbereid te zijn op het werken in het onderwijs. Ze voelen zich toegerust, met name door de stage, de kruisbestuiving die binnen de opleiding plaatsvindt tussen theorie en praktijk en de sterke theoretische basis waar binnen de opleiding aandacht voor is.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het auditteam heeft in totaal van acht studenten van de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde eindwerken met bijbehorende beoordelingsformulieren bestudeerd uit de studie jaren 2019-2020 en 2020-2021. De eindwerken waren verdeeld over de verschillende studie jaren en over de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding. Tevens was er sprake van een representatieve spreiding in beoordelingen. Het auditteam bestudeerde van drie studenten het volledige afstudeerdossier, bestaande uit het portfolio werkplekleren/professioneel handelen (PH), het portfolio onderwijspedagogisch handelen (OPH) en het portfolio vakdidactische ontwerpen (VDO). Van de overige vijf studenten bestudeerde het auditteam één eindwerk, te weten PH, OPH of VDO.

Op basis van de bestudeerde eindwerken concludeert het auditteam dat studenten per afstudeeropdracht een vraagstuk mogen kiezen dat aansluit bij hun eigen praktijk. De bestudeerde eindwerken verschilden dan ook qua thema en aanpak. Zo was er een eindwerk gericht op het aangeven van grenzen, een eindwerk over de leidende docent en een eindwerk omtrent omgaan met leerlingen met autisme. De eindwerken betroffen relevante kleine praktijkonderzoeken met een duidelijke pedagogische respectievelijk vakdidactische insteek. Het auditteam vernam dat studenten worden gestimuleerd om onderzoek zo in te zetten dat het aansluit bij het gekozen vraagstuk en zodoende een aanpak te kiezen die aansluit bij de praktijk. Het auditteam waardeert de aanwezige diversiteit in vraagstukken en aanpakken. In alle eindwerken herkende het auditteam zowel theorie als praktijk, was gebruik gemaakt van relevante en actuele (vak)literatuur en was een zekere onderzoekscomponent aanwezig.

Op basis van de bestudeerde eindwerken heeft het auditteam zich een beeld gevormd van de gerealiseerde leerresultaten. De bestudeerde eindwerken sluiten volgens het auditteam aan bij hetgeen verwacht mag worden van een opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede

graad in Aardrijkskunde. Met andere woorden, de door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. De studenten tonen middels de eindwerken aan dat zij de beoogde leerresultaten behalen en dat zij kunnen denken en handelen op het niveau van een startbekwame leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde, zo oordeelt het auditteam.

Het auditteam kan zich over het algemeen goed vinden in de beoordelingen die door de examinatoren zijn gegeven. De beoordelingen zijn volgens het auditteam passend en rechtvaardig.

Weging en Oordeel: voldoet

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden voldoende aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren. Met name vakkennis en samenwerkende houding zijn overtuigend aanwezig. De kernkwaliteiten ondernemende en onderzoekende houding worden door het werkveld eveneens herkend. Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun afstudeerwerken aantonen dat zij beschikken over de competenties van een startbekwaam leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde. De door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. Het auditteam spreekt zijn tevredenheid uit over de diversiteit in de eindwerken qua thema een aanpak, en kan zich over het algemeen goed vinden in de gegeven beoordelingen.

Het auditteam is op grond van bovenstaande van oordeel dat de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde voldoet aan de basiskwaliteit. Zodoende komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 4 voor zowel de voltijd- als de deeltijdvariant van de betreffende opleiding.

8. ALGEMEEN EINDOORDEEL AARDRIJKSKUNDE

Het auditteam is van oordeel dat de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde wordt verzorgd door gedreven en deskundige docenten die met elkaar zorgen voor een stevig curriculumbouwwerk dat studenten de mogelijkheid biedt zich te ontwikkelen tot startbekwame wendbare en initiatiefrijke leraren waaraan het onderwijswerkveld behoefte heeft. De duidelijke visie van de opleiding, beschreven in een Mission-statement, wordt door het auditteam gewaardeerd en herkend. Het auditteam is tevens te spreken over de interessante veldwerken die de opleiding voor studenten organiseert. Hier vindt de daadwerkelijke verbinding tussen de theorie en de praktijk plaats. Tot slot mag de waardering die studenten uitspreken over de opleiding en de docenten niet onbenoemd blijven.

9. AANBEVELINGEN AARDRIJKSKUNDE

- Besteed aandacht aan de verbinding tussen de lessen en toetsing van APV en het vak. Zorg ervoor dat de samenhang meer zichtbaar wordt voor de studenten.
- Zoek zowel in de modules als in de veldwerken meer naar de verbinding tussen de opleidingen binnen het cluster Gamma. Onderzoek de mogelijkheden om meer samenwerking en verbinding te realiseren. Overweeg hierbij ook samenwerkingen met de bèta opleidingen binnen het leergebied mens & natuur.
- Zet verdere stappen in de ontwikkeling van de flexibele deeltijd. Bied studenten meer mogelijkheden ten aanzien van flexibel onderwijs volgen en leerwegonafhankelijk toetsen.
- Blijf actief monitoren wat redenen zijn voor uitval en tref daar waar nodig/gewenst verbetermaatregelen.
- Besteed meer aandacht aan feedback na afloop van toetsing en laat studenten dit benutten als leermoment.

10. BIJLAGE SCORETABEL AARDRIJKSKUNDE

Scoretabel paneloordelen Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde Fontys Hogescholen, voltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

Scoretabel paneloordelen Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde Fontys Hogescholen, deeltijd flex	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

VISITATIERAPPORT REGULIERE BEOORDELING + EXPERIMENT LEERUITKOMSTEN

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad in
Algemene Economie en
Bedrijfseconomie**
voltijd/deeltijd

Fontys Hogescholen

CROHO nr. 35202 en 35203

Ontwikkelingen sinds de vorige accreditatie (2015)

In de laatste accreditatiebesluiten over de opleidingen is een aantal adviezen ter verbetering geformuleerd. Hieronder volgen de adviezen die gelden voor de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie gevolgd door de verbeteracties die vervolgens in gang zijn gezet.

Aanbevelingen	Ondernomen acties
Meer samenwerken met andere opleidingen.	Op basis van participatie van docenten aan het lectoraat 'Vakdidactiek voor de gammavakken' is er een vakoverstijgende keuzemodule ontwikkeld voor de derdejaars voltijdstudenten. Daarin verbreden en verdiepen onze studenten zich, in samenwerking met studenten maatschappijleer, door zich te buigen over de implicaties voor het tweedegraadsgebied van de visie op technologisch burgerschap van Twentse hoogleraar Peter-Paul Verbeek. Ze ontwikkelen daarbij een visie op toekomstgericht onderwijs en ontwikkelen vakdidactische vaardigheden op het gebied van hogere denkvaardigheden en taalgericht vakonderwijs. Dit met als doel om onderwijsmateriaal te (her)ontwerpen dat leerlingen meer handvatten geeft om de impact van technologie op mens en maatschappij beter te kunnen doordenken. Deze keuzemodule wordt jaarlijks door een meerderheid van onze voltijdstudenten gevolgd en bereidt hen ook voor op de vakdidactische eindmodule VDO (zie instituutsdeel). Bovendien is deze derdejaars module een vervolg op de eerder door iedereen gevolgde vakdidactische module 'Mens en maatschappij', waarbij zowel studenten als docenten van verschillende opleidingen vakdidactisch, vakinhoudelijk en organisatorisch samenwerken.
Aanbeveling: Meer samenwerken met andere lerarenopleidingen.	Behalve de (later nog uitgebreid te bespreken) internationale samenwerking met de Vlaamse lerarenopleiding bestaat er ook met de collega lerarenopleidingen economie binnen Nederland een periodieke en systematische samenwerking. Daarin wordt bijvoorbeeld de uitvoering en toetsing van de domeinen van de Landelijke Kennisbasis met elkaar gedeeld, waarbij via een peer-reviewsysteem de domeinen uit de LKB worden afgewerkt.
Meer aandacht voor internationalisering.	<i>Kopje: 'Internationalisering' bij Uitvoering standaard 2'</i> <i>Net als voor FLOT in zijn geheel is internationalisering een middel, en geen doel op zich. Maar omdat een andere blik op het vakgebied, vakdidactiek en schoolsysteem bij kunnen dragen aan het worden van een betere economiedocent, plaatst de opleiding internationale accenten. Zo is er voor de</i>

	<i>voltijdstudenten een jaarlijkse vakdidactisch-vakinhoudelijke uitwisseling met collega studenten van een Vlaamse lerarenopleiding (zie hieronder). Ook is in studiejaar 2018-2019 een studiereis geweest naar Frankfurt, waar zowel de Europese instituties als het Duitse schoolsysteem werden verkend. Bij de vakken 'Internationale economie' en 'Duurzame economie', met aandacht voor de Europese en mondiale kansen en bedreigingen voor een open economie als Nederland, wordt het internationale perspectief binnen de vakinhoudelijke modules belicht.</i>
--	--

In onderstaand rapport worden bij de verschillende standaarden de bevindingen van het auditteam met betrekking tot de genoemde acties/ontwikkelingen beschreven.

11. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AE EN BE

11.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De visie van de instelling op flexibilisering is vertaald naar een onderwijskundig concept dat is doorgevoerd in de experimenteervariant. De leerresultaten zijn vertaald naar eenheden van leeruitkomsten van maximaal 30 EC, die gezamenlijk en in samenhang de student in staat stellen de leerresultaten te realiseren. Het aantal EC is een uitdrukking van de mate waarin de eenheid van leeruitkomsten bijdraagt aan het realiseren van de leerresultaten (een outputgerichte benadering, zoals vastgelegd in het Besluit experimenten flexibel hoger onderwijs, 8 april 2016).

Leeruitkomsten beschrijven wat een student geacht wordt te weten, te begrijpen en te kunnen toepassen na afronding van een leerperiode. Leeruitkomsten moeten voldoen aan de volgende kwaliteitseisen:

- Leergewonafhankelijk: ze stellen studenten in staat een eigen leergeweg te bepalen.
- Representatief voor de leerresultaten van de opleiding.
- Herkenbaar voor het werkveld.
- Specifiek en meetbaar: ze bieden een eenduidig beoordelingskader bij leergewonafhankelijke toetsing.
- Transparant: de relatie tussen leerresultaten, eenheden van leeruitkomsten, leeractiviteiten en toetsing is duidelijk.
- Samenhangend: ze vormen een samenhangende eenheid en zijn te onderscheiden van andere (eenheden van) leeruitkomsten.
- Duurzaam: ze zijn op zo'n manier geformuleerd dat ze een aantal jaren gehanteerd kunnen worden.

Bevindingen

De opleidingen tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Algemene Economie en Bedrijfseconomie hanteren voor hun onderwijs als leidraad de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. Daarnaast hanteren de opleidingen de drie bekwaamheidseisen, zoals in het generieke gedeelte van dit rapport is beschreven.

Vakspecifieke kennisbasis

De vakspecifieke kennisbasis Economie vormt het fundament voor met name de vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheidseisen. In 2017 heeft een herijking plaatsgevonden van de kennisbasis van de tweedegraadslerarenopleidingen Economie. Hierbij zijn de voormalige afzonderlijke kennisbases van Algemene Economie en Bedrijfseconomie samengevoegd tot één kennisbasis. Deze herijking was gericht op de inhoud, het niveau en de breedte van de vakinhoudelijke en vakdidactische kennis. De herijking is landelijk gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen. De opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie zien conform de visie van FLOT een sterke theoretische basis als een belangrijke factor voor goed leraarschap (De Pijlers en de Plus van FLOT, 2016). Vanuit die visie hechten de opleidingen veel belang aan de vakinhoudelijke en vakspecifieke kennisbasis.

De tweedegraadslerarenopleiding kennisbasis Economie kent de volgende domeinen:

- Domein 1: Macro-economie
- Domein 2: Micro-economie
- Domein 3: Monetaire economie
- Domein 4: Collectieve sector
- Domein 5: Internationale economische betrekkingen
- Domein 6: Bedrijfsadministratie
- Domein 7: Financiële rekenkunde
- Domein 8: Management accounting
- Domein 9: Corporate finance
- Domein 10: Financial accounting
- Domein 11: Commerciële economie
- Domein 12: Management en organisatie
- Domein 13: Logistiek
- Domein 14: Integratie
- Domein 15: Een economische en maatschappelijke bril
- Domein 16: Vakdidactiek

Eigen profilering/inkleuring

De kenmerken van een 'wendbare, initiatiefrijke en zelfreflecterende' professional, zoals beschreven in het generieke gedeelte van dit rapport, zag het auditteam terug bij de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie. De opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie leiden allround economen op met een sterke vakinhoudelijke basis. De vakinhoudelijke basis vormt geen doel op zich, maar staat in functie van het verzorgen van goede economielessen. Het doel van de opleidingen is naar eigen zeggen het opleiden van goede vakdidactici. Deze term is wellicht wat verwarrend, maar bedoeld wordt vakdidactisch goed onderlegde economiedocenten, die hun leerlingen een economische kijk op mens, organisatie en maatschappij kunnen aanleren door het leren van vakinhouden te bevorderen. De opleidingen bereiden studenten voor op de dynamische en diverse beroepspraktijk van de economiedocent, waarin ontwikkelingen niet stilstaan en verschillende docentrollen vervuld kunnen worden (bijvoorbeeld binnen het vo of mbo).

Contacten/samenwerking werkveld

Naast de contacten die er FLOT-breed zijn met onder andere de Raden van Advies en het Platform Samen Opleiden, hebben de docenten van de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie over de opzet en inhoud van de opleidingen overleg met vakgenoten en het werkveld. Er vinden regelmatig overleggen en *peerreviews* plaats met andere hogescholen, waaronder Windesheim, de Hogeschool van Amsterdam, NLHStenden, de HAN, de Hogeschool Rotterdam, HS Driestar in Gouda en Fontys Lerarenopleiding Sittard (FLOS).

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel het generieke gedeelte van dit rapport. Er is voor de voltijd- en deeltijdvariant van de opleidingen tot leraar voortgezet onderwijs in de tweede graad Algemene Economie en Bedrijfseconomie geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel 'voldoet'.

11.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven

begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*).

Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De leersituatie en -omgeving zijn passend bij de beoogde leeruitkomsten en bij de behoeften en omstandigheden van (een groep) studenten. De opleiding kan verantwoorden dat de leeractiviteiten en de begeleiding van studenten adequaat zijn om de leeruitkomsten te behalen. De opleiding laat hierbij zien hoe zij rekening houdt met verschillen tussen (groepen) studenten in kennis, ervaring, tijd, loopbaandoelen en omstandigheden.

Docenten (instructeurs, begeleiders e.d.) zijn aantoonbaar competent om studenten te begeleiden, bijvoorbeeld bij de keuze voor en vormgeving van leeractiviteiten.

De student voldoet aan de wettelijke instroomeisen. Uit een intake-assessment kan blijken dat de student de opleiding versneld kan doorlopen. Onvolledige opleidingen bepalen op grond van een toelatingsonderzoek of de student toelaatbaar is en voor welk traject de toegelaten student in aanmerking komt.

De opleiding en de student maken vooraf expliciete, inhoudelijke afspraken over de invulling van het individuele opleidingstraject per eenheid van leeruitkomsten en de begeleiding daarvan door de docent. Daarmee is inzichtelijk hoe de student in staat is de leeruitkomsten te realiseren. Als een praktijkorganisatie betrokken is, leggen opleiding, student en praktijkorganisatie de afspraken vast in een overeenkomst. Een tripartite overeenkomst is verplicht voor duale opleidingen en wenselijk voor deeltijdse opleidingen. Hierin komen onder meer aan de orde: de beschrijving van de inhoud van de leeractiviteiten binnen de eenheid, de aard en frequentie van de begeleiding en de wijze van toetsing en, indien van toepassing, afspraken tussen de opleiding en de praktijkorganisatie over bijscholing van praktijkbegeleiders. De student is mede-eigenaar van het leerproces en daarmee van de invulling van de overeenkomst en afspraken.

De opleiding verantwoordt hoe docenten tot een eenduidige interpretatie van leeruitkomsten komen. De opleiding heeft een gestructureerde praktijk van kwaliteitsborging van opleidingstrajecten van individuele studenten en versterking ervan door tussentijdse evaluatie en verbetering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleidingen (opzet en inhoud van het generieke programma, APV, werkplekleren/samen opleiden, onderzoek, keuzevrijheid, instroom/doorstroom, experiment leeruitkomsten, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Inhoud en vormgeving programma

Opzet en inhoud van het vakspecifieke programma Algemene Economie en Bedrijfseconomie

In de KLOTS (Kwalificaties, Leerdoelen, Onderwijseenheid, Toetsing, Studiepunten) en BLETs (Bekwaamheidseisen, Leeruitkomsten, Eenheid van leeruitkomsten, Toetsing, Studiepunten) schema's hebben de opleidingen de koppeling gemaakt tussen de kwalificaties/bekwaamheidseisen, de leeruitkomsten en de vakspecifieke onderdelen van de programma's van de opleidingen. Het auditteam constateert op basis van deze overzichten dat de opleidingen ervoor zorgen dat de studenten die de studie doorlopen de beoogde bekwaamheidseisen kunnen ontwikkelen.

De opleidingsspecifieke programma's van de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie komen de eerste twee jaar overeen. De opleidingen hebben ervoor gekozen om in de eerste twee jaar een identiek programma te hanteren gezien de beroepspraktijk van de student. Studenten worden doorgaans gezien en ingezet als economiedocent. Hierbij wordt in eerste instantie geen concreet onderscheid gemaakt tussen Algemene Economie en Bedrijfseconomie. Dit maakt dat de opleidingen ervoor hebben gekozen om studenten in de eerste twee jaar zowel Algemene Economie als Bedrijfseconomie modules te laten volgen. In de eerste twee jaar krijgen studenten een op de landelijke kennisbasis gebaseerde vakinhoudelijk en vakdidactische basis in zowel Algemene Economie als Bedrijfseconomie. In het kader van vakdidactiek komen studenten in jaar 1 stapsgewijs in aanraking met de verschillende fasen van een les. Studenten leren om lesmateriaal te ontwikkelen en gebruiken. Hierbij staan activerende werkvormen centraal. In jaar 2 doorlopen studenten de gehele toetscyclus en ontwikkelen zij lessenseries/themadagen, lessen op het gebied van financiële educatie en een vakoverstijgend, meerdaags project.

In het derde jaar van de opleidingen vindt de specialisatie plaats. Studenten maken dan een keuze voor de vakinhoudelijke specialisatie Algemene Economie of Bedrijfseconomie. Ten gevolge hiervan volgen studenten vanaf jaar 3 een ander vakinhoudelijk programma. Vakdidactiek wordt vanaf jaar 3 niet meer afzonderlijk aan de orde gesteld, maar komt aan bod in de vakinhoudelijke modules. De opleidingen streven hierbij naar integratie van vakinhoud en vakdidactiek. Er worden dan bijvoorbeeld beroepspraktijken gesimuleerd of relevante vakdidactische vaardigheden gekoppeld aan vakinhouden.

Vakinhoudelijke modules jaar 3	
<i>Algemene Economie</i>	<i>Bedrijfseconomie</i>
Internationale economie 2	Management accounting 2
Economie en maatschappij 1	Marktonderzoek
Macro economie 2	Administratie 2
Micro economie	Management
Economie en maatschappij 2	Ondernemingsanalyse
Economie en maatschappij 3	

Het auditteam hoorde tijdens de visitatie verschillende mooie voorbeelden van de integratie van vakinhoud en vakdidactiek in jaar 3. Bij de vakspecialisatie Algemene Economie wordt onder andere gebruik gemaakt van de Simulatie Internationale Economische Relaties (SIER) game. Studenten leren door middel van deze game meer over macro economie, maar raken ook vertrouwd met dergelijke instrumenten om deze uiteindelijk in te kunnen zetten in de eigen lespraktijk. Zowel de docenten als de studenten spraken over 'het schoenendoos project' dat wordt gebruikt bij de Bedrijfseconomie module Administratie 2. Evenals de docenten en studenten zijn de leden van het auditteam hier enthousiast over. Het auditteam spreekt tevens zijn waardering uit over de wijze waarop de opleidingen luisteren naar suggesties van studenten. Het auditteam hoorde tijdens de visitatie namelijk dat een student het project schoenendoos had geïnitieerd.

Tot slot besteden de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie aandacht aan de kritisch-reflectieve onderzoekende houding van studenten. De opleidingen bereiden studenten zo voor op het afstuderen in jaar 4, maar ook op het werkveld. De opleidingen besteden in verschillende vakinhoudelijke modules aandacht aan onderzoeksvaardigheden. Zo komen studenten in jaar 1 in aanraking met diverse werkvormen, waaronder klaslokaalexperimenten, kritisch denken en meningsvorming. Later in de opleiding schrijven studenten van Algemene Economie bijvoorbeeld een beschouwend artikel en zetten studenten van Bedrijfseconomie een marktonderzoek op.

Ten aanzien van het gehele programma heeft het auditteam op basis van de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie geconstateerd dat de opleidingen vooral aandacht besteden aan het opleiden van docenten voor havo en vwo op het voortgezet onderwijs. Studenten gaven aan dat er beperkt aandacht is voor het vmbo en mbo. Dit maakt dat studenten zich minder goed voorbereid voelen om binnen deze onderwijscontexten les te geven. Het auditteam adviseert de opleidingen om meer aandacht te besteden aan het vmbo en mbo en studenten zo nog explicieter voor te bereiden op werkzaamheden van de economieleraar in contexten voor beroepsonderwijs.

Daarnaast kwam de verbinding tussen de verschillende opleidingen van het cluster Gamma tijdens de visitatie aan de orde. De opleidingen blijken op verschillende manieren verbinding te realiseren. Docenten treffen elkaar op de gang, bij het project Leraren onderzoek eigen praktijk (LOEP), in het Gamma café en in de toetscommissie Gamma. Het auditteam moedigt de opleidingen aan om meer te zoeken naar de verbinding tussen de opleidingen van het cluster Gamma.

Internationale component

Het auditteam stelt op basis van de documentatie en gesprekken tijdens de visitatie vast dat internationalisering op diverse manieren terugkomt in de opleidingen. De opleidingen beschouwen internationalisering als middel en niet als doel. Internationalisering wordt ingezet om studenten een andere blik mee te geven op het vakgebied, de vakdidactiek en het schoolsysteem. Dit maakt dat zij betere economiedocenten kunnen worden. De opleidingen organiseren onder andere een jaarlijkse vakdidactische en vakinhoudelijke uitwisseling met collega studenten van een Vlaamse lerarenopleiding. Ook hebben de opleidingen een aantal jaar geleden een studiereis georganiseerd naar Frankfurt. Studenten kwamen hierbij in aanraking met Europese instituties en het Duitse onderwijssysteem. Tot slot besteden de opleidingen aandacht aan internationalisering in verschillende modules, waaronder Internationale Economie en Duurzame Economie.

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie is gebleken dat de opleidingen in beperkte mate aandacht besteden aan interculturele aspecten. Studenten bespraken met het auditteam dat interculturele aspecten gering aan bod komen bij APV. Daarnaast merkten de studenten op dat zij vooral op stage leren hoe zij met verschillende culturen en zienswijzen om kunnen gaan. Studenten gaven aan zich niet voldoende toegerust te voelen als het gaat om de omgang met verschillende culturen op pedagogisch gebied. Het auditteam adviseert de opleidingen daarom om meer aandacht te besteden aan interculturele aspecten en vaardigheden.

Keuzevrijheid/zelfregie

Voltijdstudenten hebben aan het einde van studiejaar 3 een keuzemodule (15 EC). Zoals aangegeven in het generieke gedeelte van dit rapport vindt het auditteam dit beperkt. Ook studenten van de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie gaven aan behoefte te hebben aan meer keuzeruimte. Studenten kunnen kiezen voor een vakdidactische-, algemeen pedagogische- of internationale module van 15 EC. Deeltijdstudenten kunnen ervoor kiezen om

vanaf jaar 3 zowel de vakinhoudelijke modules van Algemene Economie als de vakinhoudelijke modules van Bedrijfseconomie te volgen. Deze modules omvatten per specialisatie in totaal 30 EC. Indien deeltijdstudenten ervoor kiezen om beide specialisaties te volgen, hoeven deze studenten geen keuzemodule af te ronden.

Deeltijd (flexibilisering)

Het programma van de deeltijdopleidingen heeft wat betreft de economische vakken dezelfde inhoud als het programma van de voltijdopleidingen. Overigens verschillen de voltijd- en deeltijdvarianten van de opleidingen op enkele punten van elkaar. Het auditteam heeft geconstateerd dat de deeltijdvarianten van de opleidingen flexibel van aard zijn. Zo bleek uit de gesprekken tijdens de visitatie dat studenten het programma erg flexibel vinden. Zij geven concreet aan dat ze kunnen doen en laten wat bij hen en hun situatie past. Er zijn veel flexibele mogelijkheden waar uitgebreid over gesproken wordt, zo merkt een deeltijdstudent op. Het auditteam werd tevens positief verrast door het feit dat voltijdstudenten tevens spraken over flexibiliteit. Ook deze studenten spraken hun tevredenheid uit over de flexibele mogelijkheden die de opleidingen hen bieden. Het auditteam spreekt zijn waardering uit over de stappen die de opleidingen de afgelopen jaren hebben gezet en is onder de indruk van de flexibele mogelijkheden die de opleidingen bieden aan zowel de deeltijd- als de voltijdstudenten. De opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie worden door het auditteam beschouwd als voorlopers binnen FLOT op het gebied van flexibilisering. Dit maakt dat het auditteam de opleidingen aanmoedigt om hun kennis en ervaring wat betreft flexibilisering te delen met andere opleidingen binnen FLOT.

Studeerbaarheid/studievoortgang

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleidingen niet geheel tevreden zijn met de gerealiseerde rendementen. Studenten vallen vanwege diverse redenen uit. Zo ontdekken studenten dat het leraarschap niet bij hen past of hebben studenten moeite met de bepaalde vakken. De opleidingen geven aan continu mee te denken met studenten. Tijdens de visitatie merkten docenten op dat het uiteindelijk gaat om de studenten. Zij willen studenten passend begeleiden en ondersteunen om zo het beste voor de studenten bereiken, ook als dit leidt tot het kiezen van een andere opleiding. Dit wordt door het auditteam gewaardeerd.

De opleidingen in corona-tijd

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleidingen het onderwijs snel hebben omgezet van fysiek naar online onderwijs naar aanleiding van de coronacrisis. Zowel docenten als studenten spraken hun tevredenheid uit over de wijze waarop het onderwijs is voortgezet ten tijde van corona. Er is nauwelijks lesuitval geweest en docenten zorgden ervoor dat zij beschikbaar en benaderbaar waren voor vragen en voor begeleiding van de studenten. Het auditteam waardeert de wijze waarop de opleidingen naar oplossingen hebben gezocht om het onderwijs zo goed mogelijk te continueren.

Voorzieningen

De opleidingen beschikken over de benodigde voorzieningen om de opleidingen te verzorgen. Studenten spreken hun tevredenheid uit over de lokalen, manieren van lesgeven en beschikbare materialen. Zo wordt onder andere de mediatheek door zowel docenten als studenten benut. In de voltijdopleidingen worden vaste studieloopbaanbegeleiders ingezet in de propedeuse. Deze studieloopbaanbegeleiders weten welke knelpunten er zijn. Dit maakt dat zij bij uitstek in staat zijn om studenten te ondersteunen. De studieloopbaanbegeleiders verzorgen wekelijks een klassikale bijeenkomst en voeren tenminste vier keer per jaar een persoonlijk gesprek met elke student. Vanaf jaar 2 krijgen de voltijdstudenten een studieloopbaanbegeleider die de gehele hoofdfase met hen meegaat. Voor langstudeerders is er een speciale studieloopbaanbegeleider. Deeltijdstudenten krijgen bij aanvang van de studie een studieloopbaanbegeleider die hen gedurende de gehele studie begeleidt.

Personeel

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat de opleidingen een aantal jaren geleden veel wisselingen in het docentteam hebben meegemaakt. Dit is de stabiliteit van het team en de werkdruk van docenten niet ten goede gekomen. Inmiddels is er sprake van een stabiel docententeam. De docenten hebben gezamenlijk alle benodigde kennis van Algemene Economie en Bedrijfseconomie. Verschillende docenten zijn tevens werkzaam binnen de masteropleidingen. Het merendeel van de docenten heeft ervaring binnen het onderwijs en onderhoudt contacten met het werkveld. In 2019-2020 heeft het team een professionaliseringslag gemaakt met betrekking tot toetsing.

Studenten spreken grote tevredenheid uit over de docenten. Zij omschrijven de docenten als welwillend, betrokken, deskundig en enthousiast. Studenten waarderen met name de informele band die zij hebben met docenten. Het auditteam stelt op basis van de gesprekken tijdens de visitatie vast dat het docententeam gericht is op kwaliteit. Docenten houden elkaar scherp, durven elkaar aan te spreken, nemen dingen van elkaar aan en werken samen aan het verbeteren van hun onderwijs binnen FLOT maar ook in landelijk verband (LVO). Het docententeam van de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie is enthousiast en ambitieus, zo merkt het auditteam op.

Weging en Oordeel: voldoet

Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie worden verzorgd door een open, toegankelijk, behulpzaam en deskundig team van docenten. FLOT/de opleidingen zorgt/zorgen voor voldoende formele en informele professionalisering.

De studenten zijn tevreden tot zeer tevreden over hun docenten.

De opleidingen zorgen voor een sterk opgebouwd praktijkgericht onderwijsprogramma. Hierin krijgen de studenten voldoende mogelijkheden hun bekwaamheden, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De zogenoemde 'Pijlers en de plus van FLOT' zijn duidelijk terug te zien in de curricula.

De APV-leerlijn zit inhoudelijk goed in elkaar met een actuele focus op de huidige beroepspraktijk van de leraar, maar er zijn wel verschillen in de kwaliteit van de lessen. Een wens van de studenten is de lessen APV just-in-time te kunnen volgen en/of de mogelijkheid te krijgen om op meerdere momenten in het jaar in te kunnen schrijven voor deze lessen. Ook adviseert het auditteam de opleidingen om meer naar de verbinding tussen de opleidingen binnen het cluster Gamma te zoeken. Zo kunnen de opleidingen de mogelijkheden onderzoeken om meer samenwerking en verbinding binnen het cluster te realiseren.

FLOT kent inmiddels een elftal partnerschappen met ruim 100 opleidingsscholen waarmee zij in de leerlijn Werkplekleren samenwerkt in het samen opleiden. Het percentage studenten dat hier stage loopt is nog een aandachtspunt. Het is belangrijk dat FLOT er voor zorgt dat dit percentage vlug toeneemt, daar het samen leren en werken en samen onderzoeken op deze opleidingsscholen voor alle studenten van meerwaarde is.

Via de vakinhoudelijke leerlijn en de vakdidactische leerlijn ontwikkelen de studenten ook de kennis en vaardigheden die zij nodig hebben om in de scholen Algemene Economie en Bedrijfseconomie te kunnen geven. Het auditteam merkt op dat de opleidingen beperkt aandacht besteden aan het lesgeven in het vmbo en mbo. Zodoende adviseert het auditteam de opleidingen om hier meer aandacht te besteden.

Het ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding komt geïntegreerd in de verschillende leerlijnen, voldoende aan bod. Het regelmatig laten uitvoeren van kort-cyclische onderzoekjes is hierbij een interessante insteek.

De omvang van de huidige verdiepingsruimte (15 EC) vraagt met het oog op het opleiden van wendbare leraren nog aandacht. Studenten zouden zich ook elders moeten kunnen aanmelden voor andersoortige verdiepings- en/of verbredingsmodules die vaak een omvang van 30 EC kennen.

De opleidingen besteden voldoende aandacht aan de internationale component door een uitwisseling met collega studenten van een Vlaamse lerarenopleiding, een studiereis naar Frankfurt en modules met aandacht voor de internationale oriëntatie. Studenten hebben behoefte aan meer pedagogische begeleiding met betrekking tot de omgang met verschillende culturen. Het auditteam geeft daarom aan dat de opleidingen meer aandacht dienen te besteden aan het werken als leerkracht in een multiculturele omgeving.

De opleidingen zorgen in het kader van het experiment leeruitkomsten voor een goede intake door een intakecoördinator vanuit de eigen opleiding. Afspraken over de leerroute worden vastgelegd in het onderwijscontract.

De opleidingen vervullen een voortrekkersrol als het gaat om flexibilisering. Het auditteam spreekt zijn waardering uit over de flexibele mogelijkheden die de opleidingen bieden aan zowel deeltijd- als voltijdstudenten. Het auditteam moedigt de opleidingen dan ook aan om hun kennis en ervaringen ten aanzien van flexibilisering te delen met andere opleidingen binnen FLOT.

De huisvesting, de generieke en vakspecifieke materiële voorzieningen en de informatievoorziening zijn op orde en werken ondersteunend aan de studie. De opleidingen begeleiden studenten intensief en zijn nauw betrokken bij hun ontwikkeling.

Gelet op de hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het deskundige docententeam, komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 2 voor de voltijd- en de deeltijdvariant van de tweedegraads lerarenopleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie.

11.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De opleiding hanteert een passende vorm van toetsing van de leeruitkomsten. De gehanteerde methoden en instrumenten zijn geschikt voor leerwegaafhankelijk toetsen en beoordelen. De opleiding hanteert een heldere procedure voor toetsing, waarop de examinatoren zijn voorbereid. De examencommissie heeft daarbij een uitgesproken, proactieve rol. Zij hanteert een adequate methode om te borgen dat leeruitkomsten door individuele studenten worden gerealiseerd en dat examinatoren voldoen aan de vereiste kwalificaties om de leeruitkomsten op een eenduidige wijze te toetsen en beoordelen.

Bevindingen

Systeem van toetsen en beoordelen

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleidingen het FLOT toetsbeleid in hun toetsplan op opleidingsniveau hebben geconcretiseerd. In dit plan wordt de kleur en identiteit van de opleidingen ten aanzien van toetsing zichtbaar. De opleidingen beschrijven in hun toetsplan wat hun doelstellingen en de specifieke uitgangspunten van hun toetsprogramma zijn. Ook bevat het toetsplan de gebruikte toetsvormen, de wijze van kwaliteitsborging en het toetsprogramma. Het toetsplan geeft drie concrete beleidskaders. De opleidingen hebben bij elk kader eigen doelstellingen geformuleerd:

Beleidskader	Doelstellingen opleidingen
1. Het geheel van toetsen (toetsprogramma) dekt de opleidingskwalificaties.	Het curriculum dekt tenminste de landelijke kennisbases. De landelijke kennisbases zijn verwerkt in leeruitkomsten. Bij elke leeruitkomst ontwikkelen de opleidingen een toetsmatrijs en wordt een passende toetsvorm gekozen.
2. Toetsen moeten zo betrouwbaar en valide mogelijk zijn.	De opleidingen controleren toetsen door middel van het 4 ogen principe. Daarnaast wordt na afname van een toets een toetsanalyse en evaluatie uitgevoerd.
3. Toetsing dient de gewenste leerprocessen te stimuleren en betekenisvolle feedback op te leveren (formatief) evenals valide en betrouwbare beslissingen op te leveren (summatief).	De opleidingen zijn voornemens om formatieve toetsing prominenter in de opleidingen aanwezig te laten zijn. Formatieve toetsen moeten studenten informatie geven over hun ontwikkeling en bijdragen aan het voorbereiden van studenten op summatieve toetsen.

De opleidingen maken de relatie tussen toetsen en leeruitkomsten zichtbaar in de KLOTS/BLETS schema's. De KLOTS schema's horen bij de voltijdvariant van de opleidingen en de BLETS schema's bij de deeltijdvarianten. De opleidingen werken met een mix van toetsvormen. De opleidingen maken gebruik van de volgende toetsvormen:

- Performance assessments
- Beroepsproduct

- Dossier
- Portfolio assessment
- Kennistoets met gesloten vragen
- Kennistoets met open vragen
- Casustoets
- Mondelinge toets

De opleidingen zorgen er met deze mix voor dat de studenten op verschillende manieren aantonen dat zij de beoogde leeruitkomsten hebben gerealiseerd. Het auditteam is van oordeel dat de opleidingen gebruik maken van een mooie variatie aan toetsvormen en stelt vast dat het toetsprogramma van de opleidingen een samenhangend geheel van toetsen vormt.

De opleidingen toetsen zowel summatief als formatief. De summatieve toetsen liggen vast in het toetsprogramma en zijn vooral bedoeld om aan te tonen of studenten een bepaalde eenheid van leeruitkomsten hebben behaald. Zodoende geven summatieve toetsen studenten informatie over de mate waarin zij de stof beheersen. Daarnaast geven summatieve toetsen docenten informatie over de hele lessenreeks. Aan de hand van de antwoorden van studenten op bepaalde toetsvragen kunnen docenten bepalen in hoeverre de stof voldoende aan bod is gekomen. Summatieve toetsen worden beoordeeld aan de hand van een rubric of beoordelingsformat. De formatieve toetsen liggen in tegenstelling tot de summatieve toetsen niet vast in het toetsprogramma. Docenten zetten formatief toetsen vooral in tijdens lessen en door studenten (tussentijdse) feedback te geven op opdrachten. De opleidingen ambiëren om formatief toetsen bewuster in te zetten en nadrukkelijker in het programma te plaatsen. Zo beogen de opleidingen de voordelen van deze vorm van toetsen te benutten voor zowel de studenten als de docenten. Het auditteam ondersteunt deze ambitie en moedigt de opleidingen aan om verder vorm te geven aan formatief toetsen.

De opleidingen hebben laten zien dat zij met betrekking tot het leerwegonafhankelijk toetsen van de leeruitkomsten in de deeltijdvariant in ontwikkeling zijn. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat studenten momenteel nog voornamelijk gebruik maken van de standaard toetsen. Een punt waaraan de opleiding in dit kader zou kunnen werken is de communicatie met studenten over keuzes die door studenten in het kader van leerwegonafhankelijke toetsing te maken zijn. De opleidingen doen momenteel ervaringen op met het assen van deeltijdstudenten in de praktijk. De opleidingen zijn dit rustig aan het uitproberen met een beperkt aantal studenten. Het auditteam spreekt zijn waardering hierover uit en adviseert de opleidingen om hier verdere stappen in te gaan zetten. Het is goed om te zien dat de examencommissie betrokken is bij procedures die rondom dit thema spelen.

Validiteit, betrouwbaarheid en transparantie

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat de opleidingen op verschillende manieren zorgen voor een valide, betrouwbare en transparante manier van toetsen en beoordelen. Het toetsplan van de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie bevat afspraken van de opleidingen ten aanzien van kwaliteitsborging als aanvulling op en concretisering van het FLOT toetsbeleid. Alle toetsen worden voor afname gecontroleerd door een andere college die hetzelfde vak geeft. Zo passen de opleidingen het vierogenprincipe toe om de toets en het bijbehorende correctiemodel te controleren op taal, formulering, inhoud en manier van toetsen. Daarnaast worden alle toetsen en de bijbehorende resultaten na afloop geanalyseerd en geëvalueerd. Dit leidt tot inzichten die docenten kunnen gebruiken tijdens hun lessen, maar ook tot het (deels) aanpassen van toetsen. In LVO-verband worden periodiek landelijke peerreviewsessies op toetsen georganiseerd, waaraan ook de tweedegraads lerarenopleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie van FLOT deelnemen. Ook deze sessies geven de toetsing een kwaliteitsimpuls, mits de opleiding naar aanleiding van deze peerreviews ook daadwerkelijk intern de PDCA-cyclus rondmaakt.

Daarnaast wordt binnen de opleidingen ook aandacht besteed aan het professionaliseren van docenten op het gebied van toetsing, zo bleek uit de gesprekken tijdens de visitatie. Zo is een docent binnenkort master toetsdeskundige en heeft een andere docent scholing georganiseerd voor het docententeam van de opleidingen. Tot slot vervullen inmiddels vijf docenten van de opleidingen de rol van assessor. Dit betekent dat zij portfolio's en assessments mogen

beoordelen bij een startassessment. Door middel van portfolio's en assessments kunnen studenten bepaalde leeruitkomsten aantonen.

Het auditteam heeft ook zelf naar een steekproef van toetsen gekeken en acht deze relevant en passend bij de leeruitkomsten. Zoals al in het generieke deel van dit rapport is gesteld, is de kleine kwaliteit en het geven van geschreven feedback een aandachtspunt. Dat geldt ook voor de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie, zo blijkt uit de beoordelingsformulieren bij de eindwerken die het auditteam bekeek. De kwaliteit en kwantiteit van de feedback en -forward op de beoordelingsformulieren varieert, zo merkt het auditteam op. Het auditteam adviseert de opleidingen om scherp te blijven op de wijze waarop examinatoren feedback en -forward geven. Zowel het auditteam als de studenten hechten waarde aan uitgebreide en duidelijke feedback en -forward. Wel begreep het auditteam tijdens de visitatie dat de betreffende opleidingen veel aandacht en tijd besteden aan *mondelinge* feedback (die dus voor het auditteam niet zichtbaar was). De opleidingen werden door het auditteam omschreven als burgerlijk ongehoorzaam aangezien zij ervoor hebben gekozen om, in tegenstelling tot de andere opleidingen van FLOT, een gesprek te voeren over de afstudeeropdrachten. Het auditteam beschouwt dit als een waardevol initiatief en waardeert de extra inzet die de opleidingen op deze manier tonen om studenten te ondersteunen in hun ontwikkeling. Toch adviseert het auditteam de opleidingen om ook aandacht te blijven besteden aan de schriftelijke feedback en -forward. Ook heeft het auditteam een zekere mate van subjectiviteit herkend in de beoordelingen. Het auditteam is van oordeel dat de examinatoren niet allen even streng beoordelen. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat dit deels te maken heeft met verschillende interpretaties van de gebruikte rubrics. Het auditteam adviseert de opleidingen om de subjectiviteit van beoordelingen te beperken door ervoor te zorgen dat er geen interpretatieverschillen mogelijk zijn. Kalibreersessies zouden in dit kader een aanbeveling kunnen zijn.

Weging en Oordeel: voldoet

De tweedegraads lerarenopleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie hebben met het Toetsbeleidsplan van FLOT en het daarvan afgeleide toetsplan en met het toetsprogramma, de toetsmatrijzen en de rubrics hun toetssysteem goed op orde. De opleidingen toetsen op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde bekwaamheidseisen en daarvan afgeleide leeruitkomsten hebben bereikt. Het auditteam adviseert de opleidingen om verdere stappen te zetten in het vormgeven en toepassen van formatief toetsen. De opleidingen zorgen voor de deeltijdstudenten voor passende leerwegaafhankelijke toetsen om de leeruitkomsten aan te kunnen tonen. Daar waar mogelijk en/of gewenst kunnen deeltijdstudenten leeruitkomsten laten valideren. Daar is de examencommissie ook bij betrokken.

FLOT zorgt voor adequate professionalisering van de docenten op het gebied van toetsen en beoordelen. Aandachtspunten zijn nog de feedback en feedforward die niet (altijd) zichtbaar zijn op het beoordelingsformulier en het verschil in kwaliteit en kwantiteit hiervan van de feedback. De student die zelf om feedback vraagt, krijgt dat wel. Het auditteam waardeert de extra aandacht die de opleidingen besteden aan mondelinge feedback. Wel adviseert het auditteam de opleidingen om aandacht te blijven besteden aan het beperken van de subjectiviteit van beoordelingen door interpretatieverschillen te voorkomen. Kalibreersessies zouden in dit kader een aanbeveling kunnen zijn.

De examencommissie met haar verschillende kamers vervult haar borgende rol naar behoren en heeft de afgelopen jaren veel processen op gang gebracht. De toetscommissies spelen een belangrijke rol in de monitoring van de kwaliteit van de toetsen. Aandachtspunt voor de examencommissie is de check op de kleine kwaliteit en de controle of afspraken ook worden nageleefd. Door naar een steekproef van eindwerken te kijken zou de commissie ook zelf een goed beeld kunnen krijgen van de inhoud en het gerealiseerde niveau en de mate waarin de beoordelaars hun oordeel hebben verantwoord en wat de kwaliteit daarvan is.

De kwaliteit van de toetsing in coronatijd is door alle betrokkenen goed bewaakt.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande positieve punten en met in achtneming van de genoemde (kleinere) aandachtspunten tot het oordeel 'voldoet' voor deze standaard.

11.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De toetsen en eindwerken dragen aantoonbaar bij aan het behalen van de leeruitkomsten.

Bevindingen

In het generieke deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau van de tweedegraads lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk en/of een vervolgopleiding functioneren. Alumni zijn over het algemeen tevreden over de wijze waarop zij zijn voorbereid op het functioneren in de praktijk en/of een vervolgopleiding. Het werkveld spreekt tevens zijn tevredenheid uit en vindt studenten redelijk tot goed startbekwaam. Deze bevindingen zijn onverkort van toepassing op de opleidingen tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Algemene Economie en Bedrijfseconomie.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het auditteam heeft in totaal van acht studenten per opleiding eindwerken met bijbehorende beoordelingsformulieren bestudeerd uit de studie jaren 2019-2020 en 2020-2021. Zodoende heeft het auditteam in totaal van zestien studenten van de opleidingen tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Algemene Economie en Bedrijfseconomie eindwerken bestudeerd. De eindwerken waren verdeeld over de verschillende cohorten en over de voltijd- (inclusief één eindwerk van de kopopleiding Algemene Economie) en deeltijdvariant van de opleidingen. Tevens was er sprake van een representatieve spreiding in beoordelingen. Het auditteam bestudeerde van drie studenten per opleiding het volledige afstudeerdossier, bestaande uit het portfolio werkplekleren/professioneel handelen (PH), het portfolio onderwijspedagogisch handelen (OPH) en het portfolio vakdidactische ontwerpen (VDO). Van de overige vijf studenten per opleiding bestudeerde het auditteam één eindwerk, te weten PH, OPH of VDO.

Op basis van de bestudeerde eindwerken concludeert het auditteam dat studenten per afstudeeropdracht een vraagstuk mogen kiezen dat aansluit bij hun eigen praktijk. De bestudeerde eindwerken verschilden dan ook qua thema en aanpak. Het auditteam is van mening dat de studenten in hun eindwerken relevante vraagstukken aan de orde stellen. De eindwerken betroffen relevante kleine praktijkonderzoeken met een duidelijke pedagogische respectievelijk vakdidactische insteek. Het auditteam vernam dat studenten worden gestimuleerd om onderzoek zo in te zetten dat het aansluit bij het gekozen vraagstuk en zodoende een aanpak te kiezen die aansluit bij de praktijk. Het auditteam waardeert de aanwezige diversiteit in vraagstukken en aanpakken. In alle eindwerken herkende het auditteam zowel theorie als praktijk, was gebruik gemaakt van relevante en actuele (vak)literatuur en was een zekere onderzoekscomponent aanwezig. Het auditteam adviseert de opleidingen om aandacht te besteden aan de wijze waarop de onderzoekende houding van studenten terugkomt in de eindwerken. Het auditteam is van oordeel dat de onderzoekende houding nu minder nadrukkelijk aanwezig is in de eindwerken dan de opleidingen beogen. Het auditteam adviseert de opleidingen om studenten op een betekenisvolle manier de gemaakte keuzes, ook onderzoeksmethodisch, te laten vastleggen, onderbouwen en beargumenteren in de eindwerken en de onderzoekende houding van studenten meer zichtbaar te maken in de afstudeerwerken.

Op basis van de bestudeerde eindwerken heeft het auditteam zich een beeld gevormd van de gerealiseerde leerresultaten. De bestudeerde eindwerken sluiten volgens het auditteam aan bij hetgeen verwacht mag worden van opleidingen tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Algemene Economie en Bedrijfseconomie. Met andere woorden, de door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. De studenten tonen middels de eindwerken aan dat zij de beoogde leerresultaten behalen en dat zij kunnen denken en handelen op het niveau van een startbekwame leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Algemene Economie en Bedrijfseconomie, zo oordeelt het auditteam.

Het auditteam kan zich over het algemeen goed vinden in de beoordelingen die door de examinatoren zijn gegeven. De beoordelingen zijn volgens het auditteam passend en rechtvaardig.

Weging en Oordeel: voldoet

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden voldoende aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren. Met name vakkennis en samenwerkende houding zijn overtuigend aanwezig. De kernkwaliteiten ondernemende en onderzoekende houding worden door het werkveld eveneens herkend. Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun afstudeerwerken aantonen dat zij beschikken over de competenties van een startbekwaam leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Algemene Economie en Bedrijfseconomie. De door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. Het auditteam spreekt zijn tevredenheid uit over de diversiteit in de eindwerken qua thema een aanpak, en kan zich over het algemeen goed vinden in de gegeven beoordelingen. Het auditteam adviseert de opleidingen om de onderzoekende houding van studenten meer zichtbaar te laten maken in de afstudeerwerken.

Het auditteam is op grond van bovenstaande van oordeel dat de opleidingen tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Algemene Economie en Bedrijfseconomie voldoen aan de basiskwaliteit. Zodoende komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 4 voor zowel de voltijd- als de deeltijdvariant van de betreffende opleidingen.

12. ALGEMEEN EINDOORDEEL ALGEMENE ECONOMIE EN BEDRIJFSECONOMIE

Het auditteam is van oordeel dat de tweedegraads lerarenopleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie worden verzorgd door gedreven en deskundige docenten die met elkaar zorgen voor een stevig curriculumbouwwerk dat studenten de mogelijkheid biedt zich te ontwikkelen tot startbekwame wendbare en initiatiefrijke leraren waaraan het onderwijswerkveld behoefte heeft. Het auditteam merkt op dat de opleidingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie binnen FLOT voorlopers zijn op het gebied van flexibilisering. Zowel studenten als leden van het auditteam spreken hier hun waardering over uit. De opleidingen bieden zowel de deeltijd- als voltijdstudenten allerlei flexibele mogelijkheden. Tevens is het auditteam, evenals de studenten, zeer te spreken over het docententeam. De opleidingen beschikken over een docententeam met deskundige, enthousiaste en ambitieuze docenten. De docenten houden elkaar scherp, spreken elkaar aan en gaan echt voor kwaliteit, zo merkt het auditteam op.

13. AANBEVELINGEN ALGEMENE ECONOMIE EN BEDRIJFSECONOMIE

- Besteed meer aandacht aan het vmbo en mbo om studenten zo ook goed op het beroepsonderwijs voor te bereiden.
- Zoek meer naar de verbinding tussen de opleidingen binnen het cluster Gamma van FLOT. Onderzoek de mogelijkheden om meer samenwerking en verbinding te realiseren.
- Besteed gedurende de opleiding meer aandacht aan interculturele aspecten en vaardigheden.
- Zet verdere stappen in het vormgeven en toepassen van formatief toetsen.
- Intensiveer de communicatie met (deeltijd)studenten over keuzes die door hen in het kader van leerwegonafhankelijke toetsing te maken zijn.
- Blijf aandacht besteden aan het geven van schriftelijke feedback en -forward.
- Beperk de subjectiviteit van beoordelingen door interpretatieverschillen te voorkomen, bijvoorbeeld via kalibreersessies.
- Zorg ervoor dat de onderzoeksmethode die studenten hanteren bij de afstudeerwerken op een betekenisvolle manier zichtbaar wordt in de verslaglegging en maak de onderzoekende houding van studenten meer zichtbaar in de afstudeerwerken.

14. BIJLAGE SCORETABEL AE EN BE

Scoretabel paneloordelen Opleidingen leraar vo van de 2 ^e graad in Algemene Economie en Bedrijfseconomie, voltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

Scoretabel paneloordelen Opleidingen leraar vo van de 2 ^e graad in Algemene Economie en Bedrijfseconomie, deeltijd flex	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

VISITATIERAPPORT REGULIERE BEOORDELING + EXPERIMENT LEERUITKOMSTEN

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad in
Geschiedenis**
voltijd/deeltijd

Fontys Hogescholen

CROHO nr. 35197

Ontwikkelingen sinds de vorige accreditatie (2015)

In de laatste accreditatiebesluiten over de opleiding is een aantal adviezen ter verbetering geformuleerd. Hieronder volgen de adviezen die gelden voor de opleiding Geschiedenis gevolgd door de verbeteracties die vervolgens in gang zijn gezet.

Aanbevelingen	Ondernomen acties
Hanteer een meer narratieve wijze van beoordeling.	In de opleiding is aanzienlijk meer aandacht voor formatieve evaluatie en het geven van (peer)feedback. In diverse onderwijseenheden zijn tussentijdse (peer)feedbackmomenten ingezet om studenten beter te ondersteunen bij hun ontwikkeling. Studenten worden begeleid in hun feedbackgeletterdheid vanaf het eerste studiejaar. De opleiding richt zich op toetsing als ontwikkelpunt bij de professionalisering van het eigen team. De rubric van het vakdidactisch ontwerp is instituutsbreed zo opgesteld dat de beoordelaar op meerdere punten toelichting geeft op de beoordeling.
Stel eisen aan afstuderen zodanig bij, dat je studenten dwingt om kennis uit inhoudelijke en didactische vakken expliciet te benutten.	Uitgangspunt voor het vakdidactisch ontwerp zijn de vakdidactische modellen die uitgebreid worden gebruikt gedurende de opleiding van iedere student (Seixas & Morton, 2013; Van Boxtel & Van Drie, 2008). Er wordt als eis gesteld dat een student diverse wetenschappelijke artikelen gebruikt ter onderbouwing van de gemaakte vakdidactische keuzes in het afstudeerontwerp. In de rubric wordt expliciet gekeken naar de verwerking van deze vakdidactische kennis (vanuit de wetenschappelijke artikelen) in het ontwerp.
Taalgebruik van studenten is aandachtspunt, meer op sturen.	In het curriculum is in jaar 1 de onderwijseenheid schrijf- en onderzoeksvaardigheden ingevoerd als start van een leerlijn gericht op schrijven en onderzoeken. Deze vaardigheden komen vervolgens ieder leerjaar terug bij bepaalde vakken. Voorbeelden hiervan zijn alle vakdidactische onderwijseenheden, Indonesië en Meesterproef. Bij de afstudeeronderdelen is correct taalgebruik voorwaardelijk gesteld voor de beoordeling.
'Modelling' nadrukkelijker opnemen in de lessen.	Lerarenopleiders hebben in diverse werksessies met het eigen team hun vakdidactische kennisontwikkeling onderzocht, gedeeld en besproken. Binnen de leerlijn vakdidactiek is expliciet afgesproken dat er steeds aandacht is voor 'modelling'. Lerarenopleiders werken volgens het VELG-model (Swennen, Korthagen, & Lunenberg, 2004). Dit betekent dat 'teach as you preach' uitgangspunt is, dat er met behulp van literatuur en onderzoek geëxpliciteerd wordt welke voorbeelden

	getoond worden en dat studenten worden gestimuleerd om te oefenen in het gebruik van deze voorbeelden. De nadruk op formatieve evaluatie met behulp van (peer-)feedback is hier een goed voorbeeld van (zie het eerste verbeterpunt), de opleiding legt hiermee ook de nadruk op innovatie in het onderwijs.
--	--

In onderstaand rapport worden bij de verschillende standaarden de bevindingen van het auditteam met betrekking tot de genoemde acties/ontwikkelingen beschreven.

15. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GESCHIEDENIS

15.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De visie van de instelling op flexibilisering is vertaald naar een onderwijskundig concept dat is doorgevoerd in de experimenteervariant. De leerresultaten zijn vertaald naar eenheden van leeruitkomsten van maximaal 30 EC, die gezamenlijk en in samenhang de student in staat stellen de leerresultaten te realiseren. Het aantal EC is een uitdrukking van de mate waarin de eenheid van leeruitkomsten bijdraagt aan het realiseren van de leerresultaten (een outputgerichte benadering, zoals vastgelegd in het Besluit experimenten flexibel hoger onderwijs, 8 april 2016).

Leeruitkomsten beschrijven wat een student geacht wordt te weten, te begrijpen en te kunnen toepassen na afronding van een leerperiode. Leeruitkomsten moeten voldoen aan de volgende kwaliteitseisen:

- Leergewonafhankelijk: ze stellen studenten in staat een eigen leerweg te bepalen.
- Representatief voor de leerresultaten van de opleiding.
- Herkenbaar voor het werkveld.
- Specifiek en meetbaar: ze bieden een eenduidig beoordelingskader bij leergewonafhankelijke toetsing.
- Transparant: de relatie tussen leerresultaten, eenheden van leeruitkomsten, leeractiviteiten en toetsing is duidelijk.
- Samenhangend: ze vormen een samenhangende eenheid en zijn te onderscheiden van andere (eenheden van) leeruitkomsten.
- Duurzaam: ze zijn op zo'n manier geformuleerd dat ze een aantal jaren gehanteerd kunnen worden.

Bevindingen

De opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis hanteert voor haar onderwijs als leidraad de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. Daarnaast hanteert de opleiding de drie bekwaamheidseisen, zoals in het generieke gedeelte van dit rapport is beschreven.

Vakspecifieke kennisbasis

De vakspecifieke kennisbasis Geschiedenis vormt het fundament voor met name de vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheidseisen. In 2017 heeft een herijking plaatsgevonden van de kennisbasis van de tweedegraadslerarenopleidingen Geschiedenis. Deze herijking was gericht op de inhoud, het niveau en de breedte van de vakinhoudelijke en vakdidactische kennis. De herijking is landelijk gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen. De opleiding Geschiedenis ziet conform de visie van FLOT een sterke theoretische basis als een belangrijke factor voor goed leraarschap (De Pijlers en de Plus van FLOT, 2016). Vanuit die visie hecht de opleiding veel belang aan de vakinhoudelijke en vakspecifieke kennisbasis.

De tweedegraadslerarenopleiding kennisbasis Geschiedenis kent de volgende domeinen:

- Domein 1: Conceptuele principes van het vak
- Domein 2: Vakdidactiek
- Domein 3: Historisch redeneren
- Domein 4: Tijdvakken
- Domein 5: Werking van de Nederlandse rechtsstaat

Eigen profilering/inkleuring

De kenmerken van een 'wendbare, initiatiefrijke en zelfreflecterende' professional, zoals beschreven in het generieke gedeelte van dit rapport, zag het auditteam terug bij de opleiding Geschiedenis. De lerarenopleiding Geschiedenis leidt breed inzetbare docenten op voor de schoolvakken geschiedenis en staatsinrichting, mens en maatschappij, en burgerschapsvorming. Studenten zijn aan het einde van de opleiding in staat om op een adequate manier historisch besef bij hun leerlingen aan te brengen binnen het voortgezet onderwijs of het middelbaar beroepsonderwijs. De opleiding stelt historisch redeneren en oriëntatiekennis centraal, en hecht waarde aan een sterke theoretische basis. Bij het opleiden van geschiedenis docenten hanteert de opleiding een integrale visie (Zie standaard 2).

Contacten/samenwerking werkveld

Naast de contacten die er FLOT-breed zijn met onder andere de Raden van Advies en het Platform Samen Opleiden, hebben de docenten van de opleiding Geschiedenis over de opzet en inhoud van de opleiding overleg met vakgenoten en het werkveld. Er vinden regelmatig overleggen en *peerreviews* plaats met andere hogescholen, waaronder de Hogeschool Utrecht, de Hogeschool Rotterdam, Windesheim en de Hogeschool van Amsterdam. Ook onderhoudt de opleiding drie keer per jaar contact met het werkveld via het vakdidactisch netwerk/de werkveldcommissie. Dit netwerk bestaat uit alumni vanuit de bachelor- en de masteropleiding.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel het generieke gedeelte van dit rapport. Er is voor de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel 'voldoet'.

15.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven

begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*).

Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De leersituatie en -omgeving zijn passend bij de beoogde leeruitkomsten en bij de behoeften en omstandigheden van (een groep) studenten. De opleiding kan verantwoorden dat de leeractiviteiten en de begeleiding van studenten adequaat zijn om de leeruitkomsten te behalen. De opleiding laat hierbij zien hoe zij rekening houdt met verschillen tussen (groepen) studenten in kennis, ervaring, tijd, loopbaandoelen en omstandigheden.

Docenten (instructeurs, begeleiders e.d.) zijn aantoonbaar competent om studenten te begeleiden, bijvoorbeeld bij de keuze voor en vormgeving van leeractiviteiten.

De student voldoet aan de wettelijke instroomeisen. Uit een intake-assessment kan blijken dat de student de opleiding versneld kan doorlopen. Onvolledige opleidingen bepalen op grond van een toelatingsonderzoek of de student toelaatbaar is en voor welk traject de toegelaten student in aanmerking komt.

De opleiding en de student maken vooraf expliciete, inhoudelijke afspraken over de invulling van het individuele opleidingstraject per eenheid van leeruitkomsten en de begeleiding daarvan door de docent. Daarmee is inzichtelijk hoe de student in staat is de leeruitkomsten te realiseren. Als een praktijkorganisatie betrokken is, leggen opleiding, student en praktijkorganisatie de afspraken vast in een overeenkomst. Een tripartite overeenkomst is verplicht voor duale opleidingen en wenselijk voor deeltijdse opleidingen. Hierin komen onder meer aan de orde: de beschrijving van de inhoud van de leeractiviteiten binnen de eenheid, de aard en frequentie van de begeleiding en de wijze van toetsing en, indien van toepassing, afspraken tussen de opleiding en de praktijkorganisatie over bijscholing van praktijkbegeleiders. De student is mede-eigenaar van het leerproces en daarmee van de invulling van de overeenkomst en afspraken.

De opleiding verantwoordt hoe docenten tot een eenduidige interpretatie van leeruitkomsten komen. De opleiding heeft een gestructureerde praktijk van kwaliteitsborging van opleidingstrajecten van individuele studenten en versterking ervan door tussentijdse evaluatie en verbetering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, APV, werkplekleren/samen opleiden, onderzoek, keuzevrijheid, instroom/doorstroom, experiment leeruitkomsten, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Inhoud en vormgeving programma

Opzet en inhoud van het vakspecifieke programma Geschiedenis

Sinds 2015 hanteert de opleiding een nieuw curriculum. Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de docenten hier erg trots op zijn. Docenten gaven aan dat het curriculum dichter op de stof zit die in de geschiedenis boeken voor het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs staat. Zo hanteert de opleiding Geschiedenis het werkveld als uitgangspunt van de opleiding. Het opleidingsspecifieke programma van de lerarenopleiding Geschiedenis kent drie leerlijnen: conceptueel denken/historisch redeneren, tijdvakkenkennis en vakdidactiek. De opleiding hanteert een integrale visie op het opleiden van geschiedenisdocenten. Dit betekent concreet dat de kennisbasis, de kerndoelen basisvorming, de eindtermen vmbo en de opleidingsvisie op geschiedenisonderwijs in het curriculum zijn geïntegreerd. In het gehele programma van de opleiding is een balans tussen *knowing history* en *doing history* te herkennen, zo merkt het auditteam op. De opleiding streeft ernaar om zoveel mogelijk onderdelen van het programma in gezamenlijkheid te ontwikkelen en uit te voeren. In de KLOTS (Kwalificaties, Leerdoelen, Onderwijseenheid, Toetsing, Studiepunten) en BLETS (Bekwaamheidseisen, Leeruitkomsten, Eenheid van leeruitkomsten, Toetsing, Studiepunten) schema's heeft de opleiding de koppeling gemaakt tussen de kwalificaties/bekwaamheidseisen, de leerdoelen/leeruitkomsten en de vakspecifieke onderdelen van de drie leerlijnen. Het auditteam constateert op basis van deze overzichten dat de opleiding ervoor zorgt dat de studenten die de studie doorlopen de beoogde bekwaamheidseisen kunnen ontwikkelen.

De opleiding stelt dat geschiedenisdocenten voornamelijk in staat dienen te zijn om hun leerlingen te leren hoe zij beelden van het verleden kunnen construeren. De opleiding heeft er daarom voor gekozen om een aparte leerlijn conceptueel denken/historisch redeneren te ontwikkelen. Het auditteam is van oordeel dat dit een passende keuze is. De leerlijn conceptueel denken/historisch redeneren start direct vanaf leerjaar 1. De leerlijn is gericht op het analyseren van historische beelden aan de hand van een methodische aanpak. In leerjaar 2 is de leerlijn meer gericht op vakdidactiek. Studenten leren om lesmateriaal te beoordelen en ontwerpen. De opleiding maakt hierbij verbinding met de andere leerlijnen: tijdvakkenkennis en vakdidactiek.

De leerlijn tijdvakkenkennis is grotendeels gebaseerd op de kennisbasis. De opleiding heeft deze leerlijn ontwikkeld naar aanleiding van de toenemende aandacht voor tijdvakken- en oriëntatiekennis in het voortgezet onderwijs. Zowel docenten als studenten spreken hun tevredenheid uit over de aandacht die de opleiding besteedt aan de tijdvakken. Studenten geven aan zich mede hierdoor goed voorbereid te voelen op de praktijk. Ook het auditteam spreekt zijn tevredenheid hierover uit. In leerjaar 1 is de opbouw van de leerlijn conform de tijdvakken uit de kennisbasis. Het programma van leerjaar 2 sluit aan bij de bovenbouw van het vmbo. Het programma van de bovenbouw vmbo komt grotendeels overeen met de programma's van de onderbouw van de havo en het vwo. Op basis hiervan stelt het auditteam vast dat de opleiding beperkt oog heeft voor de onderbouw van het vmbo. Dit bleek tevens uit het gesprek met studenten tijdens de visitatie. Het auditteam adviseert de opleiding daarom om meer aandacht te besteden aan de onderbouw van het vmbo. De laatste tijdvakken worden later herhaald op een hoger niveau. Door de inhoud op een analytisch en evaluatief niveau te herhalen, worden studenten voorbereid op hun meesterproef in jaar 3. De meesterproef betreft het uitvoeren van een historisch onderzoek. In dit onderzoek komen de leerlijnen historisch redeneren en tijdvakkenkennis bij elkaar. In jaar 3 is deze leerlijn in mindere mate ingericht op basis van de tijdvakken. Door een diachrone benadering te hanteren leren studenten in dit leerjaar om buiten de ordening van de tijdvakken te kijken.

De vakdidactische leerlijn is gekoppeld aan de onderzoeksleerlijn en voornamelijk gericht op het zelfstandig ontwerpen van onderwijs en lesmateriaal. Hierbij leren studenten ook om het eigen onderwijs te beoordelen (op effectiviteit). Studenten ontwikkelen verschillende werkvormen en leren om rekening te houden met de verschillende leerstijlen en behoeften van leerlingen. In deze leerlijn is aandacht voor de schoolvakken geschiedenis, mens en maatschappij en burgerschapsvorming in het voortgezet onderwijs en middelbaar

beroepsonderwijs. Zo worden studenten breed opgeleid en goed voorbereid op de praktijk. Het auditteam is hier tevreden over.

Schrijf- en onderzoeksvaardigheden zijn een uitdaging binnen de opleiding en worden door docenten ook als zodanig ervaren. Docenten stellen dat het gaat met vallen en opstaan. Studenten vinden taal en onderzoek simpelweg erg lastig, zo merken de docenten op. Docenten besteden daarom veel aandacht aan taal, literatuur en onderzoek tijdens de verschillende cursussen. Studenten leren hierbij onder andere literatuur zoeken, een tekst opbouwen en feedback geven en ontvangen. Ook bij toetsing wordt streng gecontroleerd op taal, literatuur en onderzoekscomponenten. Taal vormt een ontvankelijkheidscriterium. Er is geen docent die hier niet op let en geen feedback op geeft, zo stelden de docenten tijdens de visitatie. Het auditteam vindt dit een mooie ontwikkeling en adviseert de opleiding om aandacht te blijven besteden aan taal en onderzoeksvaardigheden.

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek tevens dat de landelijke kennisbasistoets een struikelblok is voor veel studenten. Zowel docenten als studenten benadrukten dat een deel van de studenten deze toets niet in één keer behaalt. Studenten geven aan zich niet goed voorbereid te voelen. Het auditteam adviseert de opleiding om hier aandacht aan te besteden en te onderzoeken op welke wijze studenten hier beter op kunnen worden voorbereid.

Met betrekking tot het programma kwam tijdens de gesprekken ook nadrukkelijk de verbinding tussen APV en vakdidactiek naar voren. Studenten gaven aan meer integratie te wensen, zowel qua lessen als qua toetsing (Zie Standaard 3). Zo ervaren studenten dubbelingen tussen het PDH dossier, het stageportfolio en PRO. Ook docenten ambiëren een betere match en meer samenhang tussen APV en vakdidactiek. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten. Studenten hebben uiteenlopende ervaringen ten aanzien van de kwaliteit van APV-lessen. De lessen worden niet altijd als zinvol ervaren. Dit blijkt met name afhankelijk te zijn van de kwaliteit van de docent.

Daarnaast kwam de verbinding tussen de verschillende opleidingen van het cluster Gamma tijdens de visitatie aan de orde. De opleidingen blijken op verschillende manieren verbinding te realiseren. Docenten treffen elkaar op de gang, bij het project Leraren onderzoek eigen praktijk (LOEP), in het Gamma café en in de toetscommissie Gamma. Binnen het programma werken de opleidingen onder andere samen bij de module mens en maatschappij. Voorheen was er ook sprake van een gezamenlijk programma voor de studenten Aardrijkskunde en Geschiedenis tijdens het veldwerk in Berlijn. De studenten gaan nu nog wel samen naar Berlijn, maar volgen een ander programma. Het auditteam moedigt de opleiding aan om zowel in de modules als in de veldwerken meer te zoeken naar de verbinding tussen de opleidingen. Dit mede naar aanleiding van de waardering die studenten uitspraken over de verdiepingmodules met andere opleidingen van het cluster Gamma.

Internationale component

Het auditteam stelt op basis van de documentatie en gesprekken tijdens de visitatie vast dat internationalisering op diverse manieren terugkomt in de opleiding. Zo maakt de opleiding gebruik van internationale (Engelstalige) literatuur, waaronder zowel boeken als artikelen. Door middel van internationale literatuur komen studenten in aanraking met niet-westerse perspectieven. Voorbeelden van cursussen waarin andere perspectieven centraal staan zijn Indonesië en Migratie in leerlijn 3. Studenten leren hierbij om hun eigen referentiekader los te laten en vanuit een andere 'bril' te kijken. Tevens komen studenten tijdens de opleiding in aanraking met belangrijke steden in de Europese geschiedenis. Elk leerjaar heeft een andere focus met een bijbehorende bestemming. De afgelopen jaren werden onder andere Berlijn en Rome bezocht. In leerjaar 3 is aandacht voor onderwijs in het buitenland. Studenten bezoeken in dat leerjaar een school in het buitenland tijdens hun excursie.

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding vanaf leerjaar 1 aandacht besteedt aan 'gevoelige geschiedenis'. Zo besteedt de opleiding onder andere aandacht aan normen en waarden uit het verleden. Studenten leren om een bron te bekijken en te onderzoeken vanuit welk perspectief de bron is gemaakt. Ook worden er veel gesprekken gevoerd over gevoelige onderwerpen. Studenten leren zo hoe ze zelf gevoelige onderwerpen aan de orde kunnen stellen en kunnen bespreken met hun leerlingen. Wel gaven studenten aan dat de mate waarin gevoelige thema's aan de orde worden gesteld, verschilt per docent. Dit maakt dat niet alle studenten dit op dezelfde wijze ervaren. Het bespreken van gevoelige thema's komt tevens aan de orde bij APV. Studenten wensen meer lessen over interculturele aspecten binnen de klas. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier meer aandacht aan te besteden.

Keuzevrijheid/zelfregie

Studenten hebben aan het einde van studiejaar 3 een keuzemodule (15 EC). Zoals aangegeven in het generieke gedeelte van dit rapport vindt het auditteam dit beperkt. Ook studenten van de opleiding Geschiedenis gaven aan behoefte te hebben aan meer keuzeruimte. Studenten vinden het jammer dat ze geen volledige minor van 30 EC kunnen volgen. De keuzemodule van 15 EC beperkt de mogelijkheden, zo stellen studenten. Wel spreken diverse studenten hun waardering uit over de keuzemodule Erfgoed. Deze ervaren studenten als zeer interessant, leerzaam en verrijkend. Tevens waren de studenten enthousiast over de mogelijkheid tot internationalisering.

Deeltijd (flexibilisering)

Het programma van de deeltijdopleiding heeft dezelfde inhoud als het programma van de voltijdopleiding. Overigens verschillen de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding op enkele punten van elkaar. Waar voltijdstudenten een curriculum hebben dat vooral gebaseerd is op de tijdvakken, hebben deeltijdstudenten een curriculum dat is ingedeeld op basis van perioden. Daarnaast is het aantal contacturen in de deeltijdvariant van de opleiding minder. Van deeltijdstudenten wordt dan ook meer zelfstudie verwacht.

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleiding nog zoekende is in het vormgeven en implementeren van flexibel onderwijs en leerwegonafhankelijke toetsing. De opleiding is voornemens om het programma van de voltijd- en deeltijdopleidingen meer op elkaar af te stemmen en de flexibiliteit van het onderwijs te verhogen. Ook ambieert de opleiding om verdere stappen te zetten in het leerwegonafhankelijk toetsen (Zie Standaard 3). Momenteel is de deeltijd flexibilisering nog vooral gebaseerd op het bieden van maatwerk aan individuele studenten. Het auditteam adviseert de opleiding om hier verdere stappen in te zetten. Mede omdat uit het gesprek met studenten bleek dat er momenteel nog diverse onmogelijkheden zijn ten aanzien van flexibel onderwijs.

Studeerbaarheid/studievoortgang

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding niet geheel tevreden is met de gerealiseerde rendementen. Studenten vallen omwille van diverse redenen uit. Zo ontdekken studenten bijvoorbeeld dat het leraarschap of het vak geschiedenis niet bij hen past. De opleiding besteedt hier vanaf jaar 1 aandacht aan. De opleiding stimuleert studenten om goed te bedenken of zij daadwerkelijk ambiëren om geschiedenisdocent te worden. Desondanks blijft dit lastig, zo merken verschillende docenten op. Veel studenten ontdekken pas in de hoofdfase wat het leraarschap daadwerkelijk inhoudt. Dit maakt dat ook in die fase studenten uitvallen. De opleiding biedt studenten ondersteuning en probeert hen duidelijk te maken dat er ook andere keuzes gemaakt mogen worden. De opleiding onderneemt diverse acties om de studeerbaarheid te vergroten. Zo creëert de opleiding een open sfeer waarbij studenten binnen kunnen lopen bij de docenten. Daarnaast maakt de opleiding gebruik van de digitale portal van Fontys. Dankzij deze portal hebben studenten inzicht in cursusinformatie en toegang tot lesmaterialen. Ook biedt de opleiding studenten die moeite hebben met taal extra ondersteuning, onder andere in de Taalwerkplaats. Tot slot is er veel aandacht voor samen

leren. Studenten worden door de opleiding ondersteund bij het 'leren leren'. Dit gebeurt voornamelijk in leerjaar 1.

De opleiding in corona-tijd

Het auditteam waardeert de wijze waarop de opleiding het onderwijs heeft gecontinueerd tijdens corona. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding het onderwijs snel heeft omgezet van fysiek naar online onderwijs. Tijdens de visitatie spraken docenten hun trots hierover uit. Zij gaven aan een fantastische draai te hebben gemaakt van fysiek naar digitaal. Hierdoor is geen enkel college uitgevallen. Ook studenten spraken hun tevredenheid uit over de wijze waarop het onderwijs is voortgezet ten tijde van corona. Docenten zorgden ervoor dat zij beschikbaar en benaderbaar waren voor vragen en voor begeleiding van de studenten.

Voorzieningen

De opleiding beschikt over de benodigde voorzieningen om de opleiding te verzorgen, zo stelt het auditteam vast. Naast voorzieningen, heeft de opleiding oog voor begeleiding. De opleiding hecht veel waarde aan de begeleiding van studenten. De opleiding hanteert specialistische begeleiding. Dit betekent concreet dat elke jaargroep een eigen studieloopbaanbegeleider heeft die weet welke knelpunten en activiteiten spelen binnen een specifiek studiejaar. De studieloopbaanbegeleider informeert studenten over relevante zaken betreffende de studie en begeleidt hen bij hun studieloopbaan. De studieloopbaanbegeleider heeft elke periode een gesprek met elke student over de studievoortgang. In leerjaar 1 krijgen studenten halverwege en aan het einde van het studiejaar een studieadvies. Studenten die specifieke begeleiding nodig hebben, bijvoorbeeld vanwege specifieke problematieken, hebben een vaste studieloopbaanbegeleider. Dit maakt het mogelijk om deze studenten goed te monitoren en passende ondersteuning te bieden. Alle studieloopbaanbegeleiders komen meerdere keren per jaar bijeen. Tijdens deze gezamenlijke bijeenkomsten bespreken zij casuïstiek met elkaar om zichzelf zo te professionaliseren en studenten zo goed mogelijk te kunnen begeleiden.

Personeel

Uit de documentatie blijkt dat de opleiding wordt verzorgd door zestien docenten, waarvan zeven docenten zijn gepromoveerd en negen docenten een master hebben gehaald. De opleiding hecht waarde aan samenwerking tussen docenten. Veel docenten zijn vakinhoudelijk en vakdidactisch inzetbaar. De helft van alle vakken wordt gelijktijdig gegeven door meerdere lerarenopleiders. Hierbij vindt regelmatig intercollegiaal overleg plaats. Dit maakt dat de docenten continu met elkaar in verbinding staan. Ook verzorgt de opleiding diverse vakken door middel van 'team teaching', ontwikkelt het team samen vakken en evalueert het team jaarlijks gezamenlijk de leerdoelen en leeruitkomsten. Diverse docenten zijn deels werkzaam in het voortgezet onderwijs of zijn tot voorkort (deels) werkzaam geweest in het voortgezet onderwijs. Zo onderhoudt de opleiding onder andere de verbinding met het werkveld. De docenten bezoeken regelmatig conferenties om zo nieuwe inzichten op te doen en eigen inzichten te delen. Dit draagt onder andere bij aan het actueel houden van het curriculum. Daarnaast zijn diverse docenten betrokken bij de vakvereniging voor geschiedenisleraren in Nederland en is één docent betrokken bij EuroClio.

Het vakdidactisch netwerk/De werkveldcommissie omschrijft de docenten als professioneel en enthousiast. Het auditteam had het idee dat het vakdidactisch netwerk van de opleiding Geschiedenis minder ver ontwikkeld was dan het vakdidactisch netwerk van de opleiding Aardrijkskunde. Zowel het vakdidactisch netwerk als het auditteam valt het op dat de docenten veel gezamenlijk optrekken. Studenten omschrijven de docenten als vakinhoudelijk sterk, aanspreekbaar, welwillend en (persoonlijk) betrokken. De band tussen studenten en docenten is goed. Studenten geven aan altijd binnen te kunnen lopen in de docentenkamer. Ook zijn zij tevreden over de wijze waarop docenten omgaan met feedback en kritiek. Studenten hebben het gevoel dat er echt naar hen geluisterd wordt. Tot slot waarderen studenten de wijze waarop

docenten de toepassing van kennis centraal stellen en het goede voorbeeld als docent geven tijdens hun lessen.

Weging en Oordeel: voldoet

Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis wordt verzorgd door een open, toegankelijk, behulpzaam en vakdeskundig team van docenten. FLOT/de opleiding zorgt voor voldoende formele en informele professionalisering. De studenten zijn tevreden tot zeer tevreden over hun docenten.

De opleiding zorgt voor een sterk opgebouwd praktijkgericht onderwijsprogramma met vier leerlijnen. Hierin krijgen de studenten voldoende mogelijkheden hun bekwaamheden, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De zogenoemde 'Pijlers en de plus van FLOT' zijn duidelijk terug te zien in de curricula.

De APV-leerlijn zit inhoudelijk goed in elkaar met een actuele focus op de huidige beroepspraktijk van de leraar, maar er zijn wel verschillen in de kwaliteit van de lessen. Een wens van de studenten is de lessen APV just-in-time te kunnen volgen en/of de mogelijkheid te krijgen om op meerdere momenten in het jaar in te kunnen schrijven voor deze lessen. Ook mag de verbinding tussen APV en de vakspecifieke lessen Geschiedenis meer zichtbaar gemaakt worden. Ook adviseert het auditteam de opleiding om zowel in de modules als in de veldwerken meer naar de verbinding tussen de opleidingen binnen het cluster Gamma te zoeken. Zo kan de opleiding de mogelijkheden onderzoeken om meer samenwerking en verbinding binnen het cluster te realiseren.

FLOT kent inmiddels een elftal partnerschappen met ruim 100 opleidingsscholen waarmee zij in de leerlijn Werkplekleren samenwerkt in het samen opleiden. Het percentage studenten dat hier stage loopt is nog een aandachtspunt. Het is belangrijk dat FLOT ervoor zorgt dat dit percentage vlug toeneemt, daar het samen leren en werken en samen onderzoeken op deze opleidingsscholen voor alle studenten van meerwaarde is.

Via de vakinhoudelijke leerlijn en de vakdidactische leerlijn ontwikkelen de studenten ook de kennis en vaardigheden die zij nodig hebben om in de scholen Geschiedenis, mens en maatschappij en burgerschapsvorming te kunnen geven. De opleiding hanteert sinds 2015 een nieuw curriculum, waar het auditteam zijn tevredenheid over uitspreekt. Wel adviseert het auditteam de opleiding om aan te besteden aan de voorbereiding van studenten op de landelijke kennisbasistoets. Dit vormt momenteel voor veel studenten een struikelblok.

Het ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding komt geïntegreerd in de verschillende leerlijnen, voldoende aan bod. Het regelmatig laten uitvoeren van kort-cyclische onderzoekjes is hierbij een interessante insteek. Het auditteam adviseert de opleiding om aandacht te blijven besteden aan taal en onderzoeksvaardigheden.

De omvang van de huidige verdiepingsruimte (15 EC) vraagt met het oog op het opleiden van wendbare leraren nog aandacht. Studenten zouden zich ook elders moeten kunnen aanmelden voor andersoortige verdiepings- en/of verbredingsmodules van 30 EC.

De opleiding besteedt voldoende aandacht aan de internationale component door cursussen met aandacht voor de internationale oriëntatie, internationale literatuur en buitenland excursies. Studenten voelen zich inhoudelijk goed voorbereid om interculturele en gevoelige thema's aan de orde te stellen in de klas.

Een sterk element is de nauwe betrokkenheid van de vier lectoraten bij de ontwikkeling van onderwijs, onderzoek en professionalisering van de docenten.

De opleiding zorgt in het kader van het experiment leeruitkomsten voor een goede intake door een intakecoördinator vanuit de eigen opleiding. Afspraken over de leerroute worden vastgelegd in het onderwijscontract.

De opleiding is nog zoekende hoe ze het flexibel onderwijs moet implementeren. Daar waar studenten het willen/kunnen, biedt de opleiding maatwerk aan. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten door het onderwijs flexibeler te maken.

De huisvesting, de generieke en vakspecifieke materiële voorzieningen en de informatievoorziening zijn op orde en werken ondersteunend aan de studie. De opleiding begeleidt studenten intensief en is nauw betrokken bij hun ontwikkeling.

Gelet op de hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het deskundige docententeam, komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 2 voor de voltijd- en de deeltijdvariant van de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis.

15.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De opleiding hanteert een passende vorm van toetsing van de leeruitkomsten. De gehanteerde methoden en instrumenten zijn geschikt voor leerwegaafhankelijk toetsen en beoordelen. De opleiding hanteert een heldere procedure voor toetsing, waarop de examinatoren zijn voorbereid. De examencommissie heeft daarbij een uitgesproken, proactieve rol. Zij hanteert een adequate methode om te borgen dat leeruitkomsten door individuele studenten worden gerealiseerd en dat examinatoren voldoen aan de vereiste kwalificaties om de leeruitkomsten op een eenduidige wijze te toetsen en beoordelen.

Bevindingen

Systeem van toetsen en beoordelen

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleiding het FLOT-toetsbeleid in haar toetsplan op opleidingsniveau heeft geconcretiseerd. In dit plan wordt de kleur en identiteit van de opleiding ten aanzien van toetsing zichtbaar. De opleiding beschrijft in het toetsplan wat haar doelstellingen en de specifieke uitgangspunten van haar toetsprogramma zijn. Ook bevat het toetsplan de gebruikte toetsvormen, de wijze van kwaliteitsborging en het toetsprogramma.

De opleiding maakt de relatie tussen toetsen en leerdoelen/leeruitkomsten zichtbaar in het KLOTS/BLETS schema. Het KLOTS schema hoort bij de voltijdvariant van de opleiding en het BLETS schema bij de deeltijdvariant. De opleiding werkt met een mix van toetsvormen. De opleiding maakt gebruik van de volgende toetsvormen:

- Performance assessment
- Dossier
- Portfolio assessment
- Kennistoets met gesloten vragen
- Kennistoets met open vragen

De opleiding zorgt er met deze mix voor dat de studenten op verschillende manieren aantonen dat zij de beoogde leerdoelen hebben gerealiseerd. Het auditteam is van oordeel dat de opleiding gebruik maakt van een mooie variatie aan toetsvormen en stelt vast dat het toetsprogramma van de opleiding een samenhangend geheel van toetsen vormt. De opleiding baseert de keuze voor een bepaalde toetsvormen op de te toetsen leerdoelen/leeruitkomsten. Daarnaast houdt de opleiding hierbij rekening met het behouden van een variatie aan toetsvormen binnen de verschillende perioden en de opleiding als geheel. Tijdens de visitatie kwam ten aanzien van toetsing de verbinding tussen APV en vakdidactiek naar voren. Studenten gaven aan meer integratie te wensen. Studenten zijn van mening dat er meer geïntegreerd getoetst kan worden waardoor de samenhang tussen elementen ook duidelijker wordt. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten.

De opleiding zet toetsing in om te bepalen in hoeverre studenten de leerdoelen hebben behaald. Hierbij toetst de opleiding zowel summatief als formatief. De summatieve toetsen liggen vast in het toetsprogramma en zijn vooral de afrondende toetsen van een cursus. Het summatief toetsen kent een oplopende moeilijkheidsgraad. De opleiding hanteert hiervoor de taxonomie van Bloom/Krathwolh. Naarmate studenten verder in de opleiding komen staat het toepassen van kennis steeds meer centraal. Bij het beoordelen van summatieve toetsen maakt de opleiding gebruik van een antwoordmodel, rubric of beoordelingsformulier. Na elke toets biedt de opleiding studenten de mogelijkheid om de toets in te zien. Dit stelt studenten in staat

om van fouten te leren. Dit vormt daarom een onderdeel van formatief toetsen. Formatief toetsen ofwel formatief evalueren wordt steeds meer ingebed in het onderwijsprogramma. Momenteel maakt formatief evalueren vooral onderdeel uit van de leerlijn vakdidactiek. Bij formatief evalueren besteedt de opleiding aandacht aan feedback, bestaande uit feed-up, feedback en feedforward. Ook wordt peerfeedback ingezet om met en van elkaar te leren en wordt retrieval practice toegepast om overdracht van het kortetermijngeheugen naar het langetermijngeheugen te bewerkstelligen.

De opleiding heeft laten zien dat zij met betrekking tot het leerwegaafhankelijk toetsen van de leeruitkomsten in de deeltijdvariant in ontwikkeling is. Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat studenten momenteel nog voornamelijk gebruik maken van de standaard toetsen. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te gaan zetten en de mogelijkheden beter onder de aandacht van studenten te brengen.

Validiteit, betrouwbaarheid en transparantie

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat de opleiding op verschillende manieren zorgt voor een valide, betrouwbare en transparante manier van toetsen en beoordelen. Het toetsplan van de opleiding Geschiedenis bevat afspraken van de opleiding ten aanzien van kwaliteitsborging als aanvulling op en concretisering van het FLOT toetsbeleid. In de afspraken is de gehele Plan, Do, Check, Act cyclus te herkennen.

Alle docenten van de opleiding Geschiedenis hebben tenminste een relevante masteropleiding. Dit maakt dat elke docent, volgens de Fontys regeling 'Basiskwalificatie Onderwijs', toetsbekwaam is. De opleiding maakt gebruik van toetsduo's, bestaande uit twee docenten van de opleiding. In totaal heeft de opleiding zes toetsduo's. Deze toetsduo's screenen toetsen aan de hand van een vast protocol. Ook is er een toetscommissie op het niveau van het cluster Gamma die de kwaliteit van toetsing monitort. Daarnaast vindt er regelmatig intervisie plaats over het afstudeeronderzoek. Begeleiders komen twee keer per jaar bijeen om een aantal afstudeeronderzoeken te bespreken. Tevens organiseert de opleiding regelmatig Student Docent Overleg (SDO) vergaderingen. Tijdens deze vergaderingen wordt gesproken over afzonderlijke onderwijseenheden en de toetsing daarvan. Studenten krijgen de mogelijkheid om feedback te geven. Opmerkingen uit het SDO worden besproken tijdens de opleidingsvergadering. Daar wordt besloten welke aanpassingen en acties eventueel nodig zijn.

Het auditteam heeft ook zelf naar een steekproef van toetsen gekeken en acht deze relevant en passend bij de leerdoelen en leeruitkomsten. Zoals al in het generieke deel van dit rapport is gesteld, is de kleine kwaliteit en het geven van geschreven feedback een aandachtspunt. Dat geldt ook voor de opleiding Geschiedenis, zo blijkt uit de beoordelingsformulieren bij de eindwerken die het auditteam bekeek. De kwaliteit en kwantiteit van de feedback en -forward op de beoordelingsformulieren varieert, zo merkt het auditteam op. Het auditteam benadrukt dat het overgrote deel van de feedback hout snijdt. Toch adviseert het auditteam de opleiding om scherp te blijven op de wijze waarop examinatoren feedback en -forward geven. Zowel het auditteam als de studenten hechten waarde aan uitgebreide en duidelijke feedback en -forward. Ook vereist de nauwkeurigheid van de beoordelingen extra aandacht. Diverse beoordelingsformulieren waren namelijk niet volledig correct ingevuld. Zo ontbraken er gegevens op diverse beoordelingsformulieren en/of waren bepaalde feitelijke aspecten van de eindwerken onterecht als juist beoordeeld op de beoordelingsformulieren. Het auditteam acht het belangrijk dat de docenten met elkaar kalibreren en dat breder trekken dan alleen de twee beoordelaars die betrokken zijn bij de beoordeling van de betreffende student. De opleiding had zelf al geconstateerd dat de feedback aandacht behoeft. De opleiding heeft daarom verplichte feedback en peerfeedback momenten ingevoerd. De opleiding ambieert om dit verder te verbeteren. Het auditteam ondersteunt deze ambitie.

Met betrekking tot feedback gaven studenten aan goede persoonlijke feedback te missen. De feedback is geregeld onduidelijk of sluit niet aan bij de opdracht/rubric. Zowel studenten als docenten geven zelf aan dat de huidige rubrics teveel ruimte voor eigen interpretatie geven. Dat leidt tot onbegrip bij studenten over de feedback. Studenten geven aan behoefte te hebben aan aangescherpte rubrics en mede daarom adviseert het auditteam de opleiding om hier aandacht aan te besteden. Het auditteam moedigt de opleiding aan om studenten te betrekken bij het aanscherpen van de rubrics.

Corona

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding een snelle switch heeft gemaakt van fysiek naar digitaal onderwijs en toetsen. Het auditteam spreekt hier zijn tevredenheid over uit. Wat betreft toetsen had dit niet voor alle toetsen gevolgen. Verschillende toetsen, waaronder onderzoeken, assessments en dossiers, konden op (bijna) dezelfde wijze worden uitgevoerd, ingeleverd en beoordeeld. De opleiding heeft alternatieve toetsen ontwikkeld voor toetsen waarbij wel aanpassingen nodig waren. De alternatieve toetsen zijn voorgelegd aan en goedgekeurd door de examencommissie voordat deze zijn gebruikt.

Weging en Oordeel: voldoet

De tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis heeft met het Toetsbeleidsplan van FLOT en het daarvan afgeleide toetsplan en met het toetsprogramma, de toetsmatrijzen en de rubrics haar toetssysteem goed op orde. De opleiding toetst op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde bekwaamheidseisen en daarvan afgeleide leeruitkomsten en leerdoelen hebben bereikt. Het auditteam adviseert de opleiding om te onderzoeken in hoeverre het mogelijk is om APV en vakspecifieke elementen geïntegreerd te toetsen.

De opleiding werkt aan passende leerwegaafhankelijke toetsen voor de deeltijdstudenten om de leeruitkomsten aan te kunnen tonen. Het auditteam adviseert de opleiding om hier verdere stappen in te zetten. Daar waar mogelijk en/of gewenst kunnen deeltijdstudenten leeruitkomsten laten valideren. Daar is de examencommissie ook bij betrokken.

FLOT zorgt voor adequate professionalisering van de docenten op het gebied van toetsen en beoordelen. Aandachtspunten zijn nog de feedback en feedforward die niet (altijd) zichtbaar zijn op het beoordelingsformulier en het verschil in kwaliteit en kwantiteit hiervan van de feedback. Studenten hebben behoefte aan persoonlijke feedback die aansluit bij de opdracht/rubric. Het auditteam adviseert de opleiding om hier meer aandacht aan te besteden. De student die zelf om feedback vraagt, krijgt dat wel.

De examencommissie met haar verschillende kamers vervult haar borgende rol naar behoren en heeft de afgelopen jaren veel processen op gang gebracht. De toetscommissies spelen een belangrijke rol in de monitoring van de kwaliteit van de toetsen. Aandachtspunt voor de examencommissie is de check op de kleine kwaliteit en de controle of afspraken ook worden nageleefd. Door naar een steekproef van eindwerken te kijken zou de commissie ook zelf een goed beeld kunnen krijgen van de inhoud en het gerealiseerde niveau en de mate waarin de beoordelaars hun oordeel hebben verantwoord en wat de kwaliteit daarvan is.

De kwaliteit van de toetsing in coronatijd is door alle betrokkenen goed bewaakt. De opleiding heeft een snelle switch gemaakt van fysiek naar online toetsen en heeft daarbij de nodige aanpassingen doorgevoerd.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande positieve punten en met in achtneming van de genoemde (kleinere) aandachtspunten tot het oordeel 'voldoet' voor deze standaard voor zowel de voltijd- als de deeltijdvariant van de betreffende opleiding.

15.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De toetsen en eindwerken dragen aantoonbaar bij aan het behalen van de leeruitkomsten.

Bevindingen

In het generieke deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau van de tweedegraads lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk en/of een vervolgopleiding functioneren. Alumni zijn over het algemeen tevreden over de wijze waarop zij zijn voorbereid op het functioneren in de praktijk en/of een vervolgopleiding. Het werkveld spreekt tevens tevredenheid uit en vindt studenten redelijk tot goed startbekwaam. Deze bevindingen zijn onverkort van toepassing op de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het auditteam heeft in totaal van acht studenten van de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in geschiedenis werken met bijbehorende beoordelingsformulieren bestudeerd uit de studie jaren 2019-2020 en 2020-2021. In totaal bekeek het auditteam zes eindwerken en twee tussenproducten. De werken waren verdeeld over de verschillende studie jaren en over de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding. Tevens was er sprake van een representatieve spreiding in beoordelingen. Het auditteam bestudeerde van drie studenten het volledige afstudeerdossier, bestaande uit het portfolio werkplekleren/professioneel handelen (PH), het portfolio onderwijspedagogisch handelen (OPH) en het portfolio vakdidactische ontwerpen (VDO). Van twee studenten bestudeerde het auditteam een tussenproduct en van de overige drie studenten bestudeerde het auditteam één eindwerk, te weten PH, OPH of VDO.

Op basis van de bestudeerde eindwerken concludeert het auditteam dat studenten per afstudeeropdracht een vraagstuk mogen kiezen dat aansluit bij hun eigen praktijk. De bestudeerde eindwerken verschilden dan ook qua thema en aanpak. Zo was er een eindwerk gericht op het leerklimaat en een eindwerk over historische spotprenten. De eindwerken betroffen relevante kleine praktijkonderzoeken met een duidelijke pedagogische respectievelijk vakdidactische insteek. Het auditteam vernam dat studenten worden gestimuleerd om onderzoek zo in te zetten dat het aansluit bij het gekozen vraagstuk en zodoende een aanpak te kiezen die aansluit bij de praktijk. Het auditteam waardeert de aanwezige diversiteit in vraagstukken en aanpakken. In alle eindwerken herkende het auditteam zowel theorie als praktijk, was gebruik gemaakt van relevante en actuele (vak)literatuur en was een zekere onderzoekscomponent aanwezig.

Op basis van de bestudeerde tussenproducten en eindwerken heeft het auditteam zich een beeld gevormd van de gerealiseerde leerresultaten. De bestudeerde eindwerken sluiten volgens het auditteam aan bij hetgeen verwacht mag worden van een opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis. Met andere woorden, de door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. De studenten tonen middels de eindwerken aan dat zij de beoogde leerresultaten behalen en dat zij kunnen denken en handelen op het niveau van een startbekwame leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis, zo oordeelt het auditteam. Ook sprak het auditteam haar tevredenheid uit over de bestudeerde tussenproducten. Het auditteam is van oordeel dat deze tevens

aansluiten bij het te verwachten niveau en de studenten op koers liggen op het beoogde eindniveau te realiseren.

Het auditteam kan zich over het algemeen goed vinden in de beoordelingen die door de examinatoren zijn gegeven. De beoordelingen zijn volgens het auditteam passend en rechtvaardig.

Weging en Oordeel

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden voldoende aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren. Met name vakkennis en samenwerkende houding zijn overtuigend aanwezig. De kernkwaliteiten ondernemende en onderzoekende houding worden door het werkveld eveneens herkend. Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun afstudeerwerken aantonen dat zij beschikken over de competenties van een startbekwaam leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis. De door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. Het auditteam spreekt zijn tevredenheid uit over de diversiteit in de eindwerken qua thema een aanpak, en kan zich over het algemeen goed vinden in de gegeven beoordelingen.

Het auditteam is op grond van bovenstaande van oordeel dat de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis voldoet aan de basiskwaliteit. Zodoende komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 4 voor zowel de voltijd- als de deeltijdvariant van de betreffende opleiding.

16. ALGEMEEN EINDOORDEEL GESCHIEDENIS

Het auditteam is van oordeel dat de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis wordt verzorgd door gedreven en deskundige docenten die met elkaar zorgen voor een stevig curriculumbouwwerk dat studenten de mogelijkheid biedt zich te ontwikkelen tot startbekwame wendbare en initiatiefrijke leraren waaraan het onderwijswerkveld behoefte heeft. Het nieuwe curriculum (2015), waar de opleiding trots op is, wordt door het auditteam gewaardeerd. Het auditteam herkent de duidelijke verbinding van dit curriculum met de praktijk. Het auditteam is tevens te spreken over de balans tussen *knowing history* en *doing history* in het programma. Daarnaast spreekt het auditteam zijn bewondering uit over de wijze waarop de opleiding de switch heeft gemaakt van fysiek naar online onderwijs en toetsen. Tot slot mag de waardering die studenten uitspreken over de opleiding en de docenten niet onbenoemd blijven.

17. AANBEVELINGEN GESCHIEDENIS

- Besteed aandacht aan de verbinding tussen de lessen en toetsing van APV en het vak. Zorg ervoor dat de samenhang meer zichtbaar wordt voor de studenten.
- Zoek zowel in de modules als in de veldwerken meer naar de verbinding tussen de opleidingen binnen het cluster Gamma. Onderzoek de mogelijkheden om meer samenwerking en verbinding te realiseren.
- Zet verdere stappen in de ontwikkeling van de flexibele deeltijd. Bied studenten meer mogelijkheden ten aanzien van flexibel onderwijs volgen en leerwegonafhankelijk toetsen.
- Besteed meer aandacht aan goede persoonlijke feedback die aansluit bij de eisen/rubric van het betreffende vak.
- Blijf aandacht besteden aan taal, onderzoeksvaardigheden en de voorbereiding van studenten op de landelijke kennisbasistoets. Deze onderdelen zijn voor veel studenten een uitdaging.

18. BIJLAGE SCORETABEL GESCHIEDENIS

Scoretabel paneloordelen Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis Fontys Hogescholen voltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

Scoretabel paneloordelen Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis Fontys Hogescholen deeltijd flex	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

VISITATIERAPPORT REGULIERE BEOORDELING + EXPERIMENT LEERUITKOMSTEN

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad in
Godsdienst**
voltijd/deeltijd

Fontys Hogescholen

CROHO nr. 35441

Ontwikkelingen sinds de vorige accreditatie (2015)

In de laatste accreditatiebesluiten over de opleiding is een aantal adviezen ter verbetering geformuleerd. Hieronder volgen de adviezen die gelden voor de opleiding Godsdienst gevolgd door de verbeteracties die vervolgens in gang zijn gezet.

Aanbevelingen	Ondernomen acties
Het auditteam is van oordeel dat de opleiding haar uitgangspunt rond 'zin-interesse' beter kan motiveren en daarbij nauwkeuriger een relatie legt met de kennisbasis. De onderzoekscomponent moet explicieter in de kennisbasis* uitgewerkt worden. (*) deze formulering ('kennisbasis') staat zo in de documenten van NVAO/Hobéon; waarschijnlijk moet hier gelezen worden: curriculum.	De opleiding heeft een vakdidactisch model opgesteld en op basis hiervan leerlijnen geformuleerd. Het curriculum is aan de hand hiervan bijgesteld. Aandacht voor verschillende elementen van de kennisbasis is in het vakdidactisch model opgenomen. De onderzoekscomponent is meegenomen in de herziening van het curriculum.
Het auditteam ziet nadrukkelijk mogelijkheden voor verzwaring op het terrein van onderzoek en theorievorming. De onderzoeksleerlijn moet de opleiding verstevigen. Het auditteam vindt dan ook dat het programma door de verschillende leerlijnen en subleerlijnen soms wat eclectisch oogt. Om te zorgen voor een duidelijkere samenhang in het programma zouden bijvoorbeeld mythe, riten en symbolen nadrukkelijker dan thans het geval is, kunnen terugkeren in de verschillende studieonderdelen.	Voor samenhang is gezorgd door het bovengenoemde vakdidactisch model tot uitgangspunt van de curriculumontwikkeling te nemen. Er is aansluiting gezocht bij FLOT-brede ontwikkelingen m.b.t. de visie op en gestalte van onderzoek. Er zijn modules ontwikkeld waarin expliciet ingegaan wordt op onderzoeksvaardigheden. Bij ieder vak wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van een kritisch-onderzoekende houding.
De opleiding kan meer relevante literatuur opnemen in het curriculum en studenten nieuwsgieriger maken naar verwante, niet verplichte literatuur. Ook anderstalige literatuur is hier een optie.	Bij de uitwerking van de nieuwe modules wordt gebruik gemaakt van en verwezen naar internationale bronnen.
Stroomlijn de thema's in het curriculum, verbind ze met elkaar om te voorkomen dat thema's te veel het karakter krijgen van losse elementen.	Bij de herziening van het curriculum is het vakdidactisch model als convergentiepunt genomen.
Kies voor een veel duidelijkere profilering vanuit een aanpalende wetenschappelijke discipline. Zorg voor meer samenhang en profiel in het curriculum.	Studenten leren religie/levensbeschouwing te zien als levende fenomenen waartoe zij zich dienen te verhouden vanuit een buiten- en binnenperspectief. Een en ander staat binnen het kader van een visie op religieuze educatie waarin interlevensbeschouwelijk dialogiseren centraal staat. De verschillende dimensies van het vakdidactisch model vragen om verdieping vanuit o.a. een filosofisch, ethisch, theologisch en gedragswetenschappelijk perspectief.
Op een aantal onderdelen behoeft het docententeam nog professionalisering, waaronder op de terreinen vakdidactiek en onderzoeksvaardigheden. De opleiding werft momenteel docenten.	Bij het opvullen van vacatures in de afgelopen jaren is gekozen voor versterking op het gebied van vakdidactiek en filosofie.
Breng meer variatie aan in toetsing, toets minder de 'eigen mening' van studenten,	Er is een meer gevarieerd toetsingsaanbod, waarbij meer dan voorheen ingezet wordt op toetsing van elementen uit de kennisbasis.

maar leg meer accent op kennis en inzicht bij het toetsen	
De kwaliteit van de afstudeerproducten beoordeelt het auditteam als wisselend waarbij de onderzoekscomponent binnen het afstudeeronderzoek nog aandacht vraagt. Het auditteam geeft in overweging het beoordelingsformulier uit te breiden met de categorie: 'adequate operationalisering van theoretische concepten'. Twee belangrijke aspecten verdienen hierbij nadrukkelijk aandacht: de empirische cyclus en de gebruikte literatuur. De opleiding zou naar de mening van het auditteam studenten meer gelegenheid moeten bieden om zelfstandig onderzoek uit te voeren en daarbij nadrukkelijk aandacht besteden aan de empirische cyclus.	De zorg voor de kwaliteit van de afstudeerproducten is een generieke zaak. De opleiding volgt FLOT hierin.

19. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GODSDIENST

19.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De visie van de instelling op flexibilisering is vertaald naar een onderwijskundig concept dat is doorgevoerd in de experimenteervariant. De leerresultaten zijn vertaald naar eenheden van leeruitkomsten van maximaal 30 EC, die gezamenlijk en in samenhang de student in staat stellen de leerresultaten te realiseren. Het aantal EC is een uitdrukking van de mate waarin de eenheid van leeruitkomsten bijdraagt aan het realiseren van de leerresultaten (een outputgerichte benadering, zoals vastgelegd in het Besluit experimenten flexibel hoger onderwijs, 8 april 2016).

Leeruitkomsten beschrijven wat een student geacht wordt te weten, te begrijpen en te kunnen toepassen na afronding van een leerperiode. Leeruitkomsten moeten voldoen aan de volgende kwaliteitseisen:

- Leerwegonafhankelijk: ze stellen studenten in staat een eigen leerweg te bepalen.
- Representatief voor de leerresultaten van de opleiding.
- Herkenbaar voor het werkveld.
- Specifiek en meetbaar: ze bieden een eenduidig beoordelingskader bij leerwegonafhankelijke toetsing.
- Transparant: de relatie tussen leerresultaten, eenheden van leeruitkomsten, leeractiviteiten en toetsing is duidelijk.
- Samenhangend: ze vormen een samenhangende eenheid en zijn te onderscheiden van andere (eenheden van) leeruitkomsten.
- Duurzaam: ze zijn op zo'n manier geformuleerd dat ze een aantal jaren gehanteerd kunnen worden.

Bevindingen

De opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst hanteert voor haar onderwijs als leidraad de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. Daarnaast hanteert de opleiding de drie bekwaamheidseisen, zoals in het generieke gedeelte van dit rapport is beschreven.

Vakspecifieke kennisbasis

De vakspecifieke kennisbasis Godsdienst en Levensbeschouwing vormt het fundament voor met name de vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheidseisen. In 2017 heeft een herijking plaatsgevonden van de kennisbasis van de tweedegraadslerarenopleidingen Godsdienst en Levensbeschouwing. Deze herijking was gericht op de inhoud, het niveau en de breedte van de vakinhoudelijke en vakdidactische kennis. De herijking is landelijk gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen. De opleiding Godsdienst ziet conform de visie van FLOT een sterke theoretische basis als een belangrijke factor voor goed leraarschap (De Pijlers en de Plus van FLOT, 2016). Vanuit die visie hecht de opleiding veel belang aan de vakinhoudelijke en vakspecifieke kennisbasis.

De tweedegraadslerarenopleiding kennisbasis Godsdienst en Levensbeschouwing kent de volgende domeinen:

- Domein 1: Funderende wetenschappen: theologie en religiewetenschappen
- Domein 2: Belangrijke levensbeschouwelijke en religieuze tradities en hun bronnen
- Domein 3: Hermeneutiek en communicatie
- Domein 4: Filosofie
- Domein 5: Ethiek en moraal
- Domein 6: Christelijke traditie en geschiedenis
- Domein 7: Sociale wetenschappen
- Domein 8: Vakdidactiek

Eigen profilering/inkleuring

De lerarenopleiding Godsdienst leidt studenten op tot professionals op het gebied van educatie en zingeving, zowel voor de tweedegraads onderwijscontext als voor bredere levensbeschouwelijke contexten. De lerarenopleiding Godsdienst van FLOT is de enige lerarenopleiding in het land die via een geaccrediteerde leerweg professionals aflevert die buiten de onderwijscontext werken aan educatie en zingeving. De opleiding kent dan ook drie afstudeerrichtingen: avo, bgo en levensbeschouwelijk werker. Studenten van de opleiding onderzoeken hoe mensen (inclusief zichzelf) handelen vanuit een bepaalde levensbeschouwelijke positie en brengen dit in de praktijk door hierover in dialoog te gaan met leerlingen en andere betrokkenen. De opleiding biedt vanuit een brede filosofische, theologische en religiewetenschappelijke visie ruimte voor alle levensbeschouwingen.

Contacten/samenwerking werkveld

Naast de contacten die er FLOT-breed zijn met onder andere de Raden van Advies en het Platform Samen Opleiden, onderhouden de docenten van de opleiding Godsdienst zelf ook contacten met vakgenoten en het werkveld. Zo zijn diverse docenten van de opleiding betrokken bij de ontwikkeling van het schoolvak door als auteur en (mede)redacteur betrokken te zijn bij de ontwikkeling van het Handboek Vakdidactiek Levensbeschouwing en Religie en het vaktijdschrift Narthex. Ook participeren docenten in de vakvereniging voor docenten godsdienst en levensbeschouwing (VDLG) en in het landelijke expertisecentrum (LERVO). Tot slot onderhoudt de opleiding contacten met het werkveld en vakgenoten door middel van de werkveldcommissie, het vakdidactisch netwerk, ondersteuningstrajecten op middelbare scholen, onderwijsbesturen, belanghebbenden bij katholiek onderwijs en het landelijk overleg hbo-opleidingen tot leraar Godsdienst.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel het generieke gedeelte van dit rapport. Er is voor de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel 'voldoet'.

19.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven

begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*).

Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De leersituatie en -omgeving zijn passend bij de beoogde leeruitkomsten en bij de behoeften en omstandigheden van (een groep) studenten. De opleiding kan verantwoorden dat de leeractiviteiten en de begeleiding van studenten adequaat zijn om de leeruitkomsten te behalen. De opleiding laat hierbij zien hoe zij rekening houdt met verschillen tussen (groepen) studenten in kennis, ervaring, tijd, loopbaandoelen en omstandigheden.

Docenten (instructeurs, begeleiders e.d.) zijn aantoonbaar competent om studenten te begeleiden, bijvoorbeeld bij de keuze voor en vormgeving van leeractiviteiten.

De student voldoet aan de wettelijke instroomeisen. Uit een intake-assessment kan blijken dat de student de opleiding versneld kan doorlopen. Onvolledige opleidingen bepalen op grond van een toelatingsonderzoek of de student toelaatbaar is en voor welk traject de toegelaten student in aanmerking komt.

De opleiding en de student maken vooraf expliciete, inhoudelijke afspraken over de invulling van het individuele opleidingstraject per eenheid van leeruitkomsten en de begeleiding daarvan door de docent. Daarmee is inzichtelijk hoe de student in staat is de leeruitkomsten te realiseren. Als een praktijkorganisatie betrokken is, leggen opleiding, student en praktijkorganisatie de afspraken vast in een overeenkomst. Een tripartite overeenkomst is verplicht voor duale opleidingen en wenselijk voor deeltijdse opleidingen. Hierin komen onder meer aan de orde: de beschrijving van de inhoud van de leeractiviteiten binnen de eenheid, de aard en frequentie van de begeleiding en de wijze van toetsing en, indien van toepassing, afspraken tussen de opleiding en de praktijkorganisatie over bijscholing van praktijkbegeleiders. De student is mede-eigenaar van het leerproces en daarmee van de invulling van de overeenkomst en afspraken.

De opleiding verantwoordt hoe docenten tot een eenduidige interpretatie van leeruitkomsten komen. De opleiding heeft een gestructureerde praktijk van kwaliteitsborging van opleidingstrajecten van individuele studenten en versterking ervan door tussentijdse evaluatie en verbetering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, APV, werkplekleren/samen opleiden, onderzoek, keuzevrijheid, instroom/doorstroom, experiment leeruitkomsten, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Inhoud en vormgeving programma

Opzet en inhoud van het vakspecifieke programma Godsdienst

Het opleidingsspecifieke programma van de lerarenopleiding Godsdienst is recent vernieuwd. Het huidige programma wordt sinds 2020-2021 uitgevoerd. De aanbevelingen van de vorige

accreditatie om meer samenhang tussen vakinhoud en vakdidactiek te realiseren, deelname van FLOT aan de pilot flexibilisering deeltijd en een opdracht vanuit de FLOT directie om meer integratie tot stand te brengen tussen de opleiding en de minor Filosofie en Ethiek hebben uiteindelijk geleid tot het nieuwe programma. Het nieuwe programma kent een modulair curriculum met een sterke samenhang tussen voltijd en deeltijd. Het auditteam spreekt hier zijn waardering over uit.

Het nieuwe curriculum is gebaseerd op een vakdidactisch model waarin kennis-, houdings- en vaardigheidsaspecten van de opleiding tot leraar Godsdienst/levensbeschouwing in samenhang zijn gebracht. De samenhang maakt dat vakinhoud en vakdidactiek hand in hand gaan. Het curriculum is volledig gebaseerd op de kennis, houding en vaardigheden die studenten zich eigen moeten maken en die centraal staan binnen het schoolvak godsdienst.

Interlevensbeschouwelijk hermeneutiseren staat centraal binnen het vakdidactisch model. Deze competentie bestaat uit een aantal deelcompetenties:

- de zindimensie herkennen en bevragen;
- het gebruiken van concepten van zin;
- kritisch omgaan met bronnen van zin;
- het gebruiken van oriëntatiekennis van zin;
- levensbeschouwelijk contextualiseren;
- levensbeschouwelijk communiceren.

De deelcompetenties kunnen worden onderverdeeld in verschillende categorieën:

- zininteresse;
- levensbeschouwelijke vaardigheden;
- levensbeschouwelijke kennis;
- inzicht in de bijzondere aard van levensbeschouwelijke kennis.

In de KLOTS (Kwalificaties, Leerdoelen, Onderwijseenheid, Toetsing, Studiepunten) en BLETs (Bekwaamheidseisen, Leeruitkomsten, Eenheid van leeruitkomsten, Toetsing, Studiepunten) schema's heeft de opleiding de koppeling gemaakt tussen de kwalificaties/bekwaamheidseisen, de leerdoelen/leeruitkomsten en de vakspecifieke onderdelen van het programma. Het auditteam constateert op basis van deze overzichten dat de opleiding ervoor zorgt dat de studenten die de studie doorlopen de beoogde bekwaamheidseisen kunnen ontwikkelen. In het programma komen de domeinen en subdomeinen van de kennisbasis aan de orde.

Het opleidingsspecifieke programma van de opleiding Godsdienst bestaat uit drie fasen, te weten de propedeuse, de hoofdfase en de afstudeerfase. In de propedeuse worden de studenten ingeleid in de eigen benaderingswijze van de opleiding, in de taal die hoort bij deze benaderingswijze en in de eigenheid van het schoolvak godsdienst. De daaropvolgende hoofdfase is vooral gericht op het verdiepen van vakinhoud en vakdidactiek. In de afsluitende afstudeerfase staan professioneel handelen en de afstudeerproducten centraal.

Excursies vormen een belangrijk onderdeel van het programma van de opleiding. Door middel van excursies geeft de opleiding handen en voeten aan levensbeschouwelijke verschijnselen. Voorbeelden van excursies zijn een bezoek aan een mandir, kerk, moskee, wereldwinkel of spirituele plek in de stad.

Onderzoek komt zowel in het generieke als het opleidingsspecifieke programma aan de orde. Binnen het opleidingsspecifieke gedeelte leren studenten om:

- levensbeschouwelijke bronnen kritisch te lezen en bevragen;
- de levensbeschouwelijke achtergrond van fenomenen, zichzelf, leerlingen en andere personen met wie zij beroepsmatig te maken hebben systematisch in kaart te brengen;
- in reflectie op hun onderwijspraktijk een vakdidactische uitdaging te bepalen waarmee zij in de afstudeerfase met ontwerponderzoek aan de slag gaan;

- onderwijs te ontwerpen met het oog op in de praktijk ervaren behoeften.

Met betrekking tot het programma kwam tijdens de gesprekken ook nadrukkelijk de kwaliteit van de APV-lessen aan de orde. De opleiding Godsdienst heeft geen eigen APV-docenten. Studenten sluiten aan bij de APV-lessen van andere opleidingen. Studenten van de opleiding Godsdienst gaven aan dat er grote verschillen zijn in kwaliteit tussen de docenten en daardoor tussen de lessen. Er is geen sprake van een eenduidige aanpak en ook de inhoud van de lessen verschilt. Studenten geven aan dat docenten elkaar geregeld tegenspreken. Het auditteam moedigt de opleiding Godsdienst aan om hier aandacht aan te besteden en de kwaliteitsverschillen te beperken.

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de studenten van de opleiding Godsdienst op stage niet altijd een werkplekbegeleider hebben die bevoegd is om godsdienst/levensbeschouwing te geven. Zo lopen diverse studenten stage in het vo en geven daar het vak mens en maatschappij. Hun werkplekbegeleiders zijn soms niet bevoegd om godsdienst/levensbeschouwing te geven, maar bijvoorbeeld voor aardrijkskunde of geschiedenis. Het auditteam begrijpt dat het wellicht niet haalbaar is om te garanderen dat alle werkplekbegeleiders, waarbij studenten terecht komen, altijd bevoegd zijn om godsdienst/levensbeschouwing te geven. Het auditteam beveelt de opleiding aan om hier wel oog voor te hebben en aandacht aan te besteden. Het auditteam adviseert de opleiding om studenten die geen godsdienst/levensbeschouwing bevoegde werkplekbegeleider hebben te laten bezoeken door een vakdidacticus vanuit de opleiding. Dit naast of in plaats van het lesbezoek van de instituutsopleider.

Daarnaast kwam de verbinding tussen de verschillende opleidingen van het cluster Gamma tijdens de visitatie aan de orde. De opleidingen blijken op verschillende manieren verbinding te realiseren. Docenten treffen elkaar op de gang, bij het project Leraren onderzoek eigen praktijk (LOEP), in het Gamma café en in de toetscommissie Gamma. Ook blijkt uit de zelfevaluatie dat het onderdeel Mens en maatschappij gamma-breed is georganiseerd. Studenten werken over de grenzen van hun eigen discipline samen. In de organisatie en uitvoering van deze module speelt een docent van de opleiding Godsdienst een rol.

Internationale component

Het auditteam stelt op basis van de documentatie en gesprekken tijdens de visitatie vast dat internationalisering op diverse manieren terugkomt in de opleiding. Zo zijn er modules en eenheden van leeruitkomsten waarbij aandacht is voor internationale oriëntatie. Daarnaast onderhoudt de opleiding contact met Belgische opleidingen en neemt de opleiding deel aan een Belgisch-Nederlands vakdidactisch netwerk. Ook heeft de opleiding oog voor ontwikkelingen buiten Nederland ten aanzien van vakinhoud en vakdidactiek. Tot slot leren studenten binnen de opleiding op het gebied van houding, vaardigheden en kennis om op kleinere en grotere schaal fenomenen te verstaan vanuit hun sociaal-culturele context en dienovereenkomstig te handelen.

Naast de aandacht die de opleiding besteedt aan internationalisering, heeft de opleiding oog voor interculturele aspecten en persoonsontwikkeling. Zo besteedt de opleiding aandacht aan interlevensbeschouwelijk communiceren en dialogiseren. Studenten leren hoe zij bepaalde gesprekken kunnen aangaan en leiden. Tijdens de lessen wordt gebruik gemaakt van praktijkvoorbeelden die direct toepasbaar zijn in de stage, zo merken studenten op. Studenten spreken van goede voorbeelden, veel oefenen en veel met elkaar in gesprek gaan. Studenten voegen hieraan toe dat actualiteiten centraal staan binnen veel lessen en uitvoerig worden besproken. Studenten geven aan zich goed voorbereid te voelen om gevoelige (culturele) thema's te bespreken met hun leerlingen. Het auditteam stelt vast dat de opleiding op een passende en waardevolle wijze aandacht besteedt aan interculturele aspecten.

Keuzevrijheid/zelfregie

Studenten hebben aan het einde van studiejaar 3 een keuzemodule (15 EC). Zoals aangegeven in het generieke gedeelte van dit rapport vindt het auditteam dit beperkt. Ook studenten van de opleiding Godsdienst gaven aan behoefte te hebben aan meer keuzeruimte. Tijdens de visitatie benoemden studenten concreet dat er weinig keuzemogelijkheden zijn gezien de meeste keuzemodules 30 EC zijn. De beperkte mogelijkheden die over blijven zijn snel vol waardoor de keuze van studenten nog verder wordt beperkt. De docenten die het auditteam sprak gaven tevens aan het zonde te vinden dat de keuzemogelijkheden van studenten beperkt zijn. Docenten vinden het met name erg jammer dat de keuzeruimte van studenten beperkt is gezien zij zelf de minor filosofie en ethiek (30 EC) verzorgen. De docenten spreken trots over deze minor en geven aan dat veel studenten van buiten de eigen opleiding deze minor (willen) volgen.

Eén van de keuzemodules is Levensbeschouwelijk werk. Deze module is in principe toegankelijk voor alle studenten van de opleiding Godsdienst en studenten van andere opleidingen.

Daarnaast functioneert deze module als een schakelmodule naar de derde afstudeerrichting: levensbeschouwelijk werker. Studenten die deze afstudeerrichting kiezen, dienen de keuzemodule Levensbeschouwelijk werk te volgen. In deze module maken studenten kennis met de context van levensbeschouwelijk werk, bijvoorbeeld binnen de zorg, samenleving of rouw.

Deeltijd (flexibilisering)

De eenheden van leeruitkomsten van de deeltijd en de modules van de voltijd corresponderen met elkaar. Modules en eenheden van leeruitkomsten dekken dezelfde inhoud en hebben dezelfde naam. Dit maakt dat deeltijdstudenten voor het aantonen van eenheden van leeruitkomsten de gelijknamige modules van de voltijd kunnen volgen. Wat betreft vakdidactiek is de deeltijddopleiding concentrisch opgebouwd. Dit betekent dat studenten leeruitkomsten op een hoger niveau kunnen aantonen en daarmee ook de leeruitkomsten op een lager niveau aantonen.

De opleiding heeft de afgelopen jaren hard gewerkt aan het flexibiliseren van de deeltijddopleiding. Het auditteam spreekt zijn tevredenheid uit over de stappen die de opleiding tot op heden heeft gezet. Ook deeltijdstudenten waarderen de flexibiliteit die de opleiding hen biedt. Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleiding, ondanks de stappen die al zijn gezet, nog zoekende is in het vormgeven en implementeren van volledig flexibel onderwijs en leerwegaafhankelijke toetsing. Momenteel is de deeltijd flexibilisering nog vooral gebaseerd op het bieden van maatwerk aan individuele studenten. Het auditteam adviseert de opleiding om hier verdere stappen in te zetten.

Studeerbaarheid/studievoortgang

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding niet geheel tevreden is met de gerealiseerde rendementen. Studenten vallen vanwege diverse redenen uit. Zo speelt de persoonlijke ontwikkeling binnen deze opleiding een grote rol en matcht dat niet altijd met het lopen van een stage vroeg in de opleiding. Ook zijn er studenten die door willen stromen naar de universiteit. Dit maakt dat het rendement minder hoog is. De opleiding besteedt veel aandacht aan het realiseren van een veilige en prettige sfeer. Daarnaast acht de opleiding het van toegevoegde waarde om studenten van elkaar te laten leren. Dit is gezien het geringe studentenaantal een uitdaging. De opleiding heeft er daarom voor gekozen om de voltijd en de deeltijd op maandag samen les te geven. Ook nemen studenten deel aan bijeenkomsten van de minor filosofie en ethiek. Daarnaast sluiten de studenten voor APV aan bij de andere opleidingen uit het cluster Gamma. Tot slot nemen studenten deel aan het onderdeel mens en maatschappij. Dit onderdeel is gamma breed georganiseerd. Het auditteam spreekt zijn waardering uit over de wijze waarop de opleiding studenten samenbrengt.

De opleiding in corona-tijd

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding het onderwijs snel heeft omgezet van fysiek naar online onderwijs naar aanleiding van de coronacrisis. Zowel docenten als studenten spraken hun tevredenheid uit over de wijze waarop het onderwijs is voortgezet ten tijde van corona. Docenten waren beschikbaar en benaderbaar voor vragen en voor begeleiding van de studenten. Wel geven docenten aan dat er feitelijk ruimte was om binnen de Coronabeperkingen op de campus aan de kleine groepen van de opleiding onderwijs te geven, maar dat zij van deze mogelijkheid geen gebruik mochten maken. Dit maakt dat zij van mening zijn dat het onderwijs tijdens de coronacrisis beter had gekund. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de docenten van de opleiding voornemens zijn het onderwijs weer voort te zetten op de 'oude' fysieke wijze. Het auditteam begrijpt dat bepaalde onderwerpen minder geschikt zijn om online aan de orde te stellen. Desondanks beveelt het auditteam de opleiding aan om te bespreken welke onderdelen van de werkwijze ten tijde van het coronavirus wellicht wel toepasbaar en van toegevoegde waarde zijn. Denk aan het voeren van individuele (online) begeleidingsgesprekken.

Voorzieningen

De opleiding beschikt over de benodigde voorzieningen om de opleiding te verzorgen. Wel geven studenten aan dat er meer aandacht uit mag gaan naar de digitale mogelijkheden die benut kunnen worden binnen het godsdienstonderwijs. Dit is volgens studenten momenteel in zeer beperkte mate aanwezig binnen de opleiding. Het auditteam adviseert de opleiding om hier meer aandacht aan te besteden.

De studiebegeleiding van de voltijdstudenten wordt uitgevoerd door twee personen. Er is één studieloopbaanbegeleider voor de propedeuse en één studieloopbaanbegeleider voor de hogere jaren. Met name in het eerste jaar, ofwel de propedeuse, is er veel aandacht voor begeleiding van studenten. Studenten leren meer over de wereld van het hbo en krijgen ondersteuning op het gebied van studievaardigheden. Ook op sociaal-emotioneel vlak bieden de studieloopbaanbegeleiders begeleiding aan studenten. In de hogere jaren treedt de studieloopbaanbegeleider meer op als coach. Studenten in deeltijdopleiding worden begeleid door een coach. De begeleiding is hierbij met name gericht op het uitstippelen van een passende leerroute. Zowel de studenten als de leden van het auditteam zijn tevreden over de wijze waarop de opleiding studenten (persoonlijk) begeleidt.

Personeel

Uit de documentatie blijkt dat de opleiding wordt verzorgd door acht docenten, die allemaal een filosofische en/of theologische achtergrond hebben. Diverse teamleden hebben ervaring met educatie binnen en buiten het tweedegraadsgebied. Daarnaast zijn meerdere teamleden expert op het gebied van (vak)didactiek. Verschillende docenten zijn actief als instituutsopleider, publiceren binnen het vakgebied Levensbeschouwing, Filosofie en Ethiek, zijn betrokken als auteur en (mede)redacteur bij een vaktijdschrift, participeren in vakverenigingen en onderhouden contacten met het werkveld.

Studenten omschrijven de docenten als zeer (persoonlijk) betrokken. Dit maakt dat de opleiding warm en vertrouwd voelt, zo merken studenten op. Verder kenmerken studenten de docenten als enthousiast, deskundig, bereikbaar, welwillend en ervaren. De band tussen studenten en docenten is goed tot zeer goed. Studenten geven aan altijd binnen te kunnen lopen in de docentenkamer. Docenten staan altijd voor hen klaar en zijn bereid hen te helpen waar nodig.

Weging en Oordeel: voldoet

Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Godsdienst wordt verzorgd door een open, toegankelijk, behulpzaam en deskundig team van docenten. FLOT/de opleiding zorgt voor voldoende formele en informele professionalisering.

De studenten zijn tevreden tot zeer tevreden over hun docenten.

De opleiding zorgt voor een sterk opgebouwd praktijkgericht onderwijsprogramma met vier leerlijnen. Hierin krijgen de studenten voldoende mogelijkheden hun bekwaamheden, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De zogenoemde 'Pijlers en de plus van FLOT' zijn duidelijk terug te zien in de curricula. Het auditteam adviseert FLOT om bij de implementatie van het domeinplan dit sterk opgebouwde en recent vernieuwde onderwijsprogramma als uitgangspunt te nemen bij eventuele curriculumvernieuwingen.

De APV-leerlijn zit inhoudelijk goed in elkaar met een actuele focus op de huidige beroepspraktijk van de leraar, maar er zijn wel verschillen in de kwaliteit van de lessen. Een wens van de studenten is de lessen APV just-in-time te kunnen volgen en/of de mogelijkheid te krijgen om op meerdere momenten in het jaar in te kunnen schrijven voor deze lessen. Het auditteam adviseert de opleiding om aandacht te besteden aan de kwaliteit van de APV-lessen.

FLOT kent inmiddels een elftal partnerschappen met ruim 100 opleidingsscholen waarmee zij in de leerlijn Werkplekleren samenwerkt in het samen opleiden. Het percentage studenten dat hier stage loopt is nog een aandachtspunt. Het is belangrijk dat FLOT er voor zorgt dat dit percentage vlug toeneemt, daar het samen leren en werken en samen onderzoeken op deze opleidingsscholen voor alle studenten van meerwaarde is. Met betrekking tot stage adviseert het auditteam de opleiding Godsdienst om studenten die geen godsdienst/levensbeschouwing bevoegde werkplekbegeleider hebben te laten bezoeken door een vakdidacticus vanuit de opleiding. Naast of in plaats van het lesbezoek van de instituutsopleider.

Via de vakinhoudelijke leerlijn en de vakdidactische leerlijn ontwikkelen de studenten ook de kennis en vaardigheden die zij nodig hebben om in de scholen godsdienst/levensbeschouwing te kunnen geven.

Het ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding komt geïntegreerd in de verschillende leerlijnen, voldoende aan bod. Het regelmatig laten uitvoeren van kort-cyclische onderzoekjes is hierbij een interessante insteek.

De omvang van de huidige verdiepingsruimte (15 EC) vraagt met het oog op het opleiden van wendbare leraren nog aandacht. Studenten zouden zich ook elders moeten kunnen aanmelden voor andersoortige verdiepings- en/of verbredingsmodules van 30 EC.

De opleiding besteedt voldoende aandacht aan de internationale component, zo stelt het auditteam vast.

Een sterk element is de nauwe betrokkenheid van de vier lectoraten bij de ontwikkeling van onderwijs, onderzoek en professionalisering van de docenten.

De opleiding zorgt in het kader van het experiment leernutkomsten voor een goede intake door een intakecoördinator vanuit de eigen opleiding. Afspraken over de leerroute worden vastgelegd in het onderwijscontract.

De opleiding heeft al waardevolle stappen gezet, maar is nog zoekende hoe ze volledig flexibel onderwijs moet implementeren. Daar waar studenten het willen/kunnen, biedt de opleiding maatwerk aan. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten door het onderwijs flexibeler te maken.

De huisvesting, de generieke en vakspecifieke materiële voorzieningen en de informatievoorziening zijn op orde en werken ondersteunend aan de studie. Wel merken

studenten op dat er beperkt aandacht is voor de digitale mogelijkheden die verbonden zijn aan het vak godsdienst. Het auditteam adviseert de opleiding om hier meer aandacht aan te besteden.

Gelet op de hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het deskundige docententeam, komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 2 voor de voltijd- en de deeltijdvariant van de tweedegraads lerarenopleiding Godsdienst.

19.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De opleiding hanteert een passende vorm van toetsing van de leeruitkomsten. De gehanteerde methoden en instrumenten zijn geschikt voor leerwegaafhankelijk toetsen en beoordelen. De opleiding hanteert een heldere procedure voor toetsing, waarop de examinatoren zijn voorbereid. De examencommissie heeft daarbij een uitgesproken, proactieve rol. Zij hanteert een adequate methode om te borgen dat leeruitkomsten door individuele studenten worden gerealiseerd en dat examinatoren voldoen aan de vereiste kwalificaties om de leeruitkomsten op een eenduidige wijze te toetsen en beoordelen.

Bevindingen*Systeem van toetsen en beoordelen*

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleiding Godsdienst het FLOT-toetsbeleid in haar toetsplan op opleidingsniveau heeft geconcretiseerd. In dit plan wordt de kleur en identiteit van de opleiding ten aanzien van toetsing zichtbaar. De opleiding beschrijft in het toetsplan wat haar doelstellingen en de specifieke uitgangspunten van haar toetsprogramma zijn. Ook bevat het toetsplan de gebruikte toetsvormen, de wijze van kwaliteitsborging en het toetsprogramma.

De opleiding maakt de relatie tussen toetsen en leerdoelen/leeruitkomsten zichtbaar in het KLOTS/BLETS-schema. Het KLOTS-schema hoort bij de voltijdvariant van de opleiding en het BLETS schema bij de deeltijdvariant. De opleiding werkt met een mix van toetsvormen. De opleiding maakt onder andere gebruik van de volgende toetsvormen:

- Beroepsproduct
- Kennis toets met open vragen
- Zelfbeoordeling
- Casustoets
- Dossier
- Essay
- Portfolio assessment

De opleiding zorgt er met deze mix voor dat de studenten op verschillende manieren aantonen dat zij de beoogde leerdoelen/leeruitkomsten hebben gerealiseerd. Het auditteam is van oordeel dat de opleiding gebruik maakt van een mooie variatie aan toetsvormen en stelt vast dat het toetsprogramma van de opleiding een samenhangend geheel van toetsen vormt. De opleiding baseert de keuze voor een bepaalde toetsvorm op drie uitgangspunten. Ten eerste dient de toetsvorm aan te sluiten bij de te toetsen leerdoelen/leeruitkomsten. Het auditteam is van oordeel dat de gekozen toetsvormen passend zijn voor de te toetsen leerdoelen/leeruitkomsten. Ten tweede houdt de opleiding bij het kiezen van een toetsvorm rekening met de studeerbaarheid voor de studenten. De opleiding houdt hierbij rekening met het behouden van een variatie aan toetsvormen binnen de verschillende perioden en de opleiding als geheel. Hierdoor krijgen studenten niet te vaak dezelfde toetsvorm en worden studenten op verschillende kwaliteiten aangesproken. Ook probeert de opleiding hierbij het aantal summatieve toetsen te beperken. Tot slot neemt de opleiding de belastbaarheid van de docenten in overweging bij het bepalen van de toetsvorm. Aangezien het een kleinschalige opleiding is, wordt hier nadrukkelijk rekening mee gehouden.

De opleiding maakt gebruik van zowel summatief als formatief toetsen. De summatieve toetsen liggen vast in het toetsprogramma en zijn de afrondende toetsen van een module. Aan de hand

van deze toetsen wordt bepaald in hoeverre een student de leerdoelen heeft behaald. Bij het beoordelen van summatieve toetsen maakt de opleiding gebruik van een rubric of beoordelingsmodel. Studenten hebben de mogelijkheid om de ingevulde rubric in te zien en deze met de betreffende docent te bespreken. Dit stelt studenten in staat om van fouten te leren. Deze inzage vormt daarom een onderdeel van formatief toetsen. Formatief toetsen maakt daarnaast onderdeel uit van de lessen. Studenten maken tijdens elke cursus kleinere opdrachten. Aan de hand hiervan kunnen zij zien waar zij in het onderwijsleerproces staan.

De opleiding heeft laten zien dat zij met betrekking tot het leerwegaafhankelijk toetsen van de leeruitkomsten in de deeltijdvariant in ontwikkeling is. Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat studenten momenteel nog voornamelijk gebruik maken van de standaard toetsen. Het auditteam moedigt de opleiding aan om verdere stappen te zetten ten aanzien van leerwegaafhankelijk toetsen.

Validiteit, betrouwbaarheid en transparantie

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat de opleiding op verschillende manieren zorgt voor een valide, betrouwbare en transparante manier van toetsen en beoordelen. Het toetsplan van de opleiding Godsdienst bevat afspraken van de opleiding ten aanzien van kwaliteitsborging als aanvulling op en concretisering van het FLOT toetsbeleid.

De opleiding maakt ten eerste gebruik van het vier-ogen-principe. Rubrics worden altijd door tenminste twee docenten opgesteld of gecontroleerd door een andere docent. Docenten ontwikkelen de toetsen en bijbehorende beoordelingsmodellen zelf. Zij maken hierbij gebruik van de toetsmatrijs. Vervolgens worden de toets en het beoordelingsformulier gecontroleerd door een andere docent. Deze docent voert deze controle uit op basis van de toetsmatrijs en de leerdoelen. Daarnaast biedt de opleiding studenten de mogelijkheden om feedback te geven op de toetsing. De opleiding organiseert onder andere de paration-evaluatie, het SDO en besprekingen van toetsen. Tot slot is een docent van de opleiding lid van de toetscommissie op het niveau van het cluster Gamma. Deze commissie monitort de kwaliteit van toetsing binnen het cluster.

Het auditteam heeft ook zelf naar een steekproef van toetsen gekeken en acht deze relevant en passend bij de leerdoelen en leeruitkomsten. Zoals al in het generieke deel van dit rapport is gesteld, is de kleine kwaliteit en het geven van geschreven feedback een aandachtspunt. Dat geldt ook voor de opleiding Godsdienst, zo blijkt uit de beoordelingsformulieren bij de eindwerken die het auditteam bekeek. De kwaliteit en kwantiteit van de feedback en -forward op de beoordelingsformulieren varieert, zo merkt het auditteam op. Het auditteam adviseert de opleiding om scherp te blijven op de wijze waarop examinatoren schriftelijke feedback en -forward geven. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de docenten zeer welwillend zijn om studenten te ondersteunen. Studenten ontvangen zodoende tijdens het proces uitvoerig feedback. Zowel het auditteam als de studenten spreken hier hun tevredenheid over uit. Desondanks benadrukt het auditteam het belang van schriftelijke feedback en -forward.

Weging en Oordeel: voldoet

De tweedegraads lerarenopleiding Godsdienst heeft met het Toetsbeleidsplan van FLOT en het daarvan afgeleide toetsplan en met het toetsprogramma, de toetsmatrijzen en de rubrics haar toetssysteem goed op orde. De opleiding toetst op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde bekwaamheidseisen en daarvan afgeleide leeruitkomsten en leerdoelen hebben bereikt.

De opleiding werkt aan passende leerwegaafhankelijke toetsen voor de deeltijdstudenten om de leeruitkomsten aan te kunnen tonen. Er zijn al verschillende mogelijkheden, maar studenten maken hier in beperkte mate gebruik van. Zodoende adviseert het auditteam de opleiding om

hier verdere stappen in te zetten. Daar waar mogelijk en/of gewenst kunnen deeltijdstudenten leeruitkomsten laten valideren. Daar is de examencommissie ook bij betrokken.

FLOT zorgt voor adequate professionalisering van de docenten op het gebied van toetsen en beoordelen. Aandachtspunten zijn nog de feedback en feedforward die niet (altijd) zichtbaar zijn op het beoordelingsformulier en het verschil in kwaliteit en kwantiteit hiervan van de feedback. De student die zelf om feedback vraagt, krijgt dat wel.

De examencommissie met haar verschillende kamers vervult haar borgende rol naar behoren en heeft de afgelopen jaren veel processen op gang gebracht. De toetscommissies spelen een belangrijke rol in de monitoring van de kwaliteit van de toetsen. Aandachtspunt voor de examencommissie is de check op de kleine kwaliteit en de controle of afspraken ook worden nageleefd. Door naar een steekproef van eindwerken te kijken zou de commissie ook zelf een goed beeld kunnen krijgen van de inhoud en het gerealiseerde niveau en de mate waarin de beoordelaars hun oordeel hebben verantwoord en wat de kwaliteit daarvan is. De kwaliteit van de toetsing in coronatijd is door alle betrokkenen goed bewaakt.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande positieve punten en met in achtneming van de genoemde (kleinere) aandachtspunten tot het oordeel 'voldoet' voor deze standaard voor zowel de voltijd- als de deeltijdvariant van de betreffende opleiding.

19.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De toetsen en eindwerken dragen aantoonbaar bij aan het behalen van de leeruitkomsten.

Bevindingen

In het generieke deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau van de tweedegraads lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk en/of een vervolgopleiding functioneren. Alumni zijn over het algemeen tevreden over de wijze waarop zij zijn voorbereid op het functioneren in de praktijk en/of een vervolgopleiding. Het werkveld spreekt tevens zijn tevredenheid uit en vindt studenten redelijk tot goed startbekwaam. Deze bevindingen zijn onverkort van toepassing op de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het auditteam heeft in totaal van acht studenten van de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst werken met bijbehorende beoordelingsformulieren bestudeerd uit de studie jaren 2019-2020 en 2020-2021. In totaal bekeek het auditteam zeven eindwerken en één tussenproduct. De werken waren verdeeld over de verschillende studie jaren en over de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding. Tevens was er sprake van een representatieve spreiding in beoordelingen. Het auditteam bestudeerde van drie studenten het volledige afstudeerdossier, bestaande uit het portfolio werkplekleren/professioneel handelen (PH), het portfolio onderwijspedagogisch handelen (OPH) en het portfolio vakdidactische ontwerpen (VDO). Van één student bestudeerde het auditteam een tussenproduct en van de overige vier studenten bestudeerde het auditteam één eindwerk, te weten PH, OPH of VDO.

Op basis van de bestudeerde eindwerken concludeert het auditteam dat studenten per afstudeeropdracht een vraagstuk mogen kiezen dat aansluit bij hun eigen praktijk. De bestudeerde eindwerken verschilden dan ook qua thema en aanpak. Zo was er een eindwerk gericht op het telefoongebruik in de klas en een eindwerk over de bevordering van het leren voor de lerenden. De eindwerken gaan over relevante, waardevolle vraagstukken, zo merkt het auditteam op. De eindwerken betroffen relevante kleine praktijkonderzoeken met een duidelijke pedagogische respectievelijk vakdidactische insteek. Het auditteam vernam dat studenten worden gestimuleerd om onderzoek zo in te zetten dat het aansluit bij het gekozen vraagstuk en zodoende een aanpak te kiezen die aansluit bij de praktijk. Het auditteam waardeert de aanwezige diversiteit in vraagstukken en aanpakken. In alle eindwerken herkende het auditteam zowel theorie als praktijk, was gebruik gemaakt van relevante en actuele (vak)literatuur en was een zekere onderzoekscomponent aanwezig.

Op basis van de bestudeerde eindwerken heeft het auditteam zich een beeld gevormd van de gerealiseerde leerresultaten. De bestudeerde eindwerken sluiten volgens het auditteam aan bij hetgeen verwacht mag worden van een opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst. Met andere woorden, de door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. De studenten tonen middels de eindwerken aan dat zij de beoogde leerresultaten behalen en dat zij kunnen denken en handelen op het niveau van een startbekwame leraar voortgezet onderwijs van de tweede

graad in Godsdienst, zo oordeelt het auditteam. Ook sprak het auditteam zijn tevredenheid uit over de bestudeerde tussenproducten. Het auditteam is van oordeel dat deze tevens aansluiten bij het te verwachten niveau en de studenten op koers liggen op het beoogde eindniveau te realiseren.

Het auditteam kan zich over het algemeen goed vinden in de beoordelingen die door de examinatoren zijn gegeven. De beoordelingen zijn volgens het auditteam passend en rechtvaardig.

Weging en Oordeel

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden voldoende aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren. Met name vakkennis en samenwerkende houding zijn overtuigend aanwezig. De kernkwaliteiten ondernemende en onderzoekende houding worden door het werkveld eveneens herkend. Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun afstudeerwerken aantonen dat zij beschikken over de competenties van een startbekwaam leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst. De door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. Het auditteam spreekt zijn tevredenheid uit over de diversiteit in de eindwerken qua thema een aanpak, en kan zich over het algemeen goed vinden in de gegeven beoordelingen.

Het auditteam is op grond van bovenstaande van oordeel dat de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst voldoet aan de basiskwaliteit. Zodoende komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 4 voor zowel de voltijd- als de deeltijdvariant van de betreffende opleiding.

20. ALGEMEEN EINDOORDEEL GODSDIENST

Het auditteam is van oordeel dat de tweedegraads lerarenopleiding Godsdienst wordt verzorgd door gedreven en deskundige docenten die met elkaar zorgen voor een stevig curriculumbouwwerk dat studenten de mogelijkheid biedt zich te ontwikkelen tot startbekwame wendbare en initiatiefrijke leraren waaraan het onderwijswerkveld behoefte heeft. Het auditteam kenmerkt de opleiding als kleinschalig, veilig en warm. Docenten en studenten en studenten onderling hebben een goede tot zeer goede band. Er is een goede sfeer en de persoonlijke ontwikkeling van studenten tot goede docenten staat centraal. Het auditteam spreekt zijn waardering uit over de wijze waarop de opleiding studenten samenbrengt. Ondanks de kleinschaligheid van de opleiding worden studenten in staat gesteld om samen met en van elkaar te leren. Tot slot mag niet onbenoemd blijven dat de opleiding interculturele aspecten en interlevensbeschouwelijk dialogiseren centraal stelt. Het auditteam is van oordeel dat dit zeer passend en waardevol is.

21. AANBEVELINGEN GODSDIENST

- Besteed aandacht aan de kwaliteit van APV-lessen. Zorg ervoor dat er geen grote verschillen zijn in kwaliteit tussen de docenten, hanteer een eenduidige aanpak en zorg voor een duidelijke inhoud.
- Besteed aandacht aan de digitale mogelijkheden die een rol spelen bij het geven van Godsdienstonderwijs.
- Laat een vakdidacticus vanuit de opleiding studenten die geen bevoegde werkplekbegeleider voor levensbeschouwing hebben op stage bezoeken.
- Zet verdere stappen in de ontwikkeling van de flexibele deeltijd. Bied studenten meer mogelijkheden ten aanzien van flexibel onderwijs volgen en leerwegaafhankelijk toetsen.

22. BIJLAGE SCORETABEL GODSDIENST

Scoretabel paneloordelen Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst Fontys Hogescholen, voltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

Scoretabel paneloordelen Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Godsdienst Fontys Hogescholen, deeltijd flex	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

VISITATIERAPPORT REGULIERE BEOORDELING + EXPERIMENT LEERUITKOMSTEN

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad in
Maatschappijleer**
voltijd/deeltijd

Fontys Hogescholen

CROHO nr. 35411

Ontwikkelingen sinds de vorige accreditatie (2015)

In de laatste accreditatiebesluiten over de opleiding is een aantal adviezen ter verbetering geformuleerd. Hieronder volgen de adviezen die gelden voor de opleiding Maatschappijleer gevolgd door de verbeteracties die vervolgens in gang zijn gezet.

Aanbevelingen	Ondernomen acties
Het taalgebruik van studenten is een aandachtspunt voor de opleiding. Daar moet meer op gestuurd worden. Deze aanbeveling betreft met name de voltijddopleiding.	De opleiding heeft het vak informativaardigheden geïntroduceerd in het eerste halve jaar van de propedeuse. Daarin ligt een zwaar accent op het leren schrijven van een verslag dat samenhangend en gestructureerd is, voorzien van een goede argumentatiestructuur. De hier aangeleerde vaardigheid levert een basis voor het schrijven van verslagen in het vervolg van de opleiding. De opleiding investeert met name bij sociologie¹ en 2 en massamedia¹ in de propedeuse veel tijd in de taalvaardigheid van studenten door te oefenen met lezen van bronnen en het formuleren van antwoorden op (toets)vragen. De opleiding heeft taalgericht vakonderwijs tot een van de speerpunten binnen vakdidactiek gemaakt. Daarbij is er niet alleen aandacht voor het leren van leerlingen, maar ook voor het taalgebruik van studenten als docenten in opleiding. De opleiding heeft een beoordelingskader ontwikkeld voor de beoordeling van verslagen en dossiers op taalgebruik.
Toets de basisvakken intensief: beheersing van de basisconcepten biedt studenten voldoende wendbaarheid in onderwijstoepasbaarheid. Kernbegrip: 'vakinhoudelijke wendbaarheid'. Deze aanbeveling betreft met name de voltijddopleiding.	De opleiding heeft de keuze gemaakt om de inleiding sociologie te spreiden over twee periodes aan het begin van de opleiding en daarbij te investeren in de lestijd voor het vak (16 weken, 4 uur per week). Hierdoor is het mogelijk geworden om nadrukkelijk tijd te besteden aan het aanleren van sociologische basisconcepten als basis voor de thema's binnen de schoolvakken waarvoor wordt opgeleid. De opleiding heeft er voor gekozen om basiskennis politicologie gedoseerd aan te bieden. Kennis van de Nederlandse staatsinrichting is losgekoppeld van een eerste inleiding politicologie. Daardoor is er binnen politicologie meer ruimte voor het leren werken met politicologische concepten. Bovendien vindt verdieping daarvan plaats in het tweede jaar van de opleiding.
De beoordeling van studentproducten is een punt van aandacht, vooral wat betreft uitvoerigheid van de feedback.	De opleiding maakt gebruik van de inlevertool Gradework voor alle dossiers en verslagen die formatief getoetst worden. In Gradework neemt de feedbackfunctie een belangrijke plek in die door docenten intensief wordt gebruikt. Bij een aantal vakken zijn tussentijdse inlevermomenten ingebouwd waarop studenten gerichte feedback krijgen.

In onderstaand rapport worden bij de verschillende standaarden de bevindingen van het auditteam met betrekking tot de genoemde acties/ontwikkelingen beschreven.

23. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN MAATSCHAPPIJLEER

23.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De visie van de instelling op flexibilisering is vertaald naar een onderwijskundig concept dat is doorgevoerd in de experimenteervariant. De leerresultaten zijn vertaald naar eenheden van leeruitkomsten van maximaal 30 EC, die gezamenlijk en in samenhang de student in staat stellen de leerresultaten te realiseren. Het aantal EC is een uitdrukking van de mate waarin de eenheid van leeruitkomsten bijdraagt aan het realiseren van de leerresultaten (een outputgerichte benadering, zoals vastgelegd in het Besluit experimenten flexibel hoger onderwijs, 8 april 2016).

Leeruitkomsten beschrijven wat een student geacht wordt te weten, te begrijpen en te kunnen toepassen na afronding van een leerperiode. Leeruitkomsten moeten voldoen aan de volgende kwaliteitseisen:

- Leergewonafhankelijk: ze stellen studenten in staat een eigen leergeweg te bepalen.
- Representatief voor de leerresultaten van de opleiding.
- Herkenbaar voor het werkveld.
- Specifiek en meetbaar: ze bieden een eenduidig beoordelingskader bij leergewonafhankelijke toetsing.
- Transparant: de relatie tussen leerresultaten, eenheden van leeruitkomsten, leeractiviteiten en toetsing is duidelijk.
- Samenhangend: ze vormen een samenhangende eenheid en zijn te onderscheiden van andere (eenheden van) leeruitkomsten.
- Duurzaam: ze zijn op zo'n manier geformuleerd dat ze een aantal jaren gehanteerd kunnen worden.

Bevindingen

De opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer hanteert voor haar onderwijs als leidraad de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. Daarnaast hanteert de opleiding de drie bekwaamheidseisen, zoals in het generieke gedeelte van dit rapport is beschreven.

Vakspecifieke kennisbasis

De vakspecifieke kennisbasis Maatschappijleer vormt het fundament voor met name de vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheidseisen. In 2017 heeft een herijking plaatsgevonden van de kennisbasis van de tweedegraadslerarenopleidingen Maatschappijleer. Deze herijking was gericht op de inhoud, het niveau en de breedte van de vakinhoudelijke en vakdidactische kennis. De herijking is landelijk gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen. De opleiding Maatschappijleer ziet conform de visie van FLOT een sterke theoretische basis als een belangrijke factor voor goed leraarschap (De Pijlers en de Plus van FLOT, 2016). Vanuit die visie hecht de opleiding veel belang aan de vakinhoudelijke en vakspecifieke kennisbasis.

De tweedegraadslerarenopleiding kennisbasis Maatschappijleer kent de volgende domeinen:

- Domein 1: Benaderingswijzen en sociale wetenschappen
- Domein 2: Politiek
- Domein 3: Massacommunicatie en -media
- Domein 4: Criminaliteit
- Domein 5: Arbeid en verzorgingsstaat
- Domein 6: Pluriforme samenleving
- Domein 7: Cultuur en socialisatie
- Domein 8: Internationale betrekkingen
- Domein 9: Vakdidactiek maatschappijleer, maatschappijkunde en burgerschap

Eigen profilering/inkleuring

De opleiding maatschappijleer wil leraren opleiden die goed zijn toegerust om onderwijs te ontwikkelen en te verzorgen in de schoolvakken maatschappijleer en maatschappijkunde op het vmbo, burgerschap op het mbo en M&M in de onderbouw van het vmbo en die als expert in de school kunnen functioneren op het gebied van de burgerschapsopdracht van de school. De lerarenopleiding Maatschappijleer leidt docenten op die leerlingen leren maatschappelijke ontwikkelingen en vraagstukken te analyseren om op basis daarvan een oordeel te kunnen vormen en te kunnen participeren in de samenleving. Om hiertoe in staat te zijn dienen docenten onder andere betrokken te zijn bij maatschappelijke ontwikkelingen, te beschikken over didactische vaardigheden en een kritisch reflectieve en onderzoekende houding te ontwikkelen. Een belangrijk uitgangspunt van de opleiding is 'oog voor elke leerling'. Studenten dienen te leren om oog te hebben voor elke leerling om zo te kunnen achterhalen wat er speelt in het leven van de leerlingen. De opleiding beschouwt dit als een belangrijk onderdeel van docentschap.

Contacten/samenwerking werkveld

Naast de contacten die er FLOT-breed zijn met onder andere de Raden van Advies en het Platform Samen Opleiden, hebben de docenten van de opleiding Maatschappijleer over de opzet en inhoud van de opleiding overleg met vakgenoten en het werkveld. Er vinden regelmatig overleggen en *peerreviews* plaats met andere onderwijsinstellingen, waaronder NHLStenden, de Universiteit van Amsterdam, de Universiteit Utrecht en de Hogeschool van Amsterdam.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel het generieke gedeelte van dit rapport. Er is voor de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel 'voldoet'.

23.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven

begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*).

Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De leersituatie en -omgeving zijn passend bij de beoogde leeruitkomsten en bij de behoeften en omstandigheden van (een groep) studenten. De opleiding kan verantwoorden dat de leeractiviteiten en de begeleiding van studenten adequaat zijn om de leeruitkomsten te behalen. De opleiding laat hierbij zien hoe zij rekening houdt met verschillen tussen (groepen) studenten in kennis, ervaring, tijd, loopbaandoelen en omstandigheden.

Docenten (instructeurs, begeleiders e.d.) zijn aantoonbaar competent om studenten te begeleiden, bijvoorbeeld bij de keuze voor en vormgeving van leeractiviteiten.

De student voldoet aan de wettelijke instroomeisen. Uit een intake-assessment kan blijken dat de student de opleiding versneld kan doorlopen. Onvolledige opleidingen bepalen op grond van een toelatingsonderzoek of de student toelaatbaar is en voor welk traject de toegelaten student in aanmerking komt.

De opleiding en de student maken vooraf expliciete, inhoudelijke afspraken over de invulling van het individuele opleidingstraject per eenheid van leeruitkomsten en de begeleiding daarvan door de docent. Daarmee is inzichtelijk hoe de student in staat is de leeruitkomsten te realiseren. Als een praktijkorganisatie betrokken is, leggen opleiding, student en praktijkorganisatie de afspraken vast in een overeenkomst. Een tripartite overeenkomst is verplicht voor duale opleidingen en wenselijk voor deeltijdse opleidingen. Hierin komen onder meer aan de orde: de beschrijving van de inhoud van de leeractiviteiten binnen de eenheid, de aard en frequentie van de begeleiding en de wijze van toetsing en, indien van toepassing, afspraken tussen de opleiding en de praktijkorganisatie over bijscholing van praktijkbegeleiders. De student is mede-eigenaar van het leerproces en daarmee van de invulling van de overeenkomst en afspraken.

De opleiding verantwoordt hoe docenten tot een eenduidige interpretatie van leeruitkomsten komen. De opleiding heeft een gestructureerde praktijk van kwaliteitsborging van opleidingstrajecten van individuele studenten en versterking ervan door tussentijdse evaluatie en verbetering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, APV, werkplekleren/samen opleiden, onderzoek, keuzevrijheid, instroom/doorstroom, experiment leeruitkomsten, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Inhoud en vormgeving programma

Opzet en inhoud van het vakspecifieke programma Maatschappijleer

Het opleidingsspecifieke programma van de lerarenopleiding Maatschappijleer heeft een brede en sterke sociaal-wetenschappelijke basis in combinatie met vakdidactische kennis en vaardigheden. Het opleidingsspecifieke curriculum kent drie leerlijnen: een vakinhoudelijke leerlijn, een vakdidactische leerlijn en een onderzoeksleerlijn. Bij de invulling van de vakinhoudelijke leerlijn en de vakdidactische leerlijn is de Landelijke Kennisbasis Maatschappijleer leidend. In de voltijdvariant van de opleiding kennen de leerlijnen een opbouw in complexiteit en integratie van kennis. Binnen de deeltijdvariant van de opleiding kennen de leerlijnen geen vaste volgorde. Overigens biedt de opleiding verschillende maatwerkroutes waarin wel een vergelijkbare opbouw te herkennen is.

In de KLOTS (Kwalificaties, Leerdoelen, Onderwijseenheid, Toetsing, Studiepunten) en BLETs (Bekwaamheidseisen, Leeruitkomsten, Eenheid van leeruitkomsten, Toetsing, Studiepunten) schema's heeft de opleiding de koppeling gemaakt tussen de kwalificaties/bekwaamheidseisen, de leerdoelen/leeruitkomsten en de vakspecifieke onderdelen van de drie leerlijnen. Het auditteam constateert op basis van deze overzichten dat de opleiding ervoor zorgt dat de studenten die de studie doorlopen de beoogde bekwaamheidseisen kunnen ontwikkelen.

De vakinhoudelijke leerlijn is gericht op het vergaren van inhoudelijke kennis en het verdiepen van inhoudelijke kennis. Binnen de leerlijn wordt kennis steeds meer integraal of vanuit een thematische context aangeboden. De vakinhoudelijke leerlijn bestaat uit vier subleerlijnen:

1. Sociologie
2. Politicologie
3. Andere relevante (sociale) wetenschappen
4. Thema's maatschappijleer

De subleerlijnen sociologie en politicologie zijn gebaseerd op twee basiswetenschappen van maatschappijleer. De subleerlijn andere relevante (sociale) wetenschappen is breder van aard. Door middel van deze leerlijn ontwikkelen studenten een breed fundament. Deze leerlijn draagt bij aan de kennis van studenten en stelt hen in staat om uiteenlopende maatschappelijke vragenstukken te analyseren. De vierde subleerlijn, te weten thema's maatschappijleer, is gebaseerd op de (eind)examenprogramma's maatschappijleer en maatschappijkunde.

De vakdidactische leerlijn is gericht op het lesgeven als docent. Het gaat in deze leerlijn specifiek om de schoolvakken waarvoor de opleiding Maatschappijleer docenten opleidt. De afgelopen jaren is er binnen deze leerlijn steeds meer aandacht gekomen voor praktijk in plaats van theorie. Zo zorgen docenten van de opleiding ervoor dat dingen worden 'voorgeleefd' om studenten zo duidelijk te maken op welke wijze bepaalde onderwerpen aan de orde kunnen worden gesteld. Studenten maken binnen deze leerlijn direct kennis met de schoolvakken waarvoor zij worden opgeleid. Ook leren zij hoe de basis van een lesontwerp eruit ziet. Later in de opleiding komen vakdidactische thema's aan de orde. Voorbeelden van thema's die de opleiding aan de orde stelt, zijn werken met de benaderingswijzen van maatschappijleer, argumentatievaardigheden, toetsen en evalueren, en ethiek en meningsverschil. De opleiding besteedt binnen deze leerlijn steeds meer aandacht aan taalgericht vakonderwijs en hogere denkvaardigheden. Studenten worden hierbij gestimuleerd om lesmateriaal te ontwikkelen, eigen lesmateriaal te ontwerpen of bestaand lesmateriaal aan te passen. Tot slot behoort de intervisie op de stage tot deze leerlijn.

Tot slot kent de lerarenopleiding Maatschappijleer een onderzoeksleerlijn. De opleidingsspecifieke onderzoeksleerlijn vult de algemene leerlijnen APV en Werkplekleren aan. Met deze leerlijn legt de opleiding een aantal eigen accenten ten aanzien van de ontwikkeling van een kritisch reflectieve en onderzoekende houding van studenten. Deze accenten sluiten aan bij de Landelijke Kennisbasis Maatschappijleer en de

(eind)examenprogramma's maatschappijleer en maatschappijkunde. Daarnaast draagt de onderzoeksleerlijn bij aan de vaardigheid van studenten om maatschappelijke vraagstukken te kunnen analyseren.

Ten aanzien van het gehele programma heeft het auditteam op basis van de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie geconstateerd dat de opleiding vooral aandacht besteedt aan het opleiden van docenten voor het voortgezet onderwijs. Studenten gaven aan dat er beperkt aandacht is voor het mbo. Dit maakt dat studenten zich minder goed voorbereid voelen om het vak burgerschap in het mbo te geven. Zo gaven de studenten aan dat er wel een vak is dat *het schoolvak maatschappijleer* heet, maar geen vak dat *burgerschap op het mbo* heet. Het auditteam adviseert de opleiding om te onderzoeken of de aandacht voor het mbo voldoende herkenbaar naar voren komt in het curriculum van de opleiding. Meer aandacht voor burgerschap op het mbo kan studenten beter voorbereiden op het lesgeven binnen deze vorm van onderwijs.

Met betrekking tot het programma kwam tijdens de gesprekken ook nadrukkelijk de kwaliteit van de APV-lessen aan de orde. Studenten gaven aan dat er grote verschillen zijn in kwaliteit tussen de docenten en daardoor tussen de lessen. Er is geen sprake van een eenduidige aanpak en ook de inhoud van de lessen verschilt. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten om er zo voor te zorgen dat de kwaliteitsverschillen worden beperkt.

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de studenten van de opleiding Maatschappijleer niet altijd een werkplekbegeleider hebben die bevoegd is om maatschappijleer te geven. Zo lopen diverse studenten stage in het mbo en geven zij het vak burgerschap. Hun werkplekbegeleiders zijn doorgaans niet bevoegd om maatschappijleer te geven. Het auditteam begrijpt dat het wellicht niet haalbaar is om te garanderen dat alle werkplekbegeleiders, waarbij studenten terecht komen, bevoegd zijn om maatschappijleer te geven. Overigens beveelt het auditteam de opleiding aan om hier wel oog voor te hebben en aandacht aan te besteden. Het auditteam adviseert de opleiding om studenten die geen maatschappijleer bevoegde werkplekbegeleider hebben te laten bezoeken door een vakdidacticus vanuit de opleiding, naast of in plaats van de instituutsopleider.

Daarnaast kwam de verbinding tussen de verschillende opleidingen van het cluster Gamma tijdens de visitatie aan de orde. De opleidingen blijken op verschillende manieren verbinding te realiseren. Docenten treffen elkaar op de gang, bij het project Leraren onderzoek eigen praktijk (LOEP), in het Gamma café en in de toetscommissie Gamma.

Internationale component

Het auditteam stelt op basis van de documentatie en gesprekken tijdens de visitatie vast dat internationalisering op diverse manieren terugkomt in de opleiding. Zo zijn er onderwijseenheden en eenheden van leeruitkomsten, waaronder Internationale Betrekkingen, Europa, Noord-Zuid en de Brussel excursie voor de voltijd, waarbij aandacht is voor internationale oriëntatie. Vooral binnen de onderwijseenheden en eenheden van leeruitkomsten gericht op domein 8 van de Landelijke Kennisbasis Maatschappijleer, te weten Internationale Betrekkingen, komen internationale aspecten aan de orde. Overigens is ook binnen de andere onderwijseenheden en eenheden van leeruitkomsten aandacht voor het maken van internationale vergelijkingen. Tot slot stimuleert de opleiding studenten om deel te nemen aan het BEES-programma en de verdiepingsmodule internationalisering.

Naast de aandacht die de opleiding besteedt aan internationalisering, heeft de opleiding ook oog voor interculturele aspecten en persoonsontwikkeling. In haar ambitie benoemt de opleiding expliciet docenten te willen opleiden die leerlingen leren maatschappelijke

ontwikkelingen en vraagstukken te analyseren om op basis daarvan een oordeel te kunnen vormen en te kunnen participeren in de samenleving (Zie Standaard 1). Hierbij speelt het cultureel kapitaal van de leraar in opleiding een belangrijke rol. Uit de gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat de ontwikkeling van het benodigde cultureel kapitaal een belangrijk onderdeel vormt van het onderwijs binnen de opleiding. Zo worden er tijdens lessen uitvoerig gesprekken gevoerd over actualiteiten en organiseert de opleiding regelmatig activiteiten om onderwerpen te bespreken en kennis uit te wisselen. Een voorbeeld van een activiteit die de opleiding recent organiseerde, is een online bijeenkomst over de moord op Samuel Paty voor zowel studenten als alumni. Tijdens deze bijeenkomsten werden zienswijzen, ervaringen en mogelijke werkvormen uitgewisseld. Zowel het auditteam als studenten spreken hun waardering hierover uit. Ook vernam het auditteam tijdens de visitatie dat de opleiding verschillende excursies organiseert, waaronder dagexcursies naar Den Haag en de rechtbank en weekexcursies in Nederland en naar Brussel. Zo bekeek het auditteam een filmpje over de weekexcursie 'Rondje Nederland', waar het auditteam, de docenten en de studenten enthousiast over zijn. De excursies vanuit de opleiding hebben ertoe geleid dat studenten ook gezamenlijk zelf dingen ondernemen. Zo hebben studenten met een groepje een bezoek gebracht aan de Tweede Kamer, bij wijze van zelfstandig vervolg op de eerdergenoemde dagexcursie naar Den Haag. Docenten stimuleren studenten volop om dergelijke activiteiten te ondernemen, zo stelt het auditteam vast. Studenten geven aan zich goed voorbereid te voelen om gevoelige (culturele) thema's te bespreken met hun leerlingen. Het auditteam stelt vast dat de opleiding op een passende en waardevolle wijze aandacht besteedt aan actuele maatschappelijke vraagstukken en ontwikkelingen.

Keuzevrijheid/zelfregie

Studenten hebben aan het einde van studiejaar 3 een keuzemodule (15 EC). Zoals aangegeven in het generieke gedeelte van dit rapport vindt het auditteam dit beperkt. Ook studenten van de opleiding Maatschappijleer gaven aan behoefte te hebben aan meer keuzeruimte. Studenten kunnen ervoor kiezen om tijdens de keuzemodule te studeren of les te geven. Wanneer studenten ervoor kiezen om te studeren, kunnen zij kiezen uit verschillende modules, waaronder een module gewijd aan internationalisering. De opleiding stimuleert studenten om deze keuzemodule te kiezen. Tijdens de visitatie benoemden studenten concreet dat heel veel keuzemogelijkheden afvallen omdat deze 30 EC zijn. De docenten die het auditteam sprak onderschreven dat de inperking van de keuzeruimte tot 15 EC de studenten beperkt in hun keuzevrijheid. Zij hadden er alle begrip voor dat dit tot frustraties bij studenten leidt, omdat niet iedereen die deze opleiding kiest weet heeft van deze beperkte keuzeruimte. Docenten van de opleiding maatschappijleer zetten zich in om samen met studenten mogelijkheden te zoeken en hen te helpen om de keuzemodule zo optimaal mogelijk te benutten. Het auditteam spreekt zijn waardering hierover uit.

Deeltijd (flexibilisering)

De opleiding heeft de afgelopen jaren hard gewerkt aan het programma van de deeltijd en heeft hierbij weloverwogen keuzes gemaakt om deze variant van de opleiding te flexibiliseren. Het auditteam spreekt zijn tevredenheid uit over de stappen die de opleiding tot op heden heeft gezet. Het programma van de deeltijddopleiding heeft dezelfde inhoud als het programma van de voltijddopleiding. Overigens verschillen de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding op enkele punten van elkaar. Zo is er binnen de deeltijddopleiding geen noodzakelijke volgorde van onderwijseenheden binnen de verschillende leerlijnen. Ook zijn de vakdidactische eenheden binnen de deeltijddopleiding groter qua omvang. De opleiding is trots op het programma voor de deeltijddopleiding en wil op den duur bekijken of bepaalde keuzes, zoals grotere eenheden en meer mogelijkheden ten aanzien van vrijstellingen, overgenomen kunnen worden binnen de voltijddopleiding.

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleiding, ondanks de stappen die al zijn gezet, nog zoekende is in het vormgeven en implementeren van volledig flexibel onderwijs en leerwegaafhankelijke toetsing. De opleiding heeft verschillende routes vormgegeven. Deze routes dienen als voorbeeld en geven aan welke mogelijkheden er zijn. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek ook dat studenten kunnen deelnemen aan alle toetsen aangezien deze niet gelijktijdig plaatsvinden. Overigens blijkt het soms nog wel lastig te zijn om bepaalde vakken naast elkaar te volgen. Dit is vanwege roostering beperkt mogelijk. Momenteel is de deeltijd flexibilisering nog vooral gebaseerd op het bieden van maatwerk aan individuele studenten. Het auditteam adviseert de opleiding om hier verdere stappen in te zetten.

Studeerbaarheid/studievoortgang

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding niet geheel tevreden is met de gerealiseerde rendementen. Studenten vallen vanwege diverse redenen uit. Zo zijn er veel studenten die door willen stromen naar de universiteit. Dit maakt dat het rendement in de hoofdfase niet zo hoog is. Daarnaast hebben studenten veel moeite met taal. De opleiding biedt allerlei ondersteuningsmogelijkheden voor taal. Desondanks blijft dit een aandachtspunt. Ook omdat het vaak juist taalvaardige studenten zijn die afkomen op extra aanbod. Vooral studenten die afkomstig zijn uit het mbo ervaren het als een struikelblok. Studenten geven aan dat de ondersteuning en begeleiding bij het schrijven van verslagen en dossiers beter kan. Het auditteam adviseert de opleiding om aandacht te blijven besteden aan taal, vooral bij studenten vanuit het mbo. Studenten vanuit het mbo geven aan veel moeite te hebben met taal. Zij wensen meer hulp en ondersteuning vanuit de opleiding. Bedenk goed op welke wijze taalondersteuning het beste kan worden ingericht, zo beveelt het auditteam aan. Bijvoorbeeld als een verplicht – maar op maat – onderdeel van één van de eerste vakken waarbij studenten een verslag moeten schrijven.

De opleiding in corona-tijd

Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding het onderwijs snel heeft omgezet van fysiek naar online onderwijs naar aanleiding van de coronacrisis. Zowel docenten als studenten spraken hun tevredenheid uit over de wijze waarop het onderwijs is voortgezet ten tijde van corona. Docenten zorgden ervoor dat zij beschikbaar en benaderbaar waren voor vragen en voor begeleiding van de studenten. De opleiding kreeg beperkt ruimte voor fysiek onderwijs en heeft ervoor gekozen om binnen deze ruimte vooral de eerstejaars studenten fysiek onderwijs te geven. Dit heeft bijgedragen aan een prettige start en goede rendementen voor deze groep studenten. In de hogere jaren zijn de rendementen minder goed. Het auditteam waardeert de wijze waarop de opleiding naar oplossingen heeft gezocht om het onderwijs zo goed mogelijk te continueren. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de docenten van de opleiding volop met elkaar in gesprek zijn over de ervaringen die zij hebben opgedaan tijdens de coronacrisis. Zo bespreken zij met elkaar welke onderdelen van de gehanteerde werkwijze zij willen behouden in de toekomst en welke elementen uit die werkwijze geen meerwaarde hebben als onderwijs op de campus mogelijk is. Het auditteam waardeert het dat de opleiding op deze manier probeert om het onderwijs te verbeteren op basis van de opgedane ervaringen.

Voorzieningen

De opleiding beschikt over de benodigde voorzieningen om de opleiding te verzorgen. Wel geven studenten aan dat de digitale voorzieningen niet overzichtelijk zijn. Studenten dienen namelijk gebruik te maken van verschillende programma's en online omgevingen waardoor het erg zoeken is waar bepaalde informatie staat. Ook geven studenten aan dat de informatievoorziening niet altijd op orde is. Docenten zijn bereid om te helpen, maar weten soms ook het antwoord niet. Dan verloopt de communicatie moeizaam en kan het lang duren voordat het duidelijk is, zo stellen studenten. Het auditteam beveelt de opleiding aan om ervoor

te zorgen dat de informatievoorzieningen, digitale voorzieningen en communicatie op orde zijn zodat studenten weten waar zij aan toe zijn.

De opleiding besteedt veel aandacht aan het bieden van een veilige thuisbasis. Om een veilige thuisbasis te realiseren hanteert de opleiding een open-deurbeleid, biedt de opleiding persoonlijke aandacht en begeleiding, zijn docenten bereikbaar en benaderbaar, en wordt de kleinschaligheid van de opleiding geborgd. De opleiding zet in op een goede relatie tussen docenten en studenten en tussen studenten onderling. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat de opleiding hier goed in slaagt. Studenten omschrijven de opleiding als prettig, warm en veilig. Elke klas beschikt over een studieloopbaanbegeleider. Studenten hebben zowel klassikale momenten als één-op-één contactmomenten met deze begeleider. Over deze begeleiding spreken studenten tevens hun tevredenheid uit.

Personeel

Uit de documentatie blijkt dat de opleiding wordt verzorgd door veertien docenten, die allemaal beschikken over een eerstegraadsbevoegdheid maatschappijleer. De meeste docenten beschikken daarnaast over een master of doctoraal in één van de (sociale) wetenschappen. Een aantal docenten beschikken over (recente) werkervaring in het voortgezet onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs. De docenten zijn kritisch, hebben oog voor kwaliteit en besteden aandacht aan het bieden van goed onderwijs en het verbeteren van het eigen onderwijs, zo stelt het auditteam vast. Docenten overleggen veelvuldig met elkaar, onder andere op informele wijze aan de koffietafel tijdens de lunch.

De docenten nemen een plek in binnen maatschappijleerland, zo stelt het auditteam vast. De docenten doen dit op verschillende manieren:

- twee docenten zijn lid van het bestuur van de NVLM;
- twee docenten nemen actief deel aan een werkgroep die werkt aan de versterking van burgerschap in het mbo;
- één docent heeft een deeltijd detachering bij het ministerie van OCW;
- twee docenten zijn lid van het auteursteam van de maatschappijleermethode Dilemma;
- één docent is actief als redactielid van het constructeursteam van de Landelijke Kennisbasistoets;
- één docent is de voorzitter van het landelijk vakoverleg Maatschappijleer.

Studenten omschrijven de docenten als enthousiast, deskundig, bereikbaar, welwillend en (persoonlijk) betrokken. De band tussen studenten en docenten is goed. Studenten geven aan altijd binnen te kunnen lopen in de docentenkamer. Ook zijn zij tevreden over de wijze waarop docenten omgaan met feedback en kritiek. Studenten hebben het gevoel dat er echt naar hen geluisterd wordt. Tot slot waarderen studenten de wijze waarop docenten de toepassing van kennis centraal stellen en het goede voorbeeld als docent geven tijdens hun lessen. Studenten geven aan voorbeelden van docenten direct te kunnen toepassen in hun eigen praktijk.

Weging en Oordeel: voldoet

Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Maatschappijleer wordt verzorgd door een open, toegankelijk, behulpzaam en deskundig team van docenten. FLOT/de opleiding zorgt voor voldoende formele en informele professionalisering. De studenten zijn tevreden tot zeer tevreden over hun docenten.

De opleiding zorgt voor een sterk opgebouwd praktijkgericht onderwijsprogramma met vier leerlijnen. Hierin krijgen de studenten voldoende mogelijkheden hun bekwaamheden, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De zogenoemde 'Pijlers en de plus van FLOT' zijn duidelijk terug te zien in de

curricula. Het auditteam adviseert FLOT om bij de implementatie van het domeinplan dit sterke onderwijsprogramma als uitgangspunt te nemen bij curriculumvernieuwingen.

De APV-leerlijn zit inhoudelijk goed in elkaar met een actuele focus op de huidige beroepspraktijk van de leraar, maar er zijn wel verschillen in de kwaliteit van de lessen. Een wens van de studenten is de lessen APV just-in-time te kunnen volgen en/of de mogelijkheid te krijgen om op meerdere momenten in het jaar in te kunnen schrijven voor deze lessen. Het auditteam adviseert de opleiding ten aanzien van APV tevens om ervoor te zorgen dat er geen grote verschillen zijn in kwaliteit tussen de docenten, een eenduidige aanpak te hanteren en te zorgen voor een duidelijke inhoud.

FLOT kent inmiddels een elftal partnerschappen met ruim 100 opleidingsscholen waarmee zij in de leerlijn Werkplekleren samenwerkt in het samen opleiden. Het percentage studenten dat hier stage loopt is nog een aandachtspunt. Het is belangrijk dat FLOT er voor zorgt dat dit percentage vlug toeneemt, daar het samen leren en werken en samen onderzoeken op deze opleidingsscholen voor alle studenten van meerwaarde is. Met betrekking tot stage adviseert het auditteam de opleiding maatschappijleer om studenten die geen maatschappijleer bevoegde werkplekbegeleider hebben te laten bezoeken door een vakdidacticus vanuit de opleiding. Naast of in plaats van de instituutsopleider.

Via de vakinhoudelijke leerlijn en de vakdidactische leerlijn ontwikkelen de studenten ook de kennis en vaardigheden die zij nodig hebben om in de scholen maatschappijleer en maatschappijkunde op het vmbo, burgerschap op het mbo en M&M in de onderbouw van het vmbo te kunnen geven. Het auditteam adviseert de opleiding om te onderzoeken of de aandacht voor het mbo voldoende herkenbaar naar voren komt in het curriculum van de opleiding. Meer aandacht voor burgerschap op het mbo kan studenten beter voorbereiden op het lesgeven binnen deze vorm van onderwijs.

Het ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding komt geïntegreerd in de verschillende leerlijnen, voldoende aan bod. Het regelmatig laten uitvoeren van kort-cyclische onderzoekjes is hierbij een interessante insteek.

De omvang van de huidige verdiepingsruimte (15 EC) vraagt met het oog op het opleiden van wendbare leraren nog aandacht. Studenten zouden zich ook elders moeten kunnen aanmelden voor andersoortige verdiepings- en/of verbredingsmodules van 30 EC.

De opleiding besteedt voldoende aandacht aan de internationale component door cursussen met aandacht voor de internationale oriëntatie en excursies.

Een sterk element is de nauwe betrokkenheid van de vier lectoraten bij de ontwikkeling van onderwijs, onderzoek en professionalisering van de docenten.

De opleiding zorgt in het kader van het experiment leernutkomsten voor een goede intake door een intakecoördinator vanuit de eigen opleiding. Afspraken over de leerroute worden vastgelegd in het onderwijscontract.

De opleiding heeft de afgelopen jaren hard gewerkt aan het flexibiliseren van de deeltijdopleiding. Het auditteam is van oordeel dat er al waardevolle stappen zijn gezet, maar dat de opleiding nog zoekende is hoe ze volledig flexibel onderwijs moet implementeren. Daar waar studenten het willen/kunnen, biedt de opleiding maatwerk aan. Het auditteam moedigt de opleiding aan om hier verdere stappen in te zetten door het onderwijs flexibeler te maken.

De huisvesting, en de generieke en vakspecifieke materiële voorzieningen zijn op orde en werken ondersteunend aan de studie. Wel merken studenten op dat er verbetering mogelijk is op het gebied van informatievoorziening, digitale voorzieningen en communicatie. Het auditteam adviseert de opleiding om hier aandacht aan te besteden.

De begeleiding van studenten is in orde, zo stelt het auditteam vast. Overigens adviseert het auditteam de opleiding om aandacht te blijven besteden aan het ondersteunen en begeleiden

van studenten op het gebied van taal. Dit vormt vooral voor studenten vanuit het mbo een struikelblok.

Gelet op de hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het deskundige docententeam, komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 2 voor de voltijd- en de deeltijdvariant van de tweedegraads lerarenopleiding Maatschappijleer.

23.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De opleiding hanteert een passende vorm van toetsing van de leeruitkomsten. De gehanteerde methoden en instrumenten zijn geschikt voor leerwegaafhankelijk toetsen en beoordelen. De opleiding hanteert een heldere procedure voor toetsing, waarop de examinatoren zijn voorbereid. De examencommissie heeft daarbij een uitgesproken, proactieve rol. Zij hanteert een adequate methode om te borgen dat leeruitkomsten door individuele studenten worden gerealiseerd en dat examinatoren voldoen aan de vereiste kwalificaties om de leeruitkomsten op een eenduidige wijze te toetsen en beoordelen.

Bevindingen

Systeem van toetsen en beoordelen

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleiding het FLOT-toetsbeleid in haar toetsplan op opleidingsniveau heeft geconcretiseerd. In dit plan wordt de kleur en identiteit van de opleiding ten aanzien van toetsing zichtbaar. De opleiding beschrijft in het toetsplan wat haar doelstellingen en de specifieke uitgangspunten van haar toetsprogramma zijn. Ook bevat het toetsplan de gebruikte toetsvormen, de wijze van kwaliteitsborging en het toetsprogramma.

De opleiding maakt de relatie tussen toetsen en leerdoelen/leeruitkomsten zichtbaar in het KLOTS/BLETS-schema. Het KLOTS-schema hoort bij de voltijdvariant van de opleiding en het BLETS-schema bij de deeltijdvariant. De opleiding werkt met een mix van toetsvormen. De opleiding maakt onder andere gebruik van de volgende toetsvormen:

- Performance assessment
- Dossier
- Kennistoets met gesloten vragen
- Kennistoets met open vragen
- Onderzoeksopdracht (deeltijd)
- Portfolio assessment (deeltijd)

Ook zag het auditteam een voorbeeld waarbij studenten hun visie op het vak maatschappijleer moesten presteren door middel van een filmpje. Het auditteam waardeert het dat de opleiding dergelijke innovatieve, moderne toetsvormen inzet.

De opleiding zorgt er met deze mix voor dat de studenten op verschillende manieren aantonen dat zij de beoogde leerdoelen/leeruitkomsten hebben gerealiseerd. Het auditteam is van oordeel dat de opleiding gebruik maakt van een mooie variatie aan toetsvormen en stelt vast dat het toetsprogramma van de opleiding een samenhangend geheel van toetsen vormt. De opleiding baseert de keuze voor bepaalde toetsvormen op de te toetsen leerdoelen/leeruitkomsten. Het auditteam is van oordeel dat de gekozen toetsvormen passend zijn voor de te toetsen leerdoelen/leeruitkomsten. De opleiding houdt tevens rekening met het behouden van een variatie aan toetsvormen binnen de verschillende perioden en de opleiding als geheel. Tot slot weegt ook de werkdruk van docenten mee bij het bepalen van de toetsvorm. De opleiding hecht waarde aan het geven van uitgebreide feedback. Indien dit niet haalbaar is, kiest de opleiding voor een andere toetsvorm.

De opleiding zet toetsing in om te bepalen in hoeverre studenten de leerdoelen hebben behaald. Hierbij toetst de opleiding zowel summatief als formatief. De summatieve toetsen liggen vast in het toetsprogramma en zijn de afrondende toetsen van een onderwijseenheid. Studenten dienen voor de summatieve toetsen een voldoende te halen. Compenseren is hierbij

niet mogelijk. Bij het beoordelen van summatieve toetsen maakt de opleiding gebruik van een beoordelingsmodel, rubric of beoordelingsformulier. Na elke schriftelijke toets biedt de opleiding studenten de mogelijkheid om de toets in te zien. Dit stelt studenten in staat om van fouten te leren. Deze inzage vormt daarom een onderdeel van formatief toetsen. Formatief toetsen maakt daarnaast onderdeel uit van de lessen. Studenten ontvangen tijdens de lessen feedback van docenten, bijvoorbeeld op zelfontwikkelde lesonderdelen, lesmaterialen en presentaties. Ook zet de opleiding peer feedback in. Zo leren studenten met en van elkaar.

De opleiding heeft laten zien dat zij met betrekking tot het leerwegonafhankelijk toetsen van de leeruitkomsten in de deeltijdvariant in ontwikkeling is. Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat studenten momenteel nog voornamelijk gebruik maken van de standaard toetsen. Docenten gaven aan dat er wel degelijk mogelijkheden zijn voor alternatieve toetsing. Dit was echter niet bekend bij de studenten die het auditteam sprak tijdens de visitatie. Het auditteam moedigt de opleiding aan om verdere stappen te zetten ten aanzien van leerwegonafhankelijk toetsen en studenten te informeren over de mogelijkheden.

Validiteit, betrouwbaarheid en transparantie

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat de opleiding op verschillende manieren zorgt voor een valide, betrouwbare en transparante manier van toetsen en beoordelen. Het toetsplan van de opleiding Maatschappijleer bevat afspraken van de opleiding ten aanzien van kwaliteitsborging als aanvulling op en concretisering van het FLOT toetsbeleid. In de afspraken is de gehele Plan, Do, Check, Act cyclus te herkennen.

Alle docenten van de opleiding Maatschappijleer hebben tenminste een relevante masteropleiding en elke docent heeft een bevoegdheid maatschappijleer. Dit maakt dat elke docent, volgens de Fontys regeling 'Basiskwalificatie Onderwijs', toetsbekwaam is. De opleiding hanteert daarnaast het vier-ogen-principe. Tenminste twee docenten bekijken een toets voorafgaand aan het inzetten van de toets. Indien twee docenten dezelfde onderwijseenheid verzorgen, wordt na afname van de toets afgestemd over de beoordeling van de studenten. Ook is er een toetscommissie op het niveau van het cluster Gamma die de kwaliteit van toetsing monitort. Daarnaast vindt er regelmatig intervisie plaats over het afstudeeronderzoek. Begeleiders komen twee keer per jaar bijeen om een aantal afstudeeronderzoeken te bespreken. Tevens organiseert de opleiding regelmatig Student Docent Overleg (SDO) vergaderingen. Tijdens deze vergaderingen wordt gesproken over afzonderlijke onderwijseenheden en de toetsing daarvan. Studenten krijgen de mogelijkheid om feedback te geven. Opmerkingen uit het SDO worden besproken tijdens de opleidingsvergadering. Daar wordt besloten welke aanpassingen en acties eventueel nodig zijn.

Het auditteam heeft ook zelf naar een steekproef van toetsen gekeken en acht deze relevant en passend bij de leerdoelen en leeruitkomsten. Zoals al in het generieke deel van dit rapport is gesteld, is de kleine kwaliteit en het geven van geschreven feedback een aandachtspunt. Dat geldt ook voor de opleiding Maatschappijleer, zo blijkt uit de beoordelingsformulieren bij de eindwerken die het auditteam bekeek. Door de beoordeling aan te vullen met feedback en -forward wordt de beoordeling ook meer navolgbaar, zo merkt het auditteam op. De kwaliteit en kwantiteit van de feedback en -forward op de beoordelingsformulieren varieert, zo merkt het auditteam op. Het auditteam adviseert de opleiding om scherp te blijven op de wijze waarop examinatoren feedback en -forward geven. Zowel het auditteam als de studenten hechten waarde aan uitgebreide en duidelijke feedback en -forward. Docenten gaven aan dat studenten soms ontevreden zijn over de feedback gedurende het proces. Zij wensen concrete aanbevelingen terwijl docenten er doorgaans voor kiezen om meer algemene feedback te geven zodat studenten hier zelf invulling aan moeten geven. Uit de gesprekken tijdens de visitatie bleek dat docenten elkaar inmiddels aanspreken als de feedback niet in orde is. Het auditteam spreekt zijn waardering hierover uit. Zowel studenten als docenten geven zelf aan

dat de huidige rubrics teveel ruimte voor eigen interpretatie geven. Dat leidt tot onbegrip bij studenten over de feedback. Studenten geven aan behoefte te hebben aan aangescherpte rubrics en mede daarom adviseert het auditteam de opleiding om hier aandacht aan te besteden. Het auditteam moedigt de opleiding aan om studenten te betrekken bij het aanscherpen van de rubrics.

Weging en Oordeel: voldoet

De tweedegraads lerarenopleiding Maatschappijleer heeft met het Toetsbeleidsplan van FLOT en het daarvan afgeleide toetsplan en met het toetsprogramma, de toetsmatrijzen en de rubrics haar toetssysteem goed op orde. De opleiding toetst op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde bekwaamheidseisen en daarvan afgeleide leeruitkomsten en leerdoelen hebben bereikt.

De opleiding werkt aan passende leerwegonafhankelijke toetsen voor de deeltijdstudenten om de leeruitkomsten aan te kunnen tonen. Er zijn al verschillende mogelijkheden, maar studenten zijn hier in beperkte mate mee bekend. Zodoende adviseert het auditteam de opleiding om meer mogelijkheden te realiseren ten aanzien van leerwegonafhankelijk toetsen en studenten hierover te informeren. Daar waar mogelijk en/of gewenst kunnen deeltijdstudenten leeruitkomsten laten valideren. Daar is de examencommissie ook bij betrokken.

FLOT zorgt voor adequate professionalisering van de docenten op het gebied van toetsen en beoordelen. Aandachtspunten zijn nog de feedback en feedforward die niet (altijd) zichtbaar zijn op het beoordelingsformulier en het verschil in kwaliteit en kwantiteit hiervan van de feedback. De student die zelf om feedback vraagt, krijgt dat wel.

De examencommissie met haar verschillende kamers vervult haar borgende rol naar behoren en heeft de afgelopen jaren veel processen op gang gebracht. De toetscommissies spelen een belangrijke rol in de monitoring van de kwaliteit van de toetsen. Aandachtspunt voor de examencommissie is de check op de kleine kwaliteit en de controle of afspraken ook worden nageleefd. Door naar een steekproef van eindwerken te kijken zou de commissie ook zelf een goed beeld kunnen krijgen van de inhoud en het gerealiseerde niveau en de mate waarin de beoordelaars hun oordeel hebben verantwoord en wat de kwaliteit daarvan is. De kwaliteit van de toetsing in coronatijd is door alle betrokkenen goed bewaakt.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande positieve punten en met in achtneming van de genoemde (kleinere) aandachtspunten tot het oordeel 'voldoet' voor deze standaard voor zowel de voltijd- als de deeltijdvariant van de betreffende opleiding.

23.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting algemeen beoordelingskader NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Aanvullende toelichting voor het experiment leeruitkomsten: De toetsen en eindwerken dragen aantoonbaar bij aan het behalen van de leeruitkomsten.

Bevindingen

In het generieke deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau van de tweedegraads lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk en/of een vervolgopleiding functioneren. Alumni zijn over het algemeen tevreden over de wijze waarop zij zijn voorbereid op het functioneren in de praktijk en/of een vervolgopleiding. Het werkveld spreekt tevens tevredenheid uit en vindt studenten redelijk tot goed startbekwaam. Deze bevindingen zijn onverkort van toepassing op de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het auditteam heeft in totaal van acht studenten van de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer eindwerken met bijbehorende beoordelingsformulieren bestudeerd uit de studie jaren 2019-2020 en 2020-2021. De eindwerken waren verdeeld over de verschillende studie jaren en over de voltijd- en deeltijdvariant van de opleiding. Tevens was er sprake van een representatieve spreiding in beoordelingen. Het auditteam bestudeerde van drie studenten het volledige afstudeerdossier, bestaande uit het portfolio werkplekleren/professioneel handelen (PH), het portfolio onderwijspedagogisch handelen (OPH) en het portfolio vakdidactische ontwerpen (VDO). Van de overige vijf studenten bestudeerde het auditteam één eindwerk, te weten PH, OPH of VDO. Op basis van de bestudeerde eindwerken concludeert het auditteam dat studenten per afstudeeropdracht een vraagstuk mogen kiezen dat aansluit bij hun eigen praktijk. De bestudeerde eindwerken verschilden dan ook qua thema en aanpak. De eindwerken betroffen relevante kleine praktijkonderzoeken met een duidelijke pedagogische respectievelijk vakdidactische insteek. Het auditteam vernam dat studenten worden gestimuleerd om onderzoek zo in te zetten dat het aansluit bij het gekozen vraagstuk en zodoende een aanpak te kiezen die aansluit bij de praktijk. Het auditteam waardeert de aanwezige diversiteit in vraagstukken en aanpakken. In alle eindwerken herkende het auditteam zowel theorie als praktijk, was gebruik gemaakt van relevante en actuele (vak)literatuur en was een zekere onderzoekscomponent aanwezig.

Op basis van de bestudeerde eindwerken heeft het auditteam zich een beeld gevormd van de gerealiseerde leerresultaten. De bestudeerde eindwerken sluiten volgens het auditteam aan bij hetgeen verwacht mag worden van een opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer. Met andere woorden, de door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. Eén van de eindwerken riep in eerste instantie twijfels op bij het auditteam. Er was twijfel of dit eindwerk voldeed aan het hbo-bachelorniveau. Vervolgens is het eindwerk bestudeerd door een tweede lid van het auditteam. Na deze bestudering en intern overleg is het auditteam gezamenlijk tot de conclusie gekomen dat ook dit eindwerk voldoet aan het hbo-bachelorniveau. De studenten tonen middels de eindwerken aan dat zij de beoogde leerresultaten behalen en dat zij kunnen denken en handelen op het niveau van een startbekwame leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer, zo oordeelt het auditteam.

Het auditteam kan zich over het algemeen goed vinden in de beoordelingen die door de examinatoren zijn gegeven. De beoordelingen zijn volgens het auditteam passend en rechtvaardig.

Weging en Oordeel

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden voldoende aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren. Met name vakkennis en samenwerkende houding zijn overtuigend aanwezig. De kernkwaliteiten ondernemende en onderzoekende houding worden door het werkveld eveneens herkend. Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun afstudeerwerken aantonen dat zij beschikken over de competenties van een startbekwaam leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer. De door het auditteam bestudeerde afstudeerproducten representeren het hbo-bachelorniveau. Ook het eindwerk dat in eerste instantie twijfels opriep, voldoet volgens het auditteam aan het hbo-bachelorniveau. Het auditteam spreekt zijn tevredenheid uit over de diversiteit in de eindwerken qua thema een aanpak, en kan zich over het algemeen goed vinden in de gegeven beoordelingen.

Het auditteam is op grond van bovenstaande van oordeel dat de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer voldoet aan de basiskwaliteit. Zodoende komt het auditteam tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 4 voor zowel de voltijd- als de deeltijdvariant van de betreffende opleiding.

24. ALGEMEEN EINDOORDEEL MAATSCHAPPIJLEER

Het auditteam is van oordeel dat de tweedegraads lerarenopleiding Maatschappijleer wordt verzorgd door gedreven en deskundige docenten die met elkaar zorgen voor een stevig curriculumbouwwerk dat studenten de mogelijkheid biedt zich te ontwikkelen tot startbekwame wendbare en initiatiefrijke leraren waaraan het onderwijswerkveld behoefte heeft. Het auditteam waardeert de wijze waarop de opleiding aandacht besteedt aan de ontwikkeling van cultureel kapitaal. Door middel van verschillende activiteiten, waaronder een online bijeenkomst over de moord op Samuel Paty en de weekexcursie, laat de opleiding studenten kennis en vaardigheden ontwikkelen die voor het geven van het vak maatschappijleer zeer relevant zijn. Dit past goed bij de ambities van de opleiding om docenten op te leiden die leerlingen leren maatschappelijke ontwikkelingen en vraagstukken te analyseren om op basis daarvan een oordeel te kunnen vormen en te kunnen participeren in de samenleving, zo stelt het auditteam vast. Het auditteam spreekt zijn waardering uit over de docenten van de opleiding en kenmerkt hen als deskundig, (maatschappelijk) betrokken, persoonlijk, gedreven en enthousiast. Tot slot mag niet onbenoemd blijven dat de opleiding de afgelopen jaren hard heeft gewerkt aan het flexibiliseren van de deeltijdvariant van de opleiding. Het auditteam is van oordeel dat de opleiding al waardevolle stappen heeft gezet.

25. AANBEVELINGEN MAATSCHAPPIJLEER

- Besteed aandacht aan de kwaliteit van APV-lessen. Zorg ervoor dat er geen grote verschillen zijn in kwaliteit tussen de docenten, hanteer een eenduidige aanpak en zorg voor een duidelijke inhoud.
- Onderzoek of de aandacht voor het mbo voldoende herkenbaar naar voren komt in het curriculum van de opleiding. Meer aandacht voor burgerschap op het mbo kan studenten beter voorbereiden op het lesgeven binnen deze vorm van onderwijs.
- Blijf aandacht besteden aan taal, vooral bij studenten vanuit het mbo. Bedenk goed op welke wijze de taalondersteuning het beste kan worden ingericht.
- Laat een vakdidacticus vanuit de opleiding studenten die geen maatschappijleer bevoegde werkplekbegeleider hebben op stage bezoeken.
- Zorg ervoor dat de informatievoorzieningen, digitale voorzieningen en communicatie op orde zijn zodat studenten weten waar zij aan toe zijn.
- Zet verdere stappen in de ontwikkeling van de flexibele deeltijd. Bied studenten meer mogelijkheden ten aanzien van flexibel onderwijs en leerwegonafhankelijk toetsen. Communiceer deze mogelijkheden ook met studenten zodat zij weloverwogen keuzes kunnen maken.

26. BIJLAGE SCORETABEL MAATSCHAPPIJLEER

Scoretabel paneloordelen Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer Fontys Hogescholen voltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

Scoretabel paneloordelen Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Maatschappijleer Fontys Hogescholen deeltijd flex	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3. Toetsing	voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

BIJLAGE I**Programma, werkwijze en beslisregels**

Auditprogramma Beperkte Opleidingsbeoordeling t.b.v. hbo-bacheloropleidingen
Opleidingen tot leraar voorgezet onderwijs van de tweede graad – Fontys
Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) – Fontys Hogescholen – 15 t/m 17 september 2021

Dag 1: 15 september 2021			
Generiek programma			
Tijd	Locatie	Onderwerp	Gesprekspartner(s)
08.45-09.30 uur	Lokaal A1.03	Vooroverleg	Kernpanel en secretarissen
09.30-10.30 uur	Lokaal A1.03	Presentatie en gesprek management	Kernpanel, secretarissen en
10.30-10.45 uur	Lokaal A1.03	Korte pauze	-
10.45-12.00 uur	Lokaal A1.03	Onderzoek, stage, APV: docenten en werkveld/kopopleiding	Kernpanel, secretarissen en
12.00-12.45 uur	Lokaal A1.03	Lunchpauze	-
12.45-13.30 uur	Lokaal A1.03	Onderzoek, stage, APV: studenten/kopopleiding	Kernpanel, secretarissen en
13.30-13.45 uur	Lokaal A1.03	Korte pauze	-
13.45-15.15 uur	Lokaal A1.03	DT FLEX: docenten en werkveld	Kernpanel, secretarissen en
15.15-15.30 uur	Lokaal A1.03	Korte pauze	-
15.30-16.15 uur	Lokaal A1.03	Examen- en toetscommissie	Kernpanel, secretarissen en
16.15-16.30 uur	Lokaal A1.03	Korte pauze	-
16.30-17.15 uur	Lokaal A1.03	Alumni	Kernpanel, secretarissen en

Dag 2: 16 september 2021			
Opleidingsprogramma			
Tijd	Cluster talen	Cluster Bèta+	Cluster Gamma
	Lokaal B1.09	Lokaal B1.08	Lokaal B1.07
08.45-09.15 uur	Vooroverleg <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster Talen, vakpanellid Engels</i>	Vooroverleg <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Wiskunde/Biologie</i>	Vooroverleg <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Economie/ Bedrijfseconomie</i>
09.15-10.30 uur	Docenten Engels <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Engels</i>	Docenten Wiskunde/Biologie <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Wiskunde/Biologie</i>	Docenten Algemene Economie/Bedrijfseconomie <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Economie/ Bedrijfseconomie</i>
10.30-10.45 uur	Korte pauze		
10.45-11.30 uur	Studenten Engels <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Engels</i>	Studenten Wiskunde/Biologie <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Wiskunde/Biologie</i>	Studenten Algemene Economie/Bedrijfseconomie <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Economie/ Bedrijfseconomie</i>
11.30-12.00 uur	Intern beraad <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Engels</i>	Intern beraad <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Wiskunde/Biologie</i>	Intern beraad <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Economie/ Bedrijfseconomie</i>
12.00-12.45 uur	Lunchpauze		
	Lokaal B2.06		
12.45-14.00 uur	Presentatie projecten en rondleiding <i>Gesprekspartners:</i>		
	Lokaal B1.09	Lokaal B1.08	Lokaal B1.07
14.00-14.30 uur	Vooroverleg <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Duits/Frans/Spaans</i>	Vooroverleg <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Scheikunde/ Natuurkunde/Techniek</i>	Vooroverleg <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Aardrijkskunde/ Geschiedenis</i>

14.30-15.45 uur	Docenten Duits/Frans/Spaans <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Duits/Frans/Spaans</i>	Docenten Scheikunde/Natuurkunde/Tech niek <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Scheikunde/ Natuurkunde/Techniek</i>	Docenten Aardrijkskunde/Geschiedenis <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Aardrijkskunde/ Geschiedenis</i>
15.45-16.00 uur	Korte pauze		
16.00-16.45 uur	Studenten Duits/Frans/Spaans <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Duits/Frans/Spaans</i>	Studenten Scheikunde/Natuurkunde/Tech niek <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Scheikunde/ Natuurkunde/Techniek</i>	Studenten Aardrijkskunde/Geschiedenis <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Aardrijkskunde/ Geschiedenis</i>
16.45-17.15 uur	Intern beraad <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Duits/Frans/Spaans</i>	Intern beraad <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Scheikunde/ Natuurkunde/Techniek</i>	Intern beraad <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Aardrijkskunde/ Geschiedenis</i>

Dag 3: 17 september 2021 Opleidingsprogramma			
Tijd	Cluster talen Lokaal B1.09	Cluster Bèta+ Lokaal B1.08	Cluster Gamma Lokaal B1.07
08.45-09.15 uur	Vooroverleg <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Nederlands</i>	Vooroverleg <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Gezondheidszorg en Welzijn/Omgangskunde</i>	Vooroverleg <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Godsdienst/ Maatschappijleer</i>
09.15-10.30 uur	Docenten Nederlands <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Nederlands</i>	Docenten Gezondheidszorg en Welzijn/Omgangskunde <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Gezondheidszorg en Welzijn/Omgangskunde</i>	Docenten Godsdienst/Maatschappijleer <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Godsdienst/ Maatschappijleer</i>
10.30-10.45 uur	Korte pauze		
10.45-11.30 uur	Studenten Nederlands <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Nederlands</i>	Studenten Gezondheidszorg en Welzijn/Omgangskunde <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Gezondheidszorg en Welzijn/Omgangskunde</i>	Studenten Godsdienst/Maatschappijleer <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Godsdienst/ Maatschappijleer</i>
	Lokaal B2.06		
11.30-12.15 uur	Presentatie projecten en rondleiding <i>Gesprekspartners:</i>		
	Lokaal B1.09	Lokaal B1.08	Lokaal B1.07
12.15-12.45 uur	Intern beraad <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Talen, secretaris cluster talen, vakpanellid Nederlands</i>	Intern beraad <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Bèta+, secretaris cluster Bèta+, vakpanellid Gezondheidszorg en Welzijn/Omgangskunde</i>	Intern beraad <i>Gesprekspartners: Voorzitter cluster Gamma, secretaris cluster Gamma, vakpanellid Godsdienst/ Maatschappijleer</i>
	Lokaal A1.03		
12.45-13.30 uur	Lunchpauze		
13.30-14.00 uur	Pending issues <i>Gesprekspartners: Kernpanel, secretarissen en genodigden. Geen pending issues van toepassing.</i>		
14.00-14.45 uur	Intern beraad afgelopen dagen + opstellen terugkoppeling op hoofdlijnen		

	<i>Gesprekspartners: Kernpanel en secretarissen</i>
14.45-15.00 uur	Korte pauze
	Lokaal F2.03
15.00-15.45 uur	Terugkoppeling
	<i>Gesprekspartners: Kernpanel, secretarissen en iedereen die wil aansluiten</i>
15.45-16.45 uur	Ontwikkelgesprek
	<i>Gesprekspartners: Kernpanel, secretarissen en genodigden</i>

In verband met de privacywetgeving zijn hier uitsluitend de functies/rollen van gesprekspartners opgenomen. De namen van de gesprekspartners zijn bij de secretaris van het auditpanel bekend.

Werkwijze

Bij de beoordeling van de betreffende opleidingen is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland' van september 2018. Daarin staan de standaarden vermeld waarop het auditpanel zich bij de beperkte opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het auditpanel zijn oordeel over de opleiding moet bepalen. Omdat het tevens een opleiding betreft in de pilot flexibilisering is beoordeeld volgens het protocol 'Beoordeling bestaande experimenten leeruitkomsten' van april 2019.

De secretaris lichtte het auditpanel voorafgaand aan de visitatie uitgebreid voor over het beoordelingskader en de -procedure en over de van hen verwachte attitude voor, tijdens en na de visitatie. Tevens zorgde de secretaris voor een kalibratie van het auditpanel door de interpretatie van de standaarden, de oordelen en de beslisregels door te nemen. Tijdens het audittraject bewaakte de secretaris de correcte procesgang, zag erop toe dat het oordeel van het auditpanel conform het kader tot stand kwam en ondersteunde het proces van de oordeelsvorming.

Op basis van de door opleiding geleverde documentatie heeft het auditpanel zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de betreffende opleiding. Voorafgaand aan het locatiebezoek vond een voorbereidend intern paneloverleg plaats waarin het auditpanel het informatiedossier en de onderliggende documenten besprak. Bovendien zijn de bevindingen van het auditpanel over de eindwerken tijdens het vooroverleg onderling gedeeld.

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van het programma. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'.

De verificatie door het auditpanel geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geledingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie en - daar waar het de huisvesting en de materiële voorzieningen betreft- ook door eigen waarneming.

Na overleg met de betreffende opleiding heeft het auditpanel met in achtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO en op basis van zijn documentanalyse en de daaruit voortvloeiende specifieke aandachtspunten de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Het auditpanel bood studenten, docenten en andere betrokkenen bij de opleiding die niet waren opgenomen in het programma van het locatiebezoek, de gelegenheid om zaken onder de aandacht te brengen die zij van belang achten voor de beoordeling. Het auditpanel heeft geconstateerd, dat de betreffende opleiding de mogelijkheid daartoe tijdig en op correcte wijze bij hen onder de aandacht heeft gebracht en hen heeft geïnformeerd over hoe zij contact

konden opnemen met de secretaris van het auditpanel. Er heeft zich voor het 'open spreekuur' niemand aangemeld.

Afstemming deelpanels binnen het cluster

De visitatie binnen dit cluster is uitgevoerd door de visitatiebureaus Hobéon en NQA, waarbij Hobéon vijf hogescholen en NQA drie hogescholen heeft beoordeeld. Binnen de hogescholen die Hobéon visiteerde, vonden bij Fontys Hogescholen drie audits plaats, te weten bij Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT), Fontys Lerarenopleiding Sittard (FLOS) en Pedagogische Technische Hogeschool (PTH).

Afstemming tussen alle deelpanels heeft allereerst plaatsgevonden door de instructie die de panelleden krijgen met betrekking tot het beoordelingskader. De tussen Hobéon en NQA gekalibreerde criteria voor de beoordeling maken onderdeel uit van deze instructie. Daaraan voorafgaand is de afstemming geborgd door overlap in de bezetting tussen alle deelpanels.

Voorafgaand aan de audits die in het najaar van 2021 zijn uitgevoerd, heeft er een vooroverleg plaatsgevonden met alle hoofdvorzitters van Hobéon en NQA over de opzet en uitvoering van de audits en over generieke gespreksthema's die de panels in elke audit in elk geval aan de orde zouden willen stellen. Dit betroffen de thema's: i) samen opleiden, ii) onderzoek en iii) flexibilisering. Daar waar relevant en gewenst hebben de voorzitters tussentijds gekalibreerd over de bevindingen en gespreksthema's.

Het oordeel van het auditpanel vastgelegd in een conceptrapport per cluster werd aan de betreffende opleidingen voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Beslisregels

Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een standaard 'voldoet', 'voldoet ten dele' of 'voldoet niet' scoren. Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland, September 2018' en het protocol 'Beoordeling bestaande experimenten leeruitkomsten' van april 2019.

Wanneer er sprake is van verschillende varianten van een opleiding (bijvoorbeeld: voltijd, deeltijd en duaal), dan moet uit de beoordeling blijken dat voor elke variant de kwaliteit is gewaarborgd op grond van de standaarden uit het betreffende beoordelingskader om te komen tot een positief eindoordeel over de opleiding. Het eindoordeel over de opleiding luidt: 'positief', 'positief onder voorwaarden' of 'negatief'.

Indien een opleiding onder één CROHO-registratie wordt aangeboden op meerdere locaties, kan de opleiding alleen voor accreditatie in aanmerking komen als uit de beoordeling blijkt dat elke locatie voldoet aan de in het betreffende beoordelingskader genoemde kwaliteitsstandaarden.

Beperkte opleidingsbeoordeling

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval positief indien alle standaarden 'voldoet' scoren.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval positief onder voorwaarden indien Standaard 1 voldoet en maximaal twee standaarden een 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het auditpanel het opleggen van voorwaarden adviseert.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval negatief indien:

- een of meer standaarden 'voldoet niet' scoren
- standaard 1 'voldoet ten dele' scoort
- een of twee standaarden 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het auditpanel niet adviseert om voorwaarden op te leggen;
- drie of meer standaarden 'voldoet ten dele' scoren.

BIJLAGE II Lijst geraadpleegde documenten

Generieke documenten

- Online portal met informatie over de volgende onderwerpen en bijbehorende documenten:
 - **Welkomstwoord**
 - ZER FLOT Instituutsdeel (printversie)
 - ZER FLOT Studentenhoofdstuk (printversie)
 - **Leeswijzer**
 - Gebruikte afkortingen
 - **Inleiding**
 - Beleidskader flexibel onderwijs Fontys, 2020
 - Beleidskaders Werkplekleren en Kwaliteitsagenda Samen Opleiden en Professionaliseren FLOT, 2020
 - De Pijlers en de Plus van FLOT, 2016
 - De startbekwame bachelor onderwijsprofessional FLOT, 2019
 - Domeinplan Educatie Fontys, 2019
 - FLOT Focus 2016-2021, 2016
 - Fontys For Society 2021-2025, 2020
 - Onderzoeksbeleidsplan FLOT, 2018
 - Opleidingsdidactisch model FLOT, 2015
 - Taal en professioneel handelen – Lectoraat talendidactiek FLOT, 2018
 - Fontys Focus 2020
 - Organogram beoogde toekomstige situatie FLOT
 - Organogram huidige situatie FLOT
 - Preambule zelfevaluatie tweedegraads lerarenopleidingen Visitatie najaar 2021
 - **1 Uitvoering**
 - Bekwaamheidseisen leraar vo-bve Fontys, 2018
 - De Pijlers en de Plus van FLOT, 2016
 - Dialoogsessies Flexibele deeltijd 2021
 - Kennisbasis Generiek, 2017
 - Persoonlijk leertraject voor elke professional, Houtermann, 2019
 - Relatie bekwaamheidseisen Fontys Lerarenopleidingen en bachelorniveau NLQF 6 FLOT, 2021
 - Uitgangspunten FLEX FLOT, 2017
 - **1 Evaluatie en ontwikkeling**
 - Dialoogsessies Flexibele deeltijd 2021
 - **2 Uitvoering**
 - **2.1 Programma**
 - Bekwaamheidseisen leraar vo-bve Fontys, 2018
 - Beleidskaders Intercultureel leren FLOT, 2019
 - Beleidskader Werkplekleren en Kwaliteitsagenda Samen Opleiden en Professionaliseren FLOT, 2020
 - De Pijlers en de Plus van FLOT, 2016
 - Kennisbasis Generiek, 2017
 - Onderzoeksbeleidsplan FLOT, 2018
 - Studiehandleiding OPH en VDO FLOT, 2020
 - Kopopleiding Programma-overzicht VT 2021-2022

- Kopopleiding Studiegids VT 2021-2022
- **2.2 Onderwijsleeromgeving**
 - OER Bachelor 2020-2021 – Flexibel onderwijs
 - OER Bachelor 2020-2021 – Kopopleiding
 - OER Bachelor 2020-2021 – Voltijd
 - Rollenportfolio Werkpleklersen FLOT, 2017
 - SLB beleidsplan FLOT, 2018
- **2.3 Kwaliteit docententeam**
 - Beschrijving driejarig inductietraject FLOT, 2019
 - Opleidingsdidactisch model FLOT, 2015
 - Bevoegdheden van IMR – GOC – OC
 - Notulen GOC okt. en dec. 2019
- **2 Evaluatie en ontwikkeling**
 - De startbekwame bachelor onderwijsprofessional FLOT, 2019
 - Dialoogsessie OPH – VDO DT 2021
 - Dialoogsessies Flexibele deeltijd 2021
 - Docentenhandleiding Intake, Ervaringsportfolio en Assesement FLOT, n.d
- **3 Uitvoering**
 - Handleiding dagelijks functioneren Toetscommissie FLOT, 2018
 - Organigram Examencommissie FLOT 2020-2021
 - Profielen examinatoren FLOT 2018-2019
 - Regeling aanwijzen examinatoren FLOT, 2014
 - Sanctiebeleid bij fraude FLOT, 2014
 - Toetsbeleid ESF, 2017
 - Toetsbeleid FLOT, 2018
 - Toetsplan Bachelor- Master APV – generiek niveau FLOT, 2019
 - Huishoudelijk Reglement Examencommissie FLOT, 2019
 - Jaarverslag Examencommissie FLOT, 2019
 - Jaarverslag Examencommissie FLOT, 2020
 - Toetsing Generieke Kennisbasis FLOT schema 2020-2021
- **3 Evaluatie en ontwikkeling**
- **4 Uitvoering**
 - Bekwaamheidseisen leraar vo-bve Fontys, 2018
 - HBO-monitor FLOT, 2020
 - Protocol afstudeerfase bachelor FLOT, 2020
 - Rapportage alumni-onderzoek FLOT, 2021
 - Verslag Platform Samen opleiding 2021
 - Verslag Regionale Adviesraad 2019-2020
- **4 Evaluatie en ontwikkeling**
- **FLOT in coronatijd**
 - Maatwerkaudit toetsing in Coronatijd – BI FLOT, 2020
 - Praktisch handvat bij omzetten van schooexamens Fontys-HAN, 2020
 - Richtlijn digitale toetsing FLOT, 2020
 - Richtlijnen Corona – Hoe om te gaan met toetsen FLOT, 2020
 - Toetsevaluatie P1 FLOT, 2021
 - Veranderd onderwijs COVID FLOT, 2020
 - Corona updates studiejaar 2019-2020

- Corona updates studiejaar 2020-2021
- **Studentenhoofdstuk**
 - Organogram beoogde toekomstige situatie FLOT
- **Docententeamkopopleiding**
 - Kopopleiding docententeam
- **Handleidingen met toetsprotocol generieke onderdelen**
 - APV jaar 1 PDH-toets APVPF100
 - APV jaar 2 PRO-toets APVHF201
 - APV2 DT Dossieropdrachten en rubric
 - APV4 DT Dossieropdrachten en rubrics
 - OPH-VDO Handleiding 2019-2020 DT
 - OPH-VDO Handleiding 2019-2020 VT
 - OPH-VDO Handleiding 2020-2021 VT en DT
 - OPH-VDO Toetsprotocol 2019-2020 VT en DT
 - OPH-VDO Toetsprotocol 2020-2021 VT en DT
 - PH Afstudeerfase Toetsprotocol 2020-2021
 - PH Handleiding VT en DT 2019-2020
 - PH Hoofdfase 1 Toetsprotocol 2020-2021
 - PH Hoofdfase 2 Toetsprotocol 2020-2021
 - PH Kopopleiding Toetsprotocol 2020-2021
 - PH Propedeuse Toetsprotocol 2020-2021
 - PH Protocol Instituutsopleider 2020-2021
 - PH Toelichting op de leeruitkomsten aug. 2020
 - PH Toelichting op de leeruitkomsten jan. 2021

Documenten cluster Gamma

Aardrijkskunde

- Online portal met informatie over de volgende onderwerpen en bijbehorende documenten:

- **Welkom bij de opleiding**
 - ZER Aardrijkskunde (printversie)
- **Ontwikkelingen na 2015**
- **2.1 Programma**
 - 1 Studiegids AA DT 2021-2022
 - 1 Studiegids AA VT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht AA DT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht AA VT 2021-2022
 - 3 BLETs AA
 - 3 KLOTS AA
 - 4 Verantwoording kennisbasis DT AA
 - 4 Verantwoording kennisbasis VT AA
 - 5 Toetsplan AA
 - Cursusoverzicht VT en DT AA
 - Notulen opleidingsoverleg AA 2020-2021
 - Onderzoeksleerlijn VT AA
 - Rendementen AA
 - Visiedocument AA 2020-2021
- **2.2 Onderwijsleeromgeving**
 - Besluitenlijst heidagen 2019 2020 AA
 - Informatiebulletin AA 2020 AA
 - Notulen SDO DT 2021 AA
 - Notulen SDO VT 2021 AA
 - Notulen toetsoverleg 2021 AA
 - Periode evaluatie studenten VT 2021 AA
 - Reflectie verbeterpunten accreditatierapport vorige visitatie AA
 - Verslag overleg studiesucces AA 2018
- **2.3 Docententeam**
 - Bijscholing docenten AA
 - Peerreview LVO okt 2020 AA
- **2.4 Evaluatie**
 - Analyse peer afstudeerwerk 2019 AA
 - Meerjarenplan peerreview LVO domein 2.1 2020 AA
 - Meerjarenplan peerreview LVO domein 5.1 2020 AA
 - Notulen LVO 2021 AA
 - Verslag Peerreview LVO 2020 AA
- **2.5 Ontwikkeling**
 - Artikel Geografie vakdidactisch netwerk AA
- **Docententeam**
 - Docententeam Aardrijkskunde
- **Representatieve set toetsen**

- Beoordelingsmodel Opdracht Bevolkingsgeografie 2021
- Globalisering Tentamen Antwoorden DT 2021
- Globalisering Tentamen Bronnen DT 2021
- Globalisering Tentamen opgaven DT 2021
- Globalisering Toetsanalyse DT 2021
- Globalisering Toetsmatrijs DT 2021
- Meesterproef (performance assessment) rubric en normering
- Meesterproef reflectieverslag
- Meesterproef rubric en normering reflectieverslag (dossier)
- Meesterproef rubric en normering
- Meesterproef toetsinstructie
- Opdracht_Bevolkingsgeografie- Geo informatie 2021
- Toetsmatrijs bevolkingsgeografie
- VD Lessenreeks AA student 1
- VD Lessenreeks AA student 2
- VD Lessenserie AA student 3
- VD Lessenserie opdracht ontwikkelen AA

○ **Eindwerken**

1. DT: PH-beoordeling en PH-product
2. DT: PH-beoordeling, PH-cijfer en PH-product
3. DT: PH-beoordeling, PH-cijfer, PH-product en PH-zelfbeoordeling excellent presteren
4. VT: OPH-beoordeling, OPH-bijlagen 1 t/m 5, OPH-cijfer, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-bijlage 1 t/m 11, VDO-cijfer, VDO-product (artikel) en VDO-product (ontwerp)
5. VT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-disseminatie (poster), OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-bijlage 1 t/m 11, VDO-cijfer, VDO-disseminatie (poster), VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
6. VT: PH-beoordeling en PH-product
7. VT: disseminatie, OPH-beoordeling, OPH-cijfer en OPH-product
8. VT: VDO-beoordeling, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling

Het panel heeft van acht studenten de (eind)werken bestudeerd.

Om redenen van privacy zijn de namen van afgestudeerden en hun studentnummers van wie het panel de eindwerken heeft bekeken niet opgenomen in deze rapportage. Namen van de afgestudeerde studenten, hun studentnummer evenals de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

Algemene Economie & Bedrijfseconomie

- Online portal met informatie over de volgende onderwerpen en bijbehorende documenten:

- **Welkom bij de opleiding**
 - ZER Algemene Economie en Bedrijfseconomie (printversie)
- **Ontwikkelingen na 2015**
- **2.1 Programma**
 - 1 Studiegids AE DT 2021-2022
 - 1 Studiegids AE VT 2021-2022
 - 1 Studiegids BE DT 2021-2022
 - 1 Studiegids BE VT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht AE DT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht AE VT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht BE DT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht BE VT 2021-2022
 - 3 BLETs AE
 - 3 BLETs BE
 - 3 KLOTs AE
 - 3 KLOTs BE
 - 4 Verantwoording kennisbasis AE BE
 - 5 Toetsplan AE BE
 - Notulen teamoverleg AE BE 2021
 - Rendementen AE
 - Rendementen BE
 - Speerpunten team AE BE 2020-2021
 - Voorbeeld onderwijs Duurzame economie Programma Antwerpen AE 2020
 - Voorbeeld onderwijs Duurzame economie verslag Antwerpen AE
 - Voorbeeld onderwijs Macro economie 2 opdracht AE
 - Voorbeeld onderwijs Macro economie 2 uitleg AE
- **2.2 Onderwijsleeromgeving**
 - NSE 2018 Instituutsrapportage FLOT
 - SDO DT periode 1 en 2 2021 AE BE
 - SDO VT HF studiejaar 2021 AE BE
 - SDO VT PF studiejaar 2021 AE BE
- **2.3 Docententeam**
 - Vakdidactisch inzetten van PPT AE BE
 - Vakdidactisch perspectief Toekomstgericht-onderwijs AE BE
 - Vakdidactische ontwerpprincipes Vecondag AE BE
 - Vakdidactische publicatie TEO AE BE 2021
- **2.4 Evaluatie**
 - Inhoudelijke verbeterpunten domein 8 BE 2021
 - Notulen LVO AE BE 2020
 - Peerreview LKT domein 7 en 8 AE BE 2021
 - Presentatie LUKs tbv LVO FLOT 2021
 - SDO DT periode 1 en 2 2021 AE BE
 - SDO VT HF studiejaar 2021 AE BE
 - SDO VT PF studiejaar 2021 AE BE
- **2.5 Ontwikkeling**
 - Notulen teamoverleg AE BE 2021

- Speerpunten team AE BE 2020-2021
- **Docententeam**
 - Docententeam Algemene Economie en Bedrijfseconomie
- **Representatieve set toetsen**
 - AE BE Vakdidactiek 1 economie DT modulebeschrijving
 - AE BE Vakdidactiek 1 economie DT rubric
 - AE BE Vakdidactiek 1 economie VT modulebeschrijving
 - AE BE Vakdidactiek 1 economie VT rubric
 - AE BE Vakdidactiek 4 economie VT modulebeschrijving
 - AE BE Vakdidactiek 4 economie VT rubric
 - AE BE Vakdidactiek MM Modulewijzer VT 2020 2021
 - AE Economie en maatschappij 2 rubric
 - AE Economie en maatschappij 2 LUK modulebeschrijving
 - AE Prijsvorming correctievoorschrift jan 2021
 - AE Prijsvorming Luk modulebeschrijving
 - AE Prijsvorming tentamen jan 2021
 - AE prijsvorming toetsmatrijs
 - BE Administratie 2 correctievoorschrift april 2021
 - BE Administratie 2 LUK modulebeschrijving 2021
 - BE Administratie 2 tentamen april 2021
 - BE Administratie 2 toetsmatrijs
 - BE Administratie 2 Format verbeterpunten op BA toets nav peerreview
 - BE Management accounting 2 LUK Modulebeschrijving
 - BE Management accounting 2 tentamen en correctievoorschrift nov 2020
 - BE Management accounting 2 toetsmatrijs
- **Eindwerken**
 1. AE DT: OPH-beoordeling, OPH-bijlagen, OPH-cijfer, OPH-disseminatie en OPH-product
 2. AE DT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-disseminatie, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling en VDO-product
 3. AE DT: VDO-beoordeling en VDO-product
 4. AE KOP: PH-beoordeling, PH-product, RL-beoordeling en RL-product
 5. AE VT: OPH-beoordeling, OPH-bijlagen, OPH-cijfer, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-bewijsmateriaal, VDO-bijlage, VDO-cijfer, VDO-product (artikel) en VDO-product (ontwerp)
 6. AE VT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-disseminatie, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
 7. AE VT: VDO-beoordeling, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
 8. AE VT: OPH-beoordeling, OPH-bijlagen, OPH-cijfer, OPH-disseminatie en OPH-product
 9. BE DT: OPH-beoordeling, OPH-product, PH-beoordeling, PH-bijlagen 1 t/m 9, PH-cijfer, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-beoordelingsrubric, VDO-lesontwerp en VDO-product en bijlagen
 10. BE DT: VDO-beoordeling, VDO-bijlagen (poster), VDO-bijlagen (resultaat), VDO-docentenhandleiding en VDO-product
 11. BE DT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-disseminatie en OPH-product
 12. BE VT: VDO-beoordeling, VDO-bewijsmateriaal, VDO-cijfer, VDO-product (artikel) en VDO-product (ontwerp)
 13. BE VT: PH-beoordeling en PH-product

14. BE VT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-disseminatie, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
15. BE VT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-disseminatie, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
16. BE VT: OPH-beoordeling, OPH-bijlagen, OPH-cijfer, OPH-disseminatie en OPH-product

Het panel heeft van zestien studenten (acht Algemene Economie studenten en acht Bedrijfseconomie studenten) de (eind)werken bestudeerd.

Om redenen van privacy zijn de namen van afgestudeerden en hun studentnummers van wie het panel de eindwerken heeft bekeken niet opgenomen in deze rapportage. Namen van de afgestudeerde studenten, hun studentnummer evenals de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

Geschiedenis

- Online portal met informatie over de volgende onderwerpen en bijbehorende documenten:

- **Welkom bij de opleiding**
 - ZER Geschiedenis (printversie)
- **Ontwikkelingen na 2015**
- **2.1 Programma**
 - 1 Studiegids GE DT 2021-2022
 - 1 Studiegids GE VT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht GE DT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht GE VT 2021-2022
 - 3 BLETs GE
 - 3 KLOTS GE
 - 4 Verantwoording kennisbasis DT GE
 - 4 Verantwoording kennisbasis VT GE
 - 5 Toetsplan GE
 - Notulen opleidingsvergaderingen GE 2021
 - Rendementen GE
 - Verslag OC GE
- **2.2 Onderwijsleeromgeving**
 - Notulen SDO DT GE
 - Notulen SDO VT GE
- **2.3 Docententeam**
 - Werkveld notulen GE 2020-2021
- **2.4 Evaluatie**
 - Landelijke Peerreview Notulen Triade FLOS FLOT HAN GE
 - LVO notulen GE
- **2.5 Ontwikkeling**
- **Docententeam**
 - Docententeam Geschiedenis
- **Representatieve set toetsen**
 - Indonesië en Shoah moduleschets
 - Meesterproef Cursusbeschrijving I, II en III 2020-2021
 - Theorie van de geschiedenis VT 3 hertentamen antwoordmodel
 - Theorie van de geschiedenis VT 3 hertentamen
 - Theorie van de geschiedenis VT 3 tentamen antwoordmodel
 - Theorie van de geschiedenis VT 3 tentamen
 - Theorie van de geschiedenis VT 3 toetsmatrijs met vraagnummers
 - Tijdvak 7 Tentamen VT kans1 nakijkmodel
 - Tijdvak 7 Tentamen VT kans1
 - Vakdidactiek Basisconcepten – Beoordelingsrubric Visiestuk 2020-2021
 - Vakdidactiek Basisconcepten – Cursusbeschrijving 2020-2021
 - Vakdidactiek Lessencyclus – Cursusbeschrijving 2020-2021
 - Vakdidactiek Ontwerpen van Onderwijs en Bovenbouwdidactiek vmbo
 - Verdiepingsmodule Erfgoededucatie – Bijlage theoretische verkenning
 - Verdiepingsmodule Erfgoededucatie – Opdracht 1 Erfgoedrapport 2021
 - Verdiepingsmodule Erfgoededucatie – Opdracht 2 Educatief materiaal erfgoed

- Verdiepingsmodule Erfgoededucatie – Opdracht 3 Visiedocument 2021
- Verdiepingsmodule Erfgoededucatie verdiepingsmodule – Cursusbeschrijving 2021

○ **Eindwerken**

1. DT: PH-beoordeling, PH-cijfer, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-cijfer en VDO-product
2. DT: PH-beoordeling, PH-cijfer en PH-product
3. DT: PH-beoordeling, PH-cijfer en PH-product
4. VT: PH-beoordeling en PH-product
5. VT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-bewijsmateriaal, VDO-cijfer, VDO-product (artikel) en VDO-product (ontwerp)
6. VT: OPH-product, OPH-beoordeling, OPH-cijfer en OPH-disseminatie
7. VT: VDO-beoordeling, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
8. VT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-product (artikel), PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-bijlagen, VDO-cijfer, VDO-product (artikel) en VDO-product (ontwerp)

Het panel heeft van acht studenten de (eind)werken bestudeerd.

Om redenen van privacy zijn de namen van afgestudeerden en hun studentnummers van wie het panel de eindwerken heeft bekeken niet opgenomen in deze rapportage. Namen van de afgestudeerde studenten, hun studentnummer evenals de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

Godsdienst

- Online portal met informatie over de volgende onderwerpen en bijbehorende documenten:

- **Welkom bij de opleiding**
 - ZER Godsdienst (printversie)
- **Ontwikkelingen na 2015**
- **2.1 Programma**
 - 1 Studiegids GO DT 2021-2022
 - 1 Studiegids GO VT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht GO DT 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht GO VT 2021-2022
 - 3 BLETs GO
 - 3 KLOTS GO
 - 4 Verantwoording kennisbasis GO
 - 5 Toetsplan GO
 - Peerreview GO
 - Rendementen GO
 - Tableau GO
 - Van Gaans GO
- **2.2 Onderwijsleeromgeving**
- **2.3 Docententeam**
 - Publicaties GO
- **2.4 Evaluatie**
 - Flyer GO
 - Quotes GO
 - Rendementen GO
 - SDO GO
 - Teamoverleg GO
 - Werkveldcommissie GO
- **2.5 Ontwikkeling**
 - Teamoverleg GO
- **Docententeam**
 - Docententeam Godsdienst
- **Representatieve set toetsen**
 - Christendom Leer en leven beoordelingsformulier
 - Christen Leer en leven eindopdracht
 - Jodendom en Islam takehome tentamen kans 1
 - Jodendom en Islam toets evaluatieformulier 2020-2021
 - Jodendom en Islam toetsmatrijs
 - Jodendom en Islam Verleden en heden beoordelingsformulier
 - Vakdidactiek A beoordelingsformulier
 - Vakdidactiek A dossieropdrachten
 - Vakdidactiek D beoordelingsformulier
 - Vakdidactiek D moduleschets
 - Vakdidactiek D toets evaluatieformulier 2020-2021
- **Eindwerken**

1. DT: OPH-beoordeling, OPH-bijlagen (bewijzen), OPH-bijlagen (reflectie), OPH-cijfer, OPH-disseminatie, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-bijlagen (bewijzen), VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
2. DT: VDO-beoordeling, VDO-cijfer en VDO-product
3. DT: VAK D-beoordeling, VAK D-cijfer en VAK D-product
4. VT: OPH-beoordeling en OPH-product
5. VT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-disseminatie, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
6. VT: PH-beoordeling en PH-product
7. VT: VDO-beoordeling, VDO-bijlagen, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
8. VT: OPH-beoordeling, OPH-bijlagen, OPH-cijfer, OPH-disseminatie, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-bijlagen, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling

Het panel heeft van acht studenten de (eind)werken bestudeerd.

Om redenen van privacy zijn de namen van afgestudeerden en hun studentnummers van wie het panel de eindwerken heeft bekeken niet opgenomen in deze rapportage. Namen van de afgestudeerde studenten, hun studentnummer evenals de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

Maatschappijleer

- Online portal met informatie over de volgende onderwerpen en bijbehorende documenten:

- **Welkom bij de opleiding**
 - ZER Maatschappijleer (printversie)
- **Ontwikkelingen na 2015**
- **2.1 Programma**
 - 1 Studiegids DT MA 2021-2022
 - 1 Studiegids VT MA 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht DT MA 2021-2022
 - 2 Programma-overzicht VT MA 2021-2022
 - 3 BLETs MA
 - 3 KLOTs MA
 - 4 Verantwoording kennisbasis DT MA
 - 4 Verantwoording kennisbasis VT AA
 - 5 Toetsplan DT MA 2020-2021
 - 5 Toetsplan VT MA 2020-2021
 - 6 Rendementen MA
 - Leerlijnen DT MA 2021
 - Leerlijnen VT MA 2021
 - Notulen opleiding MA 2021
 - Opleidingsplan opleiding MA 2019-2021
- **2.2 Onderwijsleeromgeving**
 - Maatwerkroutes DT MA
 - Notulen SDO DT MA 2020 en 2021
 - Notulen SDO VT MA 2020 en 2021
- **2.3 Docententeam**
- **2.4 Evaluatie**
 - Keuzegids HBO.Topopleiding MA 2021
 - Notulen werkveldcommissie MA 2019 en 2021
 - Peerreview Economie en verzorgingsstaat VT MA door NHLStenden 2021
 - Peerreview Socialisatie VT MA door UvA en HvA 2021
 - Peerreview Sociologie DT MA door UvA en HvA 2021
- **2.5 Ontwikkeling**
- **Docententeam**
 - Docententeam Maatschappijleer
- **Representatieve set toetsen**
 - Politicologie1 VT1 kans1 antwoordmodel 2021
 - Politicologie1 VT1 kans1 tentamen 2021
 - Politicologie1 VT1 kans1 toetsmatrijs 2021
 - Politicologie1 VT1 kans2 antwoordmodel 2021
 - Politicologie1 VT1 kans2 tentamen 2021
 - Vakdidactiek ethiek en meningsvorming VT3 opdracht en rubric(2021)
 - Vakdidactiek voorbereiding DT1 kans1 tentamen 2021
 - Vakdidactiek voorbereiding DT1 kans2 antwoordmodel 2021
 - Vakdidactiek voorbereiding DT1 kans2 tentamen 2021
 - Vakdidactiek voorbereiding DT1 kans1 antwoordmodel 2021

- Vakdidactiek voorbereiding DT1 kans 1 toetsmatrijs 2021
- Visies op burgerschap DT3 opdracht en rubric 2021

○ **Eindwerken**

1. DT: PH-beoordeling en PH-product
2. DT: PH-beoordeling, PH-cijfer en PH-product
3. DT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-cijfer en VDO-product
4. VT: OPH-beoordeling, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling en VDO-product
5. VT: VDO-beoordeling, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling
6. VT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-disseminatie en OPH-product
7. VT: PH-beoordeling en PH-product
8. VT: OPH-beoordeling, OPH-cijfer, OPH-disseminatie, OPH-product, PH-beoordeling, PH-product, VDO-beoordeling, VDO-cijfer, VDO-disseminatie, VDO-product (artikel), VDO-product (ontwerp) en VDO-zelfbeoordeling

Het panel heeft van acht studenten de (eind)werken bestudeerd.

Om redenen van privacy zijn de namen van afgestudeerden en hun studentnummers van wie het panel de eindwerken heeft bekeken niet opgenomen in deze rapportage. Namen van de afgestudeerde studenten, hun studentnummer evenals de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

BIJLAGE III Panelsamenstelling

Op 20 juli 2021 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het auditpanel t.b.v. de beoordeling van de hbo-bacheloropleidingen Opleiding tot leraar voorgezet onderwijs van de tweede graad van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) - Fontys Hogescholen, onder het nummer 010362. Deze opleidingen behoren tot onderstaande visitatiegroep.

Naam visitatiegroep:	HBO Tweedegraads lerarenopleidingen groep 2
----------------------	---

De secretarissen van het auditpanel beschikken over nadere informatie over de samenstelling en expertise van de panelleden die in bovengenoemde visitatiegroep zijn ingezet.

In onderstaande tabel volgen korte functiebeschrijvingen van de panelleden die deelnamen aan het auditpanel van de in dit beoordelingsrapport beschreven opleidingen.

Kernpanel

Naam	Rol	Korte functiebeschrijvingen
Drs. J.E.J. Rutten	Voorzitter kernpanel en voorzitter clusterpanel Gamma	Mevrouw Rutten is tot voor kort werkzaam geweest als bestuurder van Stichting VO AmsterdamZuid en Rector van het St. Nicolaaslyceum in Amsterdam. Zij heeft ruim 30 jaar werkervaring in het voortgezet en hoger onderwijs, met name in onderwijsontwikkeling en organisatieveranderingen. Sinds september 2021 zet zij haar ervaring in als freelancer. Regelmatig neemt zij als voorzitter of werkvelddeskundige deel aan auditteams in vo, hbo, wo. In 2017 is zij gecertificeerd als lead auditor voor het hoger onderwijs.
Prof. dr. P.J. den Brok	Lid kernpanel en voorzitter clusterpanel Bèta+	De heer Den Brok is werkzaam als hoogleraar Onderwijs- en leerwetenschappen aan de Wageningen Universiteit en voorzitter van het 4TU Centre for Engineering Education. Hij ontwikkelt en verzorgt onderwijs op het gebied van leren en instructie, meer in het bijzonder docentgedrag, leeromgevingen, klassenmanagement en lesgeven in multiculturele contexten. Hij heeft veel ervaring met het maken en afnemen van toetsen en is regelmatig op bezoek geweest bij universiteiten in het buitenland. Mede door zijn onderzoek beschikt hij over een breed netwerk in diverse gremia van het onderwijs. De heer Den Brok heeft als voorzitter en als deskundige deelgenomen aan verschillende auditpanels.
Drs. C.J.M. Doumen	Lid kernpanel en voorzitter clusterpanel Alfa	Mevrouw Doumen is werkzaam als projectleider deeltijdflexibilisering en Leven-Lang-Leren voor de lerarenopleidingen van ILS/ Opleidingskunde en Pabo aan de Academie Educatie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Zij heeft onder andere de tweedegraads lerarenopleiding en de eerstegraads lerarenopleiding Duits afgerond. Ook volgde zij de doctoraal studie Duitse Taal en -Letterkunde. Mevrouw Doumen heeft diverse congresbijdragen verzorgd en beschikt over kennis van en ervaring met toetsing. Mevrouw Doumen heeft deelgenomen aan visitatiepanels bij een aantal visitaties.
J. van der Laar	Studentlid kernpanel en studentlid clusterpanel Gamma	Mevrouw Van der Laar volgt sinds 2019 de tweedegraads lerarenopleiding Economie aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Vakpanel

Naam	Rol	Korte functiebeschrijvingen
Dr. R.F. Grol	Lid clusterpanel Gamma (Algemene Economie en Bedrijfseconomie)	De heer Grol is werkzaam als lerarenopleider (o.a. vakdidacticus en onderzoeksbegeleider) Economie aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Hij heeft zijn Master International Economics behaald aan de Radboud Universiteit (een lesbevoegdheid voor algemene economie en bedrijfseconomie) en hij is gepromoveerd aan de Faculteit der Managementwetenschappen van de Radboud Universiteit.
Drs. H.C. Diederiks	Lid clusterpanel Gamma (Aardrijkskunde en Geschiedenis)	De heer Diederiks is werkzaam als vakdidacticus Aardrijkskunde op de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen en docent bij de faculteit Ruimtelijk Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. Hij heeft een Doctorale studie Economische Geografie aan de Rijksuniversiteit Groningen met specialisaties Cultuur, Erfgoed en Toerisme, en Geografische informatie en educatie afgerond. Daarna heeft hij de postdoctorale eerstegraads lerarenopleiding aardrijkskunde aan het Universitair Centrum voor de Lerarenopleiding te Groningen afgerond.
Drs. C.H.T. Gelinck	Lid clusterpanel Gamma (Maatschappijleer en Levensbeschouwing)	De heer Gelinck is werkzaam als vakdidacticus maatschappijleer en maatschappijwetenschappen bij de Interfacultaire Lerarenopleidingen (ILO) aan de Universiteit van Amsterdam en als vakexpert Burgerschap bij het SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling). Hij heeft een eerstegraads bevoegdheid maatschappijleer en is afgestudeerd in de Politicologie en Amerikanistiek (drs.).

Secretarissen

G.C. Versluis	Secretaris (kernpanel en cluster Alfa)	Mevrouw Versluis is werkzaam als adviseur bij Hobéon en is NVAO-getraind secretaris.
G.W.M.C. Broers	Secretaris (cluster Bèta+)	De heer Broers is werkzaam als adviseur bij Hobéon en is NVAO-getraind secretaris.
S. Graves	Secretaris (cluster Gamma)	Mevrouw Graves is werkzaam als adviseur bij Hobéon en is NVAO-getraind secretaris.

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van Hobéon. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende ten minste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling - anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het evaluatiebureau -, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag

T (070) 30 66 800
F (070) 30 66 870

E info@hobeon.nl
I www.hobeon.nl